AGON

Aurea ac diuina iudicialium

rerum inſtitutio: per Dominum Bartholomeum Brunatium. doctorem vitalianum edita: quam vocari Agon ipſi: placuit: ſumma cura: maximaq; induſtria: ex fideliſſimis exemplaribus: nuper in lucem deprompta: ſummarijs ac repertorio decorata.

BLIOTECA NAZ. ROMA TORIO EMANUELE

Cum gratia & priuilegio.

35 · 2 · A · 30

Bartholomei brunatij ad ſpectatiſſimum ſapletiſſi muq3 vi rum Joannem Franciſcum Maurum affinem ſuum.

Ego tibi hunc librum Jo. Fräciſce Maure affinis hon. ex media actionum iudicialium officina decerpſi: vt quamuis tellarum iudicialium peritiſſimus exiſtas: habeas tñ quo te conferas: tam in cauſis perorandis q3 in iudicando vbi oculata: vt aiunt fide: videre aliquid volueris. Nam quamuis ab alijs compluribus expectare idem poſſis: qui eadem ſcripſere multo copioſius: vel per modum tracta tuum: vel p modum lecturaꝝ ſeu repetitionu3 adeoq3 copioſe: vt dum ſcire videri volunt: ipſos lectores plerumq3 confuſos relinquãt. Attamẽ ego breuitate contentus ſtudui in hoc potiſſimum lectorem releuare & nihilominus ſatiſfacere: omnia: attingendo que ad dilucidandum veritatem pertinere viderentur. Quo fit: vt ſtatim inuenias hic: quod alibi non ſine longo diſcurſu vix reperies. Accipe igitur Jo. Franc. libellum iamdudum elaboratum: tuoq3 nomini potiſſimum dicatum: memor nonnunquam quid iterlegẽdum tibi occurret de meo: tua degustatione delicatiſſima dignum. Uale.

¶ Aurea ac diuina iudicialium rerum inſtitutio: per domi⸗
num Bartholomeum Brunatium. doctorem vitalia⸗
num edita: quā vocari Agon ipſi placuit: ſumma
cura: maximaqȝ induſtria: ex fideliſſimis exem
plaribus: nuper in lucē deprompta: ſum⸗
marijs ac repertorio decorata.

1 ¶ Iudicium incipit a citatione.
2 Contra abſentem ⁊ non citatū. qs tacite vel expreſſe ꝓcedere
non poteſt. ⁊ proceſſus eſt nullus. nu. 3.
Si quis ſine citatione accidētaliter ex alia cauſa iudicio ad⸗
4 ſit. nunquid tenebitur reſpondere petenti.
5 Comparitio eſt citationis effectus.
6 Qui ſcit: certificari non oportet.

ERgo a prima parte iudiciorū ideſt a citatione in
1 choādū. † Nā inde oē prīcipiū inſtituēdarū actio
num progreditur: vt inſti. de pe. teme. lit. §. diuiſ⸗
cui⁹ ratio eſt. † Quia de ordine iuris eſt: vt pro
2 cedere non debeatur contra abſentem non citatū
tacite: vel expreſſe: vt notatur. extra de procurato. cap. in no⸗
ſtra: Nam hoc iure vtimur: ne abſens dānetur: inau dita enī
3 cauſa quēqȝ dānari ratio equitatis non patitur. † Hinc eſt: ꝙ
ꝓceſſus contra ſic abſentē factus nullius extat momenti. C.
quomodo ⁊ quādo iud. l. ea q. ð accu. l. iiij. qa ↄtra non cita
tū: non conuictū: nec ↄfeſſum: nec teſtibus. nihil eſt ordinan⸗
dū. extra de maio. ⁊ ob. inter quatuor. expedit ergo vt qs cite
4 tur †. Sed qd ſi ſine citatiōe accidentaliter ex alia cā iudicio
adſit: nunqd tenebitur reſpondere petenti: ex pdictis videtur
ꝙ non: imo videtur habere ius reuocādi domū. ff. ð iudi. l. ij.
Et quia expedit eius q̄rere aduocatū: vt cū concluſio. reſpon
5 deat. ff. ex qui ca. ma. l. ſi ab hoſte in ſi. econtra ꝙ ſic. † Nam
ideo citatur: vt compareat: qa is eſt citationis effectus. ſ. com
parit o: ſed circuitus eſt euitandus. ff. de conditione indebiti.
6 l. dominus teſtamēto: ⁊ qa † qui ſcit: certificari non oportet:
vt. l. i. in ſi. de actio. em. debet. n. emptor ⁊ tenetur denuntia
re venditori in iudicio euictionem: tamen ſi ſciat venditor:
ſatis eſt: vt not. C. de act. empt. l. emptor fundi reus.
1 ¶ In citatione faciēda conſiderabit aduocatus actoris ne ci
tari faciat patrem vel patronum ſine venia alias filius vel
libertus luit penam. l.

2 Nihil.n.eſt φ magis hominibus debeatur φ acta ſeruari.
3 Maiores magiſtratus durante officio citari non debent.
4 Infirmus citatus in iudicium ire non compellitur.
5 Seruus in iudicio eſſe non poteſt.
6 Qui ad maius tribunal vocatur ſi per aliū fuerit citatus nō tenetur comparere:item nec ille qui equo publico vehitur ꝛ dum ſacra miniſtrat ꝛ qui funus familiaris ducit ꝛ dum ducit vxorem.nume.7.
8 Citatio in die vel ad diem feriatam.eſt nulla ꝛ reus non tenetur comparere.nu.9.
10 Citatio debet fieri iudicis mandato aliter non videtur legitima immo nec nuntius aliter poteſt citare. nec etiā alius quia puniendus eſt de falſo.
11 An per quelibet nuncium poſſit fieri citatio.
12 An hodie nuncio credatur.
13 Citatio ad domum an ſufficiat.
14 Si vltima dies termini comparitionis fuerit feriata admittitur in ſequenti.
15 Si fuerit citatus ꝓcurator debitoris an ex hoc dominus erit contumax.ſi nec ipſe nec eius procurator comparet.
16 In abſentia domini ſufficit citatio procuratoris quem admiſit?

De modo citandi.

1 IN ✝ citatione autē faciēda conſiderabit aduocatus actoris:ne citari faciat patrem:vel patronum ſine venia: alias filius:vel libertus luit penam.l.aureorū. C.de in ius vocādo.l.i.ꝛ.ii.idem eſt in pena cōuentionali:ſi forte actor promiſit non conuenire reum ſub certa pena:ꝛ maxime in pena cōpromiſſi. Nam facta citatione:pena videtur committi.C.de
2 pac.l.ſi pacto φ pena.ꝛ.ff.de arbi.l.ſi rem. ✝ Nihil.n.eſt qđ magis hominibus debeatur φ pacta ſeruari:vt.l.i.ff.de pac.
3 ꝛ graue eſt fidem fallere.ff.de conſtit.pecu.l.i.✝ Item caueat ne citet magiſtratum maiorem:quia durante ſuo officio cita
4 ri non debet.ff.de in ius vocan.l.ii. ✝ Item nec citet īfirmū: ſeu valetudinarium:quia infirmus tali infirmitate: qua a rebus ſuis auocetur ire non compellitur. Nec etiam tenetur ꝓcuratorem mittere.ff.ſi quis cautionibus.l.ii.ff.de iudicis.l.
5 interdum.de re iudica.l.queſitum. ✝ Item nec citet ſeruum: quia ſeruus in iudicio eſſe non poteſt.C.de iudiciis.l.ſeruus.
6 ✝ Item non citet illum:qui ad maius tribunal vocatur:quia
7 excuſatur.ff.de re iudicata.contra pupillum.§.is qui. ✝ Item

nec citet illum qui equo publico vehitur. Et dum ſacra mini-
ſtrat. ⁊ qui funus familiaris [illegible] ⁊ duʒ ducit vxorē: ⁊ in alijs
8 caſibus notatis. ff. de in ius [illegible]ando. l. ij. ¶ Item nec citet re-
rum: vt compareat die: que ſit feriata: puta die craſtina:
vel die tali nam citatio eſt nulla in die vel ad diem feriatam.
ff. ſi quis in ius vocatus non ierit. l. ij. vnde reus non tenetur
9 cōparere: vt ibi. † Item ſi citatio fiat in die feriata: nō valet.
C. de ferijs. l. omnes. quod poteſt dici verum: ſi citatio fiat die
feriata: vt illa die compareat: ſecus enim videtur: ſi die feria-
ta fiat ad diem non feriatam in quo: vel ad quem videtur va-
lida citatio. ar. ff. de dona. inter virum ⁊ vxorem. l. inter eos. ⁊
de oper. no. nunc. l. i. §. nuncupatio. Et hoc tenet Dynus ⁊ ap-
10 probat conſuetudo. ¶ Queri poteſt quomodo fiat citatio: dic
ꝙ iudicis mandato: aliter non videtur legittima. ff. de in ius
vocando. l. ſed ſi hac. §. pretor. ff. de requirēdis reis. l. nemo.
immo nec nuncius aliter poteſt citare: nec etiam alius: quia
puniendus eſt de falſo. de fal. l. qui nomine. Ex conſuetudine
tamen ad petitionē cuiuſcūq; citat nuncius ſine iudicis man-
11 dato. Et valet citatio. arg. l. minime. ff. de legi. ¶ An autē per
quemlibet nunciuʒ: ⁊ dic: ꝙ non: ſed cōmunitatis: vel iurati.
arg. ff. de re. co. l. magis. §. ne autem. extra de offi. de leg. c. pru-
12 dentiam. circa princi. ¶ An autem huic nuncio credatur. vi-
detur ꝙ non. C. de accuſa. l. ea quidem. ⁊ de decurio. l. i. ff. de
offic. prefec. vrb. l. i. §. quies. ſed ſciendüʒ eſt ꝙ vocatus ei cre-
dere debet. vt. ff. de cuſto. reo. l. diuus. ⁊ extra de appella. cum
parati. Sed nunquid poteſt contradicere: ſi non vult ei crede-
re. vt ſi quis dicat: ſe non fuiſſe citatum: ⁊ vellit oſtendere cō-
trarium. dic ꝙ auditur. vt. iiij. q. iii. c. teſtes. ⁊ ibi plene glo. ex-
tra de ſenten. excom. c. venerabilibus lib. vi. in glo. que inci-
pit. cum ita ⁊c. erunt ergo in hoc valide probationes ſm Gof-
fredum producende. vt in auctenti. de eccleſi. titu. §. ſi autem
pro emptione. colla. nona. Et inſtituta de inutili ſtipula. §. ve-
13 ro. † Utrum autem ſufficiat citatio ad domum. Et videtur
ꝙ non nam oportet ꝙ citatio perueniat ad noticiam citati. vt
ff. que ſententie ſine appella. reſcin. l. §. cum ex decreto. maxi-
me cum citari poteſt perſonaliter. tunc enim perſonaliter eſt
citandus. vt. d. §. cum ex decreto: ſed dic ꝙ ſi nuncius perſona-
liter eum inuenit: debet perſonaliter eum citare ſi non ſuffi-
cit citatio ad domū. C. de annali excep. l. vt perfectius. ff. de
damno infec. l. iiii. §. totus. ſed de conſuetudine hodie ſufficit
14 citatio ad domuʒ. † Unde ex predictis quidam dicunt: ꝙ ſi

A iii

vltima dies termini comparitionis fuerit feriata ꝙ admittit in ſequẽti. vt. ff. ſi qs cau. l. iiij. §. iii. iá ergo illa die iudicis co piam habere nó potuit: ergo illa dies ſibi nó obſtat ar. ff. de cõ di. ⁊ demon. l. quibus diebus: vel ſi obſtat tamẽ reſtituendus eſt. ff. ex qbus ca. mai. l. ſed ⁊ ſi p ptorẽ. §. magiſtratu. ſed ſec videtur quia ẽt dies feriatus nõ excipitur a dilatione imo in ea cõputatur: vt. l. ſiue pars. §. ferie. ff. de dila. quia ferus ſolẽ nibus potuit ꝓuidere: ⁊ debuit: vt. l. ſed ⁊ ſi per ptorẽ. §. fer.
15 vnde ſibi imputet: q tantũ ſe artauit. ff. ſi quis cau. l. ii. ✝ Sed quid ſi citari facio ꝓcuratorẽ debitoris mei: an ex hoc domin erit contumax: ſi nec ipſe: nec eius procur. comparet. ⁊ vide tur legitima citatio ſolius procura. C. de procura. l. cum qui. ⁊ de verb. ob. l. ſi excipit. Item quia ſufficit procuratori denun tiari. ff. ꝙ vi aut clam. l. ſi quis eum aliter. §. i. de tributo. l. pro cu. ⁊ extra vt li. non conteſt. accedens. econtra ꝙ non quia de nuntiatio facta procuratori nó nocet domino. ff. de peti. he. l. item veniunt. §. petitam autem hereditatem. ⁊ no. extra. de po
16 ſtu. c. pe. Unde videtur dicendum ꝙ in abſẽtia domini ſuf ficiat citari procur. quem dimiſit. l. item ait. §. hec autem. ff. ex quibus ca. ma. ibi quum habueris quem conuenias: alias dñs: ſi vero nec ipſe procuratorẽ dimiſit: eſt ad contumaciã contra eum procedendum: vt extra. de do. ⁊ cõtu. c. cãm que. quando autem procurator eſt factus dominus litis p cõteſt. li. ſufficit citari ipſum: ⁊ non dominum: qui non ſe intromi ſit. de procura. l. procuratoribus ⁊ extra. eo. c. pe.

De competentia iudicis.

1 ¶ Iudex pedaneus de minimis tantum cauſis cognoſcit.
2 Excõmunicat⁹ iudex eſſe nó poteſt. Item nec infamis nu. 3.
4 Minor. xxv. an. nõ poteſt eſſe iudex. vel cecus ſeruus. nec fu rioſus. nec iudeus. hereticus. vel credens hereticis.
5 Incompetens iudex non poteſt iudicare.
6 Latrunculus iudex de re pecuniaria cognoſcere non poterit.
7 Clericus corã iudice ſeculari non tenet̃ cõparere. nec poteſt citari. fallit in cauſa recõuentionis. ⁊ tenet iudicium. nu. 8.

De competentia iudicis.

Aduocatus vero ex parte rei conſideret primo e ratio nem factam de clientulo ſuo: contra quam poterit exci pere ſm ſupradictũ modum: demum cõſideret pſonã
1 iudicis citantis: ſeu coram quo citatur ⁊ obicit forte. Quod eſt iudex pedaneus qui de minimis tantum cauſis cognoſcit.
2 vt. C. de pedaneis iudicibus. l. i. Item ſi ſit excommuni.

catus: q͂a iudex eſſe nõ poteſt. extra de excep. c. exceptionem
3 in fi. vel q͂a eſt infamis. † Nam infames iudices eſſe nõ poſ
ſunt: nec debẽt habere dignitatem. C. de infamibus. l. iudices
4 ⁊. l. famoſas. † Uel quia eſt minor vigintiquinq͂ annis vt. ff.
de iudeis. l. cum pretor: vel quia eſt ſeru⁹ cecus: vel furioſus ⁊
vt. d. l. cũ ꝓtor: vel q͂a ẽ iude⁹: vel heretic⁹ vel credens hꝛ̃ticis ⁊
vt. C. de iudeis. l. vltima. ⁊ deberet. l. fi. vel amat gazaros ⁊ ꝑ
5 ut in ſpec. de iude. † Itẽ opponez ꝙ eſt incõpetens iudex vt. ff.
de iuriſ. omni. iudi. l. fi. quia tunc homo priuatus eſt. ff. de of
fi. prefecti. dicam infra de prolatione ſententie. §. idem. Item
q͂a eſt latrũculus: q de re pecuniaria cognoſcere nõ poteſt. ff.
de iudici. l. ſolemus. §. latrũculator: vel q͂a eſt de alterius fo
ro corã quo non teneris experiri: vt in. l. ij. ff. ſi quis in ius vo
catus nõ venerit: ⁊ ibi glo. Item obicez ꝙ plures ſunt iudices
delegati: qui ſeparatim ſine altero ꝓcedere nõ poſſunt maxĩ
me ſine clauſula: ꝙ ſi non oẽs: vt extra de offi. de leg. c. pruden
6 tiã. §. addicimus. ⁊ de re iudi. c. fi. ff. e. l. duo. † Itẽ ſi citatus
eſt cleric⁹ obice ꝙ corã ſeculare cõparere ne tenetur: nec de
bet corã ipſo conueniri quia debet apud epiſcopũ conueniri
⁊ in ſuo foro eccleſiaſtico: vt in auc. vt clerici apud ꝓprium
epiſcopũ cõueniãtur. p totũ extra de iudi. c. at ſi clerici. ad eo
ꝙ cõfeſſio: ⁊ q͂cq͂d eſt actũ in iudicio nõ valet. vt ſ. d. c. ſi cle.
⁊ de fo. cõpe. c. ſi diligenti. ẽt ſi iurauerit: vt ibi nec prodeſt in
7 hoc cõſuetudo. d. c. at ſi clerici. † Sed fallit in caſu recõuen
tionis: q͂a tũc recõueniri põt clericus coram iudice ſeculari:
⁊ valet iudiciũ extra de mut. petitio. c. i. ⁊. ij. ⁊ eſt regulare in
quolibet conuento: vt poſſit reconuenire ſuũ actorem: vt. C.
de ſen. ⁊ interlocu. omniũ iudicum. l. papinianus. ⁊ in auctẽ
tica cõſequenter. preterq͂ in criminalibus: vt. l. is qui reis de
publi. iudiciis. ⁊ notatur in. d. c. at ſi clerici: ⁊ in cauſa appella
tionis. ff. eum qui appellat. l. fi. ⁊ in titulo ſequenti conſide
ret ergo ſi ſit iudex delegatus cuius delegationis recepta co
pia excipiat cõtra delegationem: ſeu reſcriptũ: vt dicetur in
fra de productione inſtrumentoꝛum. §. ⁊ quia etiam.

De comparitione.

1 ¶ Maioꝛ. n. eſt contumacia actoris q͂ rei.
2 Quando nec actoꝛ nec reus in termino comparet tũc neuter in aliquo condemnatur.
3 Reus contumax non appellat.
4 Uerus contumax quis dicatur.
5 Obliuio non pꝛeſumitur niſi ex longo tempoꝛe.

De comparatione.

FActa igitur citatione: curabit actor in iudicio cōparere: ⁊
in aduentu ſuo faciet ſcribi ſuam comparitionē: ita ꝙ nō
ſit cōtumax: alias procedetur cōtra eū hoc modo. Actore
enim in termino comparitionis p ſe: vel alium minime cōpa
rēte: reus ſe preſentet: ⁊ ſue citationis per actorem facte rela
tionē ſcribi faciat apud acta. ⁊ in termino pronunciationis
faciende contra contumaces: ſe iudici preſentet: ⁊ actoris cō
1 tumaciā accuſet. † Maior eſt.n contumacia actoris ꝗ̄ rei. in
auc. de litigioſis. §. omnem de do. ⁊ contu. c. actor. in vi. Et ideo
eo non cōparente: iudex interloquendo pronuntiet actorē eſſe
contumacem: ⁊ de lato ſacramen. reo: ei condemnet actorem
in expenſis : vt. d. c. actor. ⁊ extra eo. c. dilecti. veniens autem
actor nō admittit: niſi caueat: vt in. d. c. actor: refectis nihilo
2 minus expenſis reo factis vt dictū eſt. † Quando autem nec
actor: nec reus in termino cōparet: tunc neuter in aliquo cōn
dēnatur: quia inuicē contumacia cōpenſatur. ar. ff. de dolo. ſi
3 duo. ⁊ de eo per quē fac. l. fin. §. ſecundo. † No. ꝙ reus contu
max nō appellat: ita notat Bar. in lectura ſua ſuper. l. ex con
ſenſu. §. eū qui. ff. de appellatio. ⁊ relatio. ⁊ vtitur his verbis
4 verus contumax nō appellat. † Opponit ſupra de iudicijs:
⁊ poſt edictum. §. fi. ſo. ibi loquitur in ficto contumace: hic in
vero: ⁊ ſubdit querēs: quis eſt verus cōtumax: ⁊ quis fictus.
glo. in. d. l. ex conſenſu: ⁊ in. l. fi. ff. de in integrum reſti. quod
hic non repeto: niſi quatenus eſt neceſſarium pro declaratio
ne text. ⁊ glo. in. d. §. eum qui. Unde eſt ſciendū: ꝙ ad hoc:
quis ſit verus contumax: duo requirunt ſcz ꝙ cognouerit ſe
citatum legittime. Itē ꝙ potuerit venire: vt ibi expreſſe poni
tur in gloſ. ⁊ in text. quocunq; enim modo cognouerit ſatis
eſt: vt in. l. item veniunt. §. a quo. ff. de peti. hered. ⁊ ideo cita
tus ad domum: ſi ad eius noticiam congruo tempore perue
nit: dicetur verus contumax: ⁊ licet iudex a quo eius appella
tionem receperit: quia eum habuiſſe notū ignorabat : tamen
ſi de ſcientia probabitur apud iudicem ad quem ſuper eius
appellatione non procedetur : ⁊ eodem modo: ſi fuerit cita
tus perſonaliter: ⁊ quum vellet venire: poſtea impeditus fue
rit aliqua iuſta cauſa: iudex a quo appellationem non recepe
rit: quia vere contumacem putabat: tamen hoc probato corā
iudice appellationis procedet in ſua cauſa : vt ibi dicitur in
glo. ⁊ colligitur ex tex. d. §. eum qui. ⁊ ideo not. bene illam le
gem ⁊ glo. cū materia ſua: que eſt magiſtralis ⁊ melius pro
bat: ⁊ declarat: quis ſit verus contumax ꝗ̄ alibi gl's in iure

Item aduerte: quia glo. in princip. dixit verum contumacem eſſe qui inuictus dixit: ſe nolle venire: et glo. Io. an. in. c. venerabilibus. in gloſ. ſuper verbo iudicis intelligit quando dixit in iudicio: ſecus ſi dixiſſet extra iudicium. Nam illud forte poſſet procedere quantum ad hoc: quod ſi citatus eſſet non peremptorie tamen iterum eſſet citandus: nec haberet locum tunc glo. l. fin. ff. de integ. reſt. que dicit: eum non eſſe citandum vlterius. Sed ſi poneremus eum peremptorie citatum: ſiue dixerit in iudicio: ſiue extra: nolo venire: ſatis eſt: quia: vt dixit: ſufficit: quod ſe citatum ſciebat. quod aut glo. dicit: quod iuſta cauſa non veniendi eſt: ſi dicit: ſe nō veniſſe propter obliuionē: vel quia non credebat: iudicem ſic feſtinare: dic quod neutra cā

5 excuſat. † Non enim preſumitur obliuio: niſi ex longo tempore: vt. l. ſi id quod. in princ. et notatur. ff. de acquirenda poſſeſſione. et. l. furtum. §. fundi. ff. de vſucapionibus. ſimiliter ad id quod dicitur: quod non credebat iudicem ſic feſtinare: tu dic quod non eſt iuſta cauſa. nō enim debet inſpici id quod dixit ſe crediſſe: ſed illud quod credere debebat: vt. l. quod. ff. ſi cer. pet. et. l. qui fundum. §. ſeruus peremptus. et ibi Bar. no. ſingularem limitationem ad. d. l. ſi ex cōſenſu. Barth. Brunatius.

¶ De contumacia rei.

1 ¶ Publicū inſtrm. facit ſimplicē probōnē ī odiū cōtumacis.
2 Creditori miſſo in poſſeſſionē per contumaciā rei nullo mō cōpetitius agendi ſeu accuſandi de turbata poſſeſſione. ſi inquietat ſeu turbat a debitore et quae actio huic cōpetat. nu. 3.
4 Miſſus ex primo decre. nullo mō poſſidet niſi vſque ad ān. nu. 7.
5 Miſſis in poſſeſſionē facienda eſt in bonis debitoris vacantibus que a nemine alio poſſidentur. et a nemine defendūtur.
6 Eſt enim conſulendum alicui ad ſuum conſequendum.
8 Poteſt iudex mulctare contumaciam. et pro modo ſuo iuriſditionis reum condemnare.
9 Iudex debet creditorem in tenutam poſſeſſionis miſſum defendere vt vis ſibi non inferatur.
10 Data tenuta reus non auditur niſi ſatiſdet de lite proſequēda. ſiue de iudicio ſiſti. etc.
11 Iudex non debet feſtinare ad interponendum ſecūdum decretum: ſed debet expectare.

¶ De contumacia rei. Rubrica.

Sequitur videre de contumacia rei: in termino igitur citationis reo non comparente: actor compareat: et apud acta relationem ſcribi faciat: deinde in termino proceden-

do contra contumacem ſe iudici repreſentet:⁊ rei cōtumaciā accuſet:⁊ petet contra eū:vt contumacē procedi ſecundū iuris ordinē tā in eo qđ principalr petiť q̄ʒ in exceptionibus in de faciendis:vt.l.ꝓperandū-§.⁊ ſi quidem.C.de iudi.petēdo ſibi dari tenutā in bonis rei pro tāto debito ad quod ſibi teneretur pſonali actione mutui:vel ſimilis. Reo.igitur expēctato:⁊ minime cōparente:nec aliquo alio pro eo reſpondente iudex ꝓnunciet eum contumacē ⁊ tanq̄ʒ contra contumacem fore ꝓcedēdū:⁊ ſummatim diſcuſſo negotio quod fit ꝑ iuramētū calumnie preſtitū ab actore:vt.l.theſaurus.ff.ad exhibendū:⁊.C.de bo.aucto.iudic.poſ.l.cū proponas.⁊ auctē. ei qui.ibi poſita:⁊ vbi in rem actio.l.ij.⁊ extra.vt lit.non con

1 teſt.c.quoniam §.ſi ſuper rebus.† Vel etiam per productionem publici inſtrumenti quod facit ſimplicē probationem in odium contumacis.iudex decernat tenutam eſſe concedendā actori pro mēſura debiti declarati:vt.d.auct.ei q.⁊ ideo i hoc ſufficit calūnie iuramentum:q₂ aliud iuramentum actor vlterius non preſtabit:vt notatur in.d.§.ſi ſuper.⁊ inde concedat executionem eſſe exequendam:Qua tenuta data:habet miſſus cuſtodiam tantum.ff.de acquir.poſſeſ.l.iij.§.⁊ ſi.⁊.ff.vti poſſidetis.l.iij.§.creditores.tex.in.l.cum debitor.ff.ex qbus cauſis pi.vel hypo.contraha.⁊ glo.in.l.ſi finita.§.ſi plures.

2 ff.de dam.infec.† Nam iſti creditori miſſo in poſſeſſionem nullo modo competit ius agendi ſeu accuſandi de turbata poſſeſſione ſi inquietaretur ſeu turbaret a debitore. Competit autem ei interdictum vti poſſidetis: quia iſte tāq̄ʒ miſſus ex primo decreto non poteſt dici poſſeſſor : vt in preallegatis viribus:⁊ tali detentori non competit actio:ſiue interdictum ſpeciale:vt refert Cy. in preallegata.l.cū proponas.C.de au

3 cto.iudi.poſſi.† Utrū autem creditori cōpetat aliqua actio: dico q ſic nam ei competit quedā actio generalis in factum que oritur ex titulo:ne vis fiat ei qui in poſſeſſionem miſſus eſt: tex.in.l.iij.§.fi.ff.qui ſe in pig.⁊ in.l.paulus.ff.q.mo.pi. ſol.⁊ ꝑ bar.l.ariſto.in.i.col.verſus ⁊ primo quero : ⁊ verſus ſed circa.ff.que res pignori oblig. Nec etiam lucratur fruct⁹. ff.qui.ex ca.in poſ.ea.l.cum legati.cui tenute actor incumbet

4 quāuis quantocūq₃ tpe teneat:nō ideo poſſidet.† Qr miſſus ex prio decreto nullo mō poſſidet.d.l.ſi finita.§.ſi qs aūt.nec is ꝯtra quē mittiť ideo ꝑdidit poſſeſſionē nec illā exhibere iubeť vt ibi.⁊ ideo quādocūq₃ reus veniat ad iudiciū:⁊ de lite ſequenda ſatiſdet ⁊ expenſas litis reſtituat: recuperat poſſeſ-

ſionem:vt.d.§.in alijs.nam ſi ſit ſecundũ decretũ interpoſi-
tũ vel iudicis auctoritas deſcripta:vt in.l.a diuo pio.§.ſi ſu-
per:z.§.pe.ff.de re.iu.notatur extra de do.z cõtu.c. contingit
in vltima gl.ſi autẽ res deſcripte nõ erunt: tũc paratur execu
tio p ſummariam cognitionẽ:de qua in.d.§.ſi ſup rebus:ſed
ordinario iudicio expedietur: Nam ſi oĩa rite interuenerunt
iuxta.no.C.de pſcri.xxx.annoꝝ: petit reuocari p reſtitutionẽ
in integrũ ſi vero venditio nõ tenuit:age rei vendicatione cõ
tra poſſidentẽ vt clare dicitur in glo.ff.de priui.cre.l.impera
tor:licet autẽ cõtumax nõ deſinat poſſidere ex miſſione ex pri
mo decreto:miſſus tñ incũbet tenute:vt contũax tedio affect⁹
compareat coram iudice:z pareat:vt.ff.ex qui.ca.i poſſeſ.ea.
l.is qui:z dicitur in.d.c. quoniam.§.in aliis: z ibi de hoc in
gloſ.Hec autem vera:quando de re:de qua fit miſſio : nulla
queſtio refertur ab aliquo alias eſt ſuper ſedendum ſuper te
5 nute datione.C.quando fiſcus vel priuatus.l.ij.† Miſſio au-
tem facienda eſt in bonis debitoris vacãtibus:quę a nemine
alio poſſidentur:z a nemine defenduntur:vt.C.de edicto diui
adriani tollen.l.fi.z.d.l. a diuo pio.§.ſed iſtud: vnde in re de
qua controuerſia refertur: eſt executio retardanda.ff.de iure
fiſci.l. res que. Sed bonis vacantibus non inuentis: fiat di-
ſcuſſio de interceſſoribus:z mandatoribus : z bonis eorum.
Et ſi nec predicta inueniuntur tũc demum peruenitur ad bo
norum poſſeſſores.C.de pigno.in auc.ſi debitori z de actio.z
obli.l.fi.z in auc.ibi poſita:z dic ſecundum doc.quando agi-
tur contra poſſeſſores bonorum : ordo eſt : ꝙ iudex pronun-
tiet:ꝙ actor contra eos agere poſſit : vt.C.quando fiſcus vel
priuatus.l.ſi debitori:maxime quando bona debitoris contu-
macis obligata:vel hypothecata nõ apparent actori: neqꝫ ſpe
cialiter:neqꝫ gñaliter:neqꝫ tacite:neqꝫ expreſſe : tunc quia nõ
eſt promptum ius actori agendi contra poſſeſſorem: bonum
eſt:vt decernatur per pretore:vt agere poſſit quod iudex fa-
6 cere poteſt:z debet.† Eſt.n.conſulendum alicui ad ſuum cõ
ſequendum:vt.ff.quod cum eo.l.i.poſtea vero dictis bonis
diſcuſſis peruenitur ad nomina debitoruꝫ:vt.d.l.a diuo pio.
§.in quorum executione procedi non poteſt : niſi confeſſa
ſint:vt.C.de preto.ſti.l.i.z ibi glo.Hec autem vera ſunt in de
bitore viuo:eo autem mortuo prius conueniẽdus eſt heres:
ſi aliquis compareat:vel qui heredem ſe gerat:vt.d.auc.ſi de
bitor in fi.ſi vero non conſtat de herede tunc publice fiat pro
clama : ſi quis vult eſſe heres illius defuncti in tali territo-

rio compareat reſponſurus tali creditori arg.C. de fideiuſſo.
in auc.hoc autem amplius.& de re pig.l.ſi eo tẽpore.extra de
cleri.non reſid.c.ex tue. Nemine comparente: fiat miſſio in
bonis tempore mortis a debitore poſſeſſis: vt.d.l.vltima.C.
de fideiuſſo.Et ſi nemo poſtea compareat infra annum miſ-
ſus ex primo decreto faciat ſibi ſcd̃m decretuꝫ interponi:ſed
ante annum non audietur.C.de preſcriptio.xxx.annorũ.l.ſi
quis emptionis.§.fin.ſed extunc erit verus poſſeſſor:& lucra
bitur fructus:vt notatur plene in.d.§.contingit. Et quod di
ctum eſt in pretorio pignore idem ſeruandum eſt in conuẽ-
tionali.ſ.vt fructus non cedant lucro creditoris immo ipſo
iure extenuant ſortem.C.de diſtrac.pigno.l.i.licet enim cre-
ditor conuentionalis pignoris in poſſeſſionem veniens poſſi-
deat quo ad ſatiſdationem:vt.ff.qui ſatiſdare cogan.l.ſcien-
duꝫ.quod non eſt in pretorio pignore: vt.ff. vti poſſidetis.l.
ſi duo.§.creditor.tamen vt dictum eſt non lucratur fructus:
ad idem.C.de preſcrip.xxx.annorum.l.cum notiſſimi.§.i.pre
dicta autem vera ſunt ſcd̃m oẽs:quando agitur actione perſo-
nali:ſed quando agitur reali:premiſſa ſemper ſummaria co
gnitione: vt.d.c.quoniam.§.in alijs.fit miſſio in rem peti-
taꝫ & tunc reus contumax fiet de poſſeſſore petitor:vt.d.l.ij.
7 † Qui cum poſſidet miſſus ex primo decreto vſqꝫ ad annuꝫ
ſcd̃m Jo.& Azo.ſed anno elapſo poſſidet quaſi ex ſecundo de
creto ſcd̃m eos:vt notatur.ff.de acquir. poſ.l.iij.§.fin. Alij ve-
ro dicunt ꝙ in ciuili non poſſidet:niſi interponatur ſecũduꝫ
decretum.l.ſi quis emptionis.§.fin. & extra de dolo & contu.
c.contingit in glo. Item non facit fructus ſuos licet eos per-
piat:quando eos reſtituere tenetur: quãdocũqꝫ veniat infra
annum:ſed poſt annum veniẽs poſſeſſionem recuperat: ſed
miſſus fructus per eum receptos non reſtituit vſqꝫ ad conte
ſtationem litis: vt plene notatur in.d.c.contingit.in vlti.glo.
niſi ſit interpoſitum ſcd̃m decretum:niſi ad cautelam: vt ibi
not.ei aũt qui conuenitur:licet in iudicio dominum noĩare:
Et extunc ipſe exoneratur:& dominus eſt cõueniendus:vt.d.
l.ij.C.vbi in rem act.& auc.cum in prouincia.ſiue pro re mo
bili:ſiue immobili conueniatur:vt plene not.in.d.§.qd̃ ſi ſup
Et pro ſuo iure:quod pretẽdit in re non prodeſt ei dominuꝫ
nominare:ſed ipſe reſpondere tenetur:vt no.xij.q.ij.cuicũqꝫ
8 arg.ff.de reg.iur.l.officium. † Poteſt etiam iudex mulcta-
re contumaciam:& pro modo ſue iuriſdictionis reum condẽ
nare:vt.ff.ſi quis in ius voc.non ier.l.ij.& ſi quis ius dic.non

obtemp.l.i. Item ꝛ ſi ſpiritualem iniūgere eam ſcꝫ que ma
9 gis timeatur.vt.d.c.quoniam frequenter. Iudex autem de
bet creditoꝛeꝫ in tenutam poſſeſſionis miſſum defendere: vt
vis ſibi non inferatur:vt. ff.ne vis fiat ei. per totū.ꝛ extra de
10 dolo ꝛ contu.c.i. Illud autē attendes:ꝙ data tenuta:reus
non auditur ad reuocationem:niſi ſatiſdet de lite proſequē
da:ſiue de iudicio ſiſti. Et omnes chriſtianas vitio contuma
cie factas reſtituat. alias iudiciorū additio ſibi denegatur: vt
11 C.de iudi.l.ſancimus. Item dic: ꝙ iudex nō debet feſtina
re ad interponendum ſecundum decretum:ſed debet expecta
re:vt.ff.de dam.infec.l. ſi finita.§ non autem.ꝛ.§. ſi foꝛte.

¶ De comparentibus.

1 ¶ Sine dubio offerēd⁹ eſt libellus.p̄terq̄ꝫ in breuib⁹ cauſis.
2 Libellus debet cōtinere rē cām ꝛ actionē.cum ſuis cōcoꝛdā.
3 Libellus an de partiū cōſenſu poſſit tacite vel ex̄pſſe omitti.
4 Sententia ferenda eſt ſecundum modum libelli.
5 Reus cōparens p ꝓcuratorē non legittime conſtitutū perin
de eſt ac ſi nō veniſſet:ꝛ quid in citatione ipſa comparet pro
curator non legittime conſtitutus:ꝛ donec tractatur de legit
timatione perſone:termini aliarum citationum tranſierunt:
an poterit iudex procedere cōtra reū tanq̄ꝫ contumacē.nu. 6.
7 In cauſa pecuniaria quomodo foꝛmetur libellus.
8 Libellus pro damno dato peto eum puniri ꝛ cōdēnari ꝛ dā
na mihi emendari procedit quia videtur intentata accuſatio
criminalis ꝛ incidenter imploratum offic.i :dicis.
9 In petitione alimentoꝛum vtrum offeratur libellus.

¶ De comparentibus. Rubꝛica.

Expoſita materia de contu.tranſitū faciamus ad cōparen
tes. Reo igitur citato ad iudiciū cōparēte:ſi actoꝛ verbo
tenus exponat ſuā intentionē dicat reus dn̄e hoc ꝓhibi
tuꝫ eſt.ar.l.ii.ff.de ſuſpec.tut.peto ergo vt mihi libellus offe
1 rat.vt in auc.offerat.C.de litis cōteſ. Sed ſine dubio offerē
dus eſt libellus:vt ibi dī p̄terq̄ꝫ in bꝛeuib⁹ cauſis ꝛ aliis no.in
2 auc.niſi breuioꝛes.C.de ſen.ꝛ interlo.om.iud. Qui libellus
cōtinere dꝫ rē cām:ꝛ actionem cū oībus ſuis cōcoꝛ.vt.ff. de
3 edē.l.i.de quo dic vt ibi not. Sed nūqd poſſit. Libellus taci
te omitti:vel ex̄pſſe de partiū volūtate q̄d ſic vi:nā iuramētū
calūnie pōt tacite remitti:vt auc.pꝛicipales.§.ſed qꝛ vetetur.
C.de iura.calū. Itē partiū cōſenſu iuris aliqū fit interpꝛeta
tio.ff.de feriis.l.i.§.i. Nam ſn̄ia que nulla eſt poteſt cōſenſu
partium confirmari.C.cōtra vtriuſq; iud.l.ii. Item qꝛ licet

vnicuiqꝫ renūciare iuri ſuo: ſeu remittere pro ſe introductos
vt.d.l.ſi quis in cōſcribendo:ſed glo.i.d.auc.afferatur. tenet
ꝙ tacite poſſit expſſe non:vt.d.§.fi.ſꝫ ſm doc.modernos hoc
reprobatur p text.expreſſum.C.de priui.fiſci.l.fi.li.xij.vbi ex
preſſe di ꝙ poteſt remitti:ius vero canonicū tenet:ꝙ nec taci
4 te:nec expreſſe poſſit:quia non recte poſſet ferri ſententia.†
Que ferenda eſt ſecundū modum libelli.ff.de nego.geſtis.l.
pomponius ia.ij.qd eni lis conteſtatur oportet diffinitiuam
ſententiam ferri:vt notatur extra de elec.dudum:el.ij.eſt de
ſubſtātialib⁹:ꝛ ordine iudicij: vt notat extra de officio dele.
C.de cauſis:ꝛ.c.i.ſubſtātialia autem omitti nō poſſunt:vt.l.
cū hi.§.ſi pretor.ff.de trāſac.ꝛ glo.in.l.i.ff.de vſufruc.ꝛ quē
5 admo.qs vſa.¶ Modo ſequitur.† Pone ꝙ reus cōparuit
p procuratorem non legitime conſtitutū ratione perſone ſue
vel qui non habet ſpeciale mandatū:cum debeat habere:vel
alia cā nō valet ꝛc.perinde eſt ac ſi non veniſſet.l.ij.§.de feu
6 dis.ff.qui.ex ca.in poſ.ea.† Sed qui ſi in citatiōe ipſa cōpa
ret procur.nō legitime cōſtitutus. Et donec tractatur de legī
timatione perſone.termini aliarum citationum tranſierunt:
quia omnes citationes fuerūt facte vel demū pronunciatur
illum nō eſſe legitimum pcuratorem:an poterit iudex pcede
re contra reū tanquā cōtumacem quū non appareat expſſum
in actis:ꝙ actor pſentauerit ſe in termino contra reū. Reſpō
deo:ſi qdem ille procur.fuit a reo poſt citationem cōſtitutus
mittendo eū licet non legi imū non eſt amplius expectādus:
quia videtur dicere ſe nolle cōparere p ſe.ff.de dam.infec.l.
i.§.officiū. Si vero eret cōſtitutus ante idem ſi appareat reū
eum miſiſſe alias conſulo:ꝙ actor non obſtante ꝙ litigetur
ſuper mandato:ſemper in quolibet termino cōpareat ꝛ eius
contumaciam accuſet:alias reus non eſt contumax. Hoc po
nit Bart.ſuper.l.ſi finita.§.Julianus.ff.de dam.infec. Item
ꝙ actor cōparuit ꝛ rei contumaciā accuſauit:ꝛ ſic receſſit:nō
tū apparet ꝙ licētiatus receſſit:videtur non ſufficere. Nō.n.
ſufficit comparere:niſi tota die termini expectet.l.ꝛ poſt edi
ctum.ff.de iudi.ꝛ colligitur de re iudicata.l.queſitū. Et hoc
tenet Inno.extra de accu.c.calumniā:ꝛ eſt bonus tex.in.c.i.
de iudi.ꝛ id co. dicitur:ꝛ ponitur in actis.ꝛ licentiatus receſ
ſit. Sed an hoc ſufficiat:videtur ꝙ non qa obſcura pſentatio:
ergo ꝛc.contra puto p.l.accipiētis ſupra de auctoritate tuto.
7 Bar.in.l.ſi finita.§.Julianus.ff.de dam.infec.† Et forma
tur libellus ex actione:vt in cauſa pecuniaria ſic. Coram vo

bis ec.agit:ꝛ agendo proponit.p.contra ꝛ aduerſus.a.dicens
ꝙ dictus.p.mutuo ꝛ ex cauſa mutui dedit dicto.a. quatuor
florenos boni ꝛ puri auri:ꝛ iuſti ponderis. Quare quũ dict⁹
a.dicto.p.dictos quatuor florenos auri dare: ꝛ reſtituere eeſ-
ſet:dicit:ꝛ petit ipſe.p.dictum.a.cogi:ꝛ compelli ad reſtitutio
nem dictorum florenorum: ꝛ ad reſtitutionem dicte quanti-
tatis vr̄a ſententia condemnari:petit etiam damna:ꝛ expen-
ſas:ꝛ proteſtatur de fiendis vſqꝫ ad finem cauſe:proponens
ad hoc omne ſuum ius ſibi competens:ſaluo ſibi ſemp̱ iure
8 addendi:minuend :mutandi:ꝛ corrigẽdi.✱ Nota quod pro
cedit iſte libellus:peto talem de tali damno mihi dato ꝛ puni
ri ꝛ condemnari:ꝛ rem mihi reſtitui ſeu damna emendari:
nec actu iuris ciuilis ꝛ criminalis intentatur ſm̄ bar.in.l.in
terdum.§.qui furem.ff.de furtis:vbi vritur preciſe his verbis
circa materiã iſtam.Et per hoc dico quando formatus libel
lus ſiue accuſatio de damno dato:vel de robaria facta dicen/
do eum puniri:ꝛ condemnari:ꝛ rẽ mihi reſtitui: ſeu damna
emendari:ꝙ talis libellus procedit : nec videtur intentare ci
uilem ꝛ criminalem in eodẽ libello ꝯ.l.interdum.ff.de publi.
iudi.ſed videor intẽtare criminalem tãtum:ꝛ implorare offi
cium iudicis:vt incidenter faciat mihi rẽ reſtitui ſeu dãnum
emendari ſecundum formã huius.§.ꝛ.l.iiij.§.ſi dicatur.ff.fi
nium regundoꝝ.Et ſic intellige.l.medicus.ff.de variis ꝛ ex
traor.cogni.l.pe.ſupra de calum.ꝛ.l.quo euitãdi.C.de condi.
ob tur.ca.cum ſimi.facit ad hoc quod notat Cyn.C.ad legem
iul.de vi priuata in.l.ſi quis a ſe fundum. Sed ꝯtra hoc op
pono de.l.defuncto.§.i.de pu.iu. Reſpondeo ꝯtra ipſum de
linquentem contra quem poteſt iudex maleficiorũ criminali
9 ter cognoſcere in ciuili incidenter : vt hic.tene menti bar.✱
Queritur in petitionẽ alimentorũ vtrũ offeratur libellus di
cat ꝙ cõpetit officio iudicis no.quãdo ãt iure actionis ſic.ff.
de his q ſũt ſui vel ali.iu.l.ſi iudex:ꝛ.ff.ꝺ offi.ꝯſul.ꝛ leg.l.
nec qcq̄.§.ꝺ plano.ff.de libel.agno.l.ſi ſqui a liberis.§.i.vel
parens.Quidã aliĳ contra:ꝛ verius videtur.qu ia regulari-
te r in vanquaqꝫ cauſa libellus offerri ꝺbet:vt i.n.d.auc.offe
ratur.Sed cum petit officio iudicis:fit ſummaria cognitio ꝛ
quãdo ãt iure actionis ñ:vt.C.ꝺ naufra.l.ꝺ ſubmerſi s.l.i.xi.

1 ¶ Libellus cauſe eſt fundamentum.
2 In libello debet conſcribi nomen iudicis corã quo. ꝛ nomẽ
certum actoris agentis.ꝛ rei conuẽti.ꝛ nomẽ actionis cuꝫ
omnibus ſuis circunſtantiĳs.au.3.

4 In libello debet actor petere ꝛ proteſtari de expẽſis factis ꝛ faciendis.

¶ De libelli oblatione. Rubrica.

Generaliter ergo libellus eſt offerendus: in cuius conceptione aduocatus actoris diligenter cõſideret quicqd
1 in eo poni expediat. ✝ Eſt enim libellus fundamentum cauſe. ꝛ ideo vbi fundamentum bonū non eſt: non ſubſiſtit ſed ſuperedificatum cor. uit'ar. i. q. i. cum paulus. vnde ſi in eo erratur: tota cã ſubmergitur: quia paruus error in princi
2 pio maior eſt in fin. ſm philoſophum. ✝ Conſcribat ergo in libello nomen iudicis corã quo ꝛ nomen certũ actoris agentis ꝛ rei conuenti. Eſt. n. iudicium actus triũ perſonarũ ſcʒ iudicis actoris ꝛ rei. extra de verb. ſign. c. forus. Item narret facti qualitatẽ q2 ex facto ius oritur. vt. l. ſi ex plagijs. §. in cliuo. ff. ad legem aquil. q2 ex perſona actoris ius metimur. ff. ſi pars here. pet. l. i. Item exprimat rem petitam ꝛ ſi quantitateʒ petat: exprimat quantitatem: ſi vero ſpẽm: ſiue rẽ: ſi quidem mobilẽ exprimat ſigna eius: calorẽ: vel pondus. ff. de rei ven. l. ſi rem. ff. depoſiti. l. i. ſi vero immobilem cum duobus ſalteʒ confinibus. vt. l. forma. ff. de cen. Naʒ ꝛ ſi erretur in ipſis cõfinibus dummodo certum ſit: ſeu conſtet de ipſa poſſeſſione immobili: valet nihilominꝰ iudiciũ. vt. d. l. forma. ꝛ. ff. de le
3 iii. l. patronus. §. i. ✝ Itẽ exprimat actionem cũ oĩbus ſuis circunſtantiis. vt. C. de eden. l. edita. licet de hoc de conſuetudine nomen actionis non ꝑponatur: nec exprimatur: ſicut notatur extra de lib. obla. c. i. Itẽ cõcludat rẽ ſibi dari vel tradi: vel fieri ſm negocij qualitatẽ. Exprimat petẽdo rem vel tãtã eſtimationẽ eius ſibi dari. vt. l. item ſi verberatuʒ. §. i. ff. de rei ven. Nec obijciatur ſibi ꝙ aliquis preciſe non cõpellit. ff. de act. ẽp. l. i. ff. de re iu. l. ſi quis ab aliquo. in fi. ꝛ circa hoc põt diſtinguere. vt nota. ff. de legat. i. l. ſi donis. §. qui cõfitetur. ꝛ
4 de rei ven. l. qui reſtituere. ✝ Item petat ꝛ proteſtetur de expenſis factis: ꝛ faciendis. per. l. tãquã temere. ff. de iud. de re iud. l. contumacia. ꝛ. C. de iudi. l. properandum. ꝛ de edil. edic. l. ediles. §. item ſciendũ. Nam alias expenſas peti poſſe nõ videtur nota. ĩ auc. de iudi. §. oportet. ꝛ hec de generali dixiſſe ſufficiat. Quo libello oblato faciat actor ſtatui terminũ ad deliberandũ: ꝛ reſpondendũ: infra quem reus deliberare poſſit. ſed anteꝙ̃ ad vlteriora procedamus: premittendũ eſt: ꝙ tempore oblati libelli actor exhibens libellũ debet ſatiſdare quo uſqꝫ ad finem litis ꝑſi manebit: tamqꝫ per ſe vel per procura

torem

torem ſuum exequetur. ⁊ ꝙ ſi inuẽtus fuerit litem iniuſte mo
uẽre: perſoluet decimam partem litis: vt. C. de epiſcop. ⁊ cleri.
aut general'r. que eſt in corpore. de litig. l. ad excludendas: ſed
licet hoc iure caueatur tamen ex conſuetudine non ſeruatur a
vt alias not. C. de iudi. l. rem non nouam.

Rubrica.

¶ De correctionibus libelli.

1 ¶ Libellus põt emendari corrigi ⁊ mutari ante litem cõteſta

2 Nota † libellum poſſe emendari: corrigi: ⁊ mutare ante litem conteſt. dummodo ponatur dicta clauſula ſaluo iure addendi ⁊c. vt. C. de eden. l. edita. ⁊ inſti. de act. § ſi minus. ⁊. ij. q. viij. libellorum. ff. de noxal. ⁊ delictis. § ſi detra cta. poſt litem conteſt vero non: vt. l. de quare. ff. de iudic. ⁊ ita tenet Spec. in tit. de libelli cõceſ. § nunc oſtendamus. in prin libellus: ⁊c. ⁊ de hoc in. c. i. extra de libel. obla. Item põt actor deſiſtere a proſecutione libelli indiſtincte re integra. C. vt ne mo inuitus. per totum. niſi reus iam per iudicem: vel executo rem ſit conuentus: q2 tunc reo poſtulante: habet actor neceſſe in litem perſiſtere. C. quõ. ⁊ qñ iud. adic. qui ſemel. ⁊ in ſumma Cyn. ⁊ Hoſt. Tanc. Hoſt. in titulo de libel. ob. § vtrum poteſt ⁊ per Spec. cod. tit.

Rubrica.

¶ De exceptionibus.

1 ¶ Et qui dicit incumbit probatio.
2 Exceptio procuratoria eſt duplex: ⁊ duplex eſt modus eas pro
bandi. nume. 3.
Priuata ſcriptura non facit plenam fidem.
4 Littere capituli vel cõuentus ſigillo eius munite fides eſt pre
5 ſtanda ſicut publico inſtrumento ⁊ eandem vim habent.
Littere clericatus ſunt in forma priuata nec habet ſubſcriptio
6 nem nec ſigillum ſuperioris vel capituli non probant.
Inſtrumentum ſine notarij ſigillo an fidem faciat.
7 Mandatum in quo non exprimitur ad quod conſtituatur eſt
8 nu[illegible]m.
Ad [illegible]entiam audiendam non eſt admittendus procurator.
9 Niſi ad hoc ſpãliter vel ad totam cãm ſit ſpãliter conſtitutus.
10 In cauſa ſtatus non conſtituitur procurator.
11 Exceptio dilatoria ante litem conteſtatam eſt obijcienda.
12 Miles non poteſt eſſe ꝓcurator nec minor nec filiuſfa. nu. 13
14 Seruus nec per ſe nec per alium in iudicio eſſe poteſt. Item
nec monachus nec regularis religioſus.
15 Excommunicatus an poſſit eſſe procurator.
16 Mulier non poteſt procuratoriam exercere.

17 Maritus an poſſit eſſe procurator pro vxore.
18 Clericus pro laico in foro ſeculari procurator eē nō poteſt.
Item nec contra eccleſiā in qua beneficium habet. nu. 19.
20 Ad negocia omni tempore tutor, ⁊ curator procuratorem conſtituunt.

Oblatum itaqꝫ libellum reus recipiat: ⁊ eius aduocato
conſignet: qui inſpiciat primo perſonam actoris: ſi poteſt
aliquas exceptiones obiicere contra eum: quia primo tra
ctandum eſt de perſonis. demum querendum eſt de in re per
ſonarum. ff. de ſtatu homi. l. ii in prin. ⁊ de iure codicil. quidā
referunt. conſideret ergo pſonā actoris: agat ne alieno iure,
vel ſuo nomine: qa ſi per alios agit: puta quia dicit ſe ꝓcura
torem: obiicio: ꝙ talis non eſt procur. vnde expedit: ꝙ doceat,
1 † quia ei qui dicit incūbit probatio. ff. de proba. l. ij. † Hec aūt
2 exceptio procuratoria eſt duplex. ſ. ꝙ procur. non eſt ⁊ eſſe non
poteſt. not. ff. de dam. infec. l. inter quos. §. fin. Prima ergo in
3 principio oppoſita requiritur ꝙ de mandato facias fidē. † Itē
duplex eſt modus eam probandi: quia qñqꝫ proponitur a reo:
quandoqꝫ ab actore ſi ergo litigatur de legittimatione conſti
tuentis: vel conſtituti onus probationis incumbit obiicienti. l.
l. ij. ff. de proba. ſi uero negatur mandatum procedere. incum
bit reo probatio: ratio eſt: quia primo caſu non negatur factū:
immo aſſeritur: ſed negatur eſſe poſſe de iure. ⁊ ideo quū iam
conſtet de facto: oportet: ꝙ obiiciens probet qđ allegat. l. ab ea
parte. ff. de proba. ſecus in caſu ſecundo: vñ ſi producatur mā
datum: obiice contra formam eius primo ꝙ non eſt in forma
4 publica. † Sed eſt priuata ſcriptura: que non facit plenam fi
dem. C. de proba. l. inſtrumentum. ⁊ l. exemplo. ⁊ l. rationes
. ff. de eden. l. q̄dā: ſed ſi apparet publica forma tabellionis: q
ſi dicit tabellionem: vel publicum notarium: obiice: ꝙ conſt
tuens ad hoc auctoritatem non habebat tabellionatus in of
ficio non datur a natura ſed ab homine ſcilicet a principe: vel
ab alio cui ipſe cōmiſit: vt. C. de tabel. l. generali. ⁊ per totum
5 lib. x. | Attende tamen ꝙ ſi ſunt littere capituli: vel conuentus
ſigillo eius munite ꝙ eis fides preſtatur: ſicut publico inſtru
mento: ⁊ eandem vim habent: vt extra de ſenten. excommu.
c. i. §. i. lib. vi. ⁊ ita tenet Archidiac. de offic. ordina. c. ii. lib. vi.
6 † Item quando littere clericatus ſunt in forma priuata: nec
habent ſubſcriptionem: nec ſigillum ſuperioris: vel capituli:
non probant. extra de fide inſtrumentoꝝ. c. ii, ſed tunc obiices

ꝙ non ſunt ſigillo vallate:ꝙ non habet caracteres:vel habet
ſed ſunt in legibiles.C.de epiſc.⁊ cler.ſi qua.in fi.⁊ de man
dato prin.l.i.⁊.xi.q.iii.current.Item obiice:ꝙ in litteris non
contiretur data:vnde periculum eſſe poteſt : quia in talibus
exigitur.extra de reſcript.c.eũ te.⁊ de fide inſtrumẽ.c.inter.
7 †Item contra inſtrumentum notarij obiice:ꝙ non habet ta
bellionis ſignum:licet quidam dicant:ꝙ hoc non releuat qa
non eſt de ſubſtantialibus poſitis.in auten.vt prepo.nomen
imperatoris.ſed dic ꝙ obſtat:quia tabellio debet nomen appo
nere in ſuis inſtrumentis:vt per illa ⁊ ex aliis euidentius fie
ri poſſit comparatio.C.de aſſeſ.l.fi.⁊ in auten.de fide inſtru
§.officium.maxime autem ob hoc excipitur:quãdo tabellio eſt
cõſuetus ſignum apponere.vnde cum deficit:redditur inſtru
mentum ſuſpectum.arg.ff.quemadmo.inſtru.aperi.l.i.§.fin.
Item obiice:ꝙ mãdatum eſt generale:⁊ lis:de qua agitur eſt
talis:que requirit mandatum ſpeciale.ff.de minori.l.illud.§.
ſi talis.extra de reſcrip.c.i.ff.de procur.l.non ſolum.in fin.⁊
valet hec obiectio:etiam ſi ad generale mandatum ſequatur
⁊ ad omnia ⁊ ſingula:etiam ſi mandatum exigerent ſpeciale:
quia non ideo magis in caſibus ſpecialibus admittitur.extra
de procurato.qui ad agendum.lib.vi.in princi. Caſus autem
in quibus requiritur ſpeciale mandatum.notã.in.d.§.ſi talis
8 ✱Item obiice:ꝙ in mandato non exprimitur:ad quod conſti
tuatur vnde tanquam incertum repellitur.ff.eodem modo.
Item obiice:quia in eo quod fit ad agendum ⁊ defendendũ
tacetur : que duo tamen neceſſario requiruntur.C.eodem.l.
actus.extra de procurato.ca.accedens.⁊.c.conſtitutus. Item
obiice:ꝙ in mandato non releuatur a ſatiſdatione:vnde niſi
ſatiſdet:repellitur.vt inſtituta eodem.§.ſi procurator. Item
obiice ꝙ cauſa eſt criminalis:⁊ mandatum eſt generale. Nõ
obſtante:ꝙ ad criminalia ſit conſtitutus:vnde ad ciuilia tan
tum refertur.vt.ff.eodem.l.non ſolum.⁊.l.ſequen. Ergo re
pellitur:quia hoc habet mandatum:vt repellatur.C.de procu.
l.maritus.veruntamen de crimine poteſt ſimiliter agere.ff.de
iniurijs.l.ſed ſi vnius.§.procurator autẽ.extra de procura.c.
tue.Item obiice:ꝙ plures ſunt procuratores dati ſine clauſu
la inſolidum ⁊ ſine clauſula:ita ꝙ non ſit melior conditio oc
cupantis. Nam tunc qui incipit prefertur. Et ideo recte obii
citur contra de preuentione alterius.ff.de procur.l.pluribus
⁊.l.qui duos.eo.titul. Item ꝙ diuerſis temporibus dedit
procuratores duos quia dando poſteriorem : priorem prohi

buiſſe videtur. ff. de procur. l. ſi quis cum propoſito. §. fin. Itē
ꝙ tranſcendit fines mandati: quum limitata ſit eius ptās ad
9 certum quid. vnde ad alia non exten ditur. d. l. maritus. l. Itē
obijce: ꝙ ad ſententiā audiendam non eſt admittendus ꝓcu
rator: niſi ad hoc ſpecialiter: vel ad totam cām ſit ſpecialr con
10 ſtitutus: vt. C. de tranſac. l. tranſactis. † Item obijce: ꝙ eſt cau
ſa ſtatus in qua nō conſtituitur procur. C. de aſſer. tol. l. i. Itē
obijce: ꝙ non eſt conſtitutus ad debitum ſibi ſoluendum: vel
recipiendum ſed ad lites tantum., vnde non auditur: ſi petat
ſibi ſolui: qa procuratore non recte ſoluit: vt. ff. de ſol. hoc iure.
Item obijce: ꝙ licet procurator obtinuerit in cauſa: ⁊ ſenten
tiam meruerit: tamen nō poteſt petere executionem: qa actio
iudicati ex ſententia ſibi nō datur: vt. d. l. hoc iure. ⁊ de ꝓcur.
l. ſi procurator meus verus ſicuti. Item obijce: ꝙ non audiat
etiam ſi a dn̄o ſit releuatus: niſi ipſe caueat cautiōe nuda. ſiue
verbalr promittat: dn̄m ratum habiturum qa obligatio domi
ni in mandato facto eſt acceſſoria: ideo neceſſario eſt princi
palis. ſine qua nō pōt habere effectū. ff. de fideiuſ. l. fideiuſſor
⁊ l. poſtquā. in pri. ⁊ ff. vt lega. nomi. caue. l. pluribus heredi
bus. ⁊ ff. de vſuf. uc. ea. re. que vſu conſu. ⁊ hec circa partē pri
mam obiectionis procuratorie dicta ſufficiant. ¶ Secūda aūt
pars huius exceptionis procuratorie vt ſupradictū eſt. in prin
11 cipio: eſt illa. ſ. ꝙ procurator eē non poteſt. † obijce ꝙ eſt dila
toria: que ante litem conteſt. eſt obiicienda. Item ꝙ ea omiſſa:
nihilominus valet quod agitur. ff. eo. l. filius. §. veterani. ⁊. C.
eo. l. ita demum. ſed altera pars huius exceptionis. ſ. ꝙ non eſt
procur. licet vim dilatorie obtineat: ⁊ ſit ante lit. conteſta. obiij
ciēda: vt. l. ita demum. ⁊ l. pomponius. §. rati. tamen omiſſa ab
initio: quāc unqꝫ obiici poteſt: qa reddit iudiciū nullū: vt. l. licet
ſed quia de nullitate ſemper pōt obiici: vt. C. de falſa. l. quere
la. ⁊ quō ⁊ quādo iud. l. ſi vt proponas. obijce ergo contra pſo
12 nam actoris. † ꝙ non pōt eſſe procur. qa miles: vt. d. l. filius.
13 de procura. † Item obijce: ꝙ eſt minor: ⁊ ꝙ eſt filiuſfamilias
vt. d. l. filius. ⁊ in hoc etiam exigitur patris conſenſus: vt. l. cū
non ſolum. C. de boniſqꝫ lib. ⁊ iſtud qū ſuo nomine agit: ſecus
quando procuratorio noīe: quia tūc alterius perſonā repreſen
tat. vt. l. qui manumittitur. ff. de in ius voc. ⁊ extra eo. c. qui ge
14 neraliter. §. i. lib. vi. † Item obijce: ꝙ eſt ſeruus: q nec per ſe
nec per alium in iudicio eſſe non pōt. C. de iudi. l. ſeruus. item
ꝙ eſt monachus: vel regularis religioſus: qui ſerui reputātur.
xii. q. iij. c. nō dicatis. ⁊ ideo nedum pro aliis; ſed nec pro ſe ad

15 mittentur. Item q est excōicatus ipſe, vel etiā conſtituens
vt extra de excep. c. exceptionē ē eo. ti. c. pia. lib. vi. admittitur
tamen excōicatus ſuo nomine ex eius ꝓcur. ex parte rei. ſ. ad
defendendum: ⁊ in cauſa appellationis per cū interpoſite: ex
16 tra de iud. c. intelleximus. ⁊ de exc. p. c. cū inter. Itē obijce
q eſt mulier: quū hoc officiū ſit virile: vnde exercere nō poſ
teſt. C. eo. l. alienam. ⁊ ff. eo. l. neqꝫ femina. ſed in caſibus ꝓ pa
17 rentibus admittit minor: vt dicitur in. d. l. neqꝫ. Itē obijce
q eſt maritus: qui agit vltra fines mandati: vnde in eo pluri
repellitur: licet. n. maritus magis generaliter i omni caſu poſſit
pro vxore agere preſtita ſatiſdatione de rato: tamē cū quo cō
ſtituitur procur. ab vxore reſtringitur eius ptās ad id ſolū
ad qd conſtitutus eſt: vt. d. l. maritus. C. de procura. vnde ſūcq
18 alijs repellitur: vt ibi. Itē obijce: q clericus cōſtitutus eſt
procur. in cauſa laycis ⁊ in foro ſeculari: vnde non eſt admittē
dus: extra ne cle. vel mona. c. ... ⁊ duo. de ſent.
epiſ. ſ. de cū amabis. ⁊ §. ſeq. C. de iud. l. placet ⁊ maxime in in
19 dictis laycorum: vt dictis iuribus. Itē obijce: q eſt clericus
qui agit vt ꝓcurator cōtra eccleſiam in qua habet beneficiū
vt extra de poſtu. c. fi. item q cōſtitutus eſt a tutore curatore
vel procuratore: qui ante litē cōteſt. procuratorē nō cōſtituit
l. C. de ꝓcu. l. neqꝫ tutores. ff. eo. neqꝫ femina: ſed poſt litē con
20 teſt. ſic: vt ibi not. Ad negotia aūt omni tēpore tutor ⁊ cu
rator procuratorē conſtituunt: vt. ff. mādati. l. ſi procuratorē
§. tutores. Item obijce: q cōſtitutus i magiſtratu eſt poſitus
maior: vnde eo durāte neqꝫ per ſe: neqꝫ per aliū agit. l. nec
magiſtratibus. ff. de iniur. Itē q eſt reuocatus. C. de ſatiſd.
l. i. vel q mandatū eſt finitum: morte conſtituentis. vt. ff. man
dati. l. inter cās. in prin. ⁊ inſti. mandati. §. recte. Item q talis
eſt cauſa: in quā tenetur dñs perſonaliter cōparere. quod dic
vt extra de iud. c. i. lib. vi. vel q procur. ē perſona vitioſa: ⁊ cau
ſe pertractator. C. de ꝓcur. l. fi. no. q in actore: ac citatione re
quiritur verus locus: ⁊ caſus eſt in. c. quoniam contra falſum. de
proba. ibi dum dicitur loca deſignādo: tempora ⁊ perſonas ⁊
nec ſufficit dicere ſedens pro tribunali ad ſuū ſolitū banchū
⁊c. vel vt ſupra ⁊c. vel ad banchū ... curie: ⁊c. ⁊ propterea text.
dicte decretalis dicit: q locus in ... deſignari debet: vt ſcia
tur vtrum iudex ſederit in loco ... vel non.

¶ De exceptionibus cōtra conſtituentem perſonā. Rub.

1 ¶ Maritus ſine ſatiſdatione de rato non auditur.
2 Exceptio procuratoris debet opponi ante litem conteſtatam

SI vero quis agit pro alio: & dicit ſe coniunctam perſo-
nam illius: obiice ꝙ non eſt talis: vn̄de oneratur hoc pro-
bare: ꝙ ſi conſtiterit: obiice ꝙ non audiatur: niſi ſatiſdet
de rato. ff. eo. l. ſed & hoc: que ſint coniuncte perſone dicitur in
1 d. l. ſed & hoc. † Nam maritus ſine ſatiſdatione de rato nõ au-
ditur. C. eo. l. maritus. Item nec conſors eiuſdẽ litis: vt in. l.
ii. C. de con. eiu. lit. Item obiice: ꝙ ille pro quo agit: eſt minor
qui & ipſe non audiretur: vnde nec ipſe coniunctus pro eo au-
diendus eſt. arg. ff. de reg. iur. l. nemo plus. ipſe enim minor
repellitur propter periculum reſtitutionis. C. eo. l. non eo mi-
nus & qui legit. perſonam. per totum. ergo & is qui in eius lo-
cum ſuccedit in regu. in his. §. non debeo. Item ſi coniunctus
agit in dominis in quibus exigitur ſpeciale mandatum: vnde &
cum ſatiſdatione non admittitur. nam & ſi generalis procura-
tor eſſet: modo admitteretur in caſu ſpecialis mandati: vt. ſ.
titu. ii. dixi multo ergo minus admittitur: vt coniunctus etiã
in illis caſibus: in quibus requiritur ſpeciale mãdatum. ff. de
mino. l. illud. §. ſi talis. qui interueniſſe dici nõ poteſt: vnde eſt
repellendus. potes etiam colligere alias obiectiones: que colli-
gi poſſunt ex quibus titulis precedentibus. quando aũt con-
iuncta perſona interuenit ex parte rei: non auditur ſine ſatiſ-
datione de defendendo & iudicatum ſoluendo. vt dictum eſt
ſupra: & habetur. C. de procura. l. exigere. licet enim coniuncta
perſona ſit legitima ad agẽdum tamen ſibi non ſoluitur: vt
2 ff. ſol. ma. l. iii. & iiii. & vt leg. no. cau. l. i. & ii. † No. ꝙ exceptio
procuratoria: que eſt dilatoria: debet opponi ante liſ. conteſta.
vt. C. de procur. l. ita demum. & l. pe. & fin. C. de excep. ſ. l. exce-
ptionem. C. de proba.

¶ De obiectio. ratione conſtituentis. Rubrica.

1 ¶ Minor filiuſfa. monachus excommunicatus: dãnatus de
crimine publico. non agunt nec conſtituunt procuratorem.

2 Si iudex pronunciat aliquem procuratorem qui non eſt num-
quid proceſſus preiudicabit domino.

3 Propoſitis omnibus exceptionibus contra procuratorem, ſi
iudex pronunciabit ꝙ iſtis non obſtantibus admittatur vi-
detur ꝙ preiudicet ſententie.

4 A ſententia ſuper legitimatione perſonarum an poſſit appe-
lari: vbi ꝙ circa procuratorẽ ſicut in tutore diſtinguit: in prin-
cipali perſona non.

5 A ſententia lata adulterãtã eſſe vel non eſſe procedendum
quando poſſit appellari.

6 Si ſententia lata ſuper exceptione dilatoria ꝙ poſſit appel-lari ⁊ quando non.

Super quo quidem titulo dicitur: ꝙ eo ipſo: quod ſupradi-ctum eſt de obiectionibus contra perſonam conſtitutam ſe quitur modo videre contra conſtituentem procuratorem. Et primo obiice ꝙ pſona cōſtituens procuratorē eſt de illis
1 pſonis: que etiā ex ſui pſona repelluntur. l. ſi minor. filiusfamilias: monachus excōicatus: dānatus de crimine publico. Hę enim iſte pſone non agunt: nec conſtituunt pcuratorē: vt. ff. de ad-mini. rer. ad ciui. pti. l. ij. item cōparente actore rectore vniuerſitatis obiice: ꝙ nō eſt talis. Itē ꝙ nō eſt legitime cōſtitutus: vt qa nō affuerūt due ptes collegii: vel vniuerſitatis: vñ non valet: vt. ff. qd cuiuſqꝫ vniuer. no. l. nulli. ⁊ l. plane. ⁊ C. de de-cur. l. noiatus. lib. x. duarū tamen partiū ſufficit conſenſus: ſi tamen pars maior conſentit: vt. d. l. ſi. ité obiice ꝙ non ē agē-dum: ⁊ defendendū conſtitutus vt. s. dixi de procuratore. nota qñ opponitur contra aliquē procuratorē: ſindicū: tutorē vel p-curatorē: ⁊ his ſimilia: ꝙ nō ſunt legitime ꝯſtituti ⁊ ꝙ iudex pronunciet eos legitimos nō obſtante exceptiōe: ⁊ etiā ſi mi-nus legitime eſſent cōſtituti pter iudicis auctoritatē: valet pceſſus: ⁊ tenet iudiciū: vt. ff. qd cum fal. tut. aut. cu. l. i. §. idē pōponius. ⁊ C. qui admit. ad bo. poſſ. poſ. l. bonorū. ⁊ C. de his qui ve. eta. imper. l. i. ⁊ rō eſt: qa non debet preſumi vt litigantes auctoritate principali decipiantur: vt in palleg. l. querit Cy. in lectura ſua ſup. l. licet. C. de procu. De hmōi queſtione. iiii. quero hic dr: ꝙ iudicium factū cum falſo procuratore eſt nul
2 lum. ¶ Pone ꝙ iudex pnunciauit aliquem procuratorē eſſe 2 qui nō erat: nunqd pceſſus preiudicabit dño videtur ꝙ ſic. l. i. ff. qd falſo tut. aut cu. §. idem pōponius. ecōtra ꝙ nō. per. l. ſi eum nō iuſto. ff. de collu. deteg. ⁊ hoc dicit ipſe: qd tenet Iac. de are. etiā ſi dicat iudex: ſe ratū habiturum: qd cū eo fieret. obſtante palleg. §. idem pōponius. qa non eſt iudicis dare vel creare procuratorē: ſicut eſt dare vel creare tutorē: ⁊ hoc etiam
3 quidam alii Moder. tenet. ¶ Quinto ⁊ vltimo querit ipſe: qd ſi ppoſitis oībus exceptionibus cōtra procuratorē iudex pnū-ciabit: ꝙ iſtud nō obſtātibus admittatur: videtur: ꝙ preiudicet ſententie. l. fin. C. ſi ex fal. inſtr. ⁊ hec eſt quedā cautela: quā fa-ciūt aduocati: ⁊ Spec. refert Cy. ¶ Et circa iſtā materiā vtitur Bar. talib⁹ verbis ſup. l. ante ſententiā. ff. de appel. in lectura ſuā ibi dominum dicit: tertio quero qa poſt legitimatam perſonam ſuam iudex cōſueuit querere de perſonis litigātium

¶Quero an pronunciatione: ꝙ quis debeat legitimam perſonam ſtandi in iudicio/vel non poſſit appellari de iure canonico non ē dubium.de iure ciuili examinemus. Primo in procuratore.ſ.ſi procurator eſſe pōt non procur. appellatur: qa cum eo non ſperatur alia diffinitiua:ſi vero pronunciatur procuratorem eſſe is:aduerſus quē pronunciatur: ſi grauaſ pōt appellare:qm ex hac pronunciatione non efficitur proc. nec acta cum eo preiudicarēt:dño vt Bal.l.cum non iuſto. de collu.dete.g.r.no.C.de fur.l.falſus.in vlt.q.vnde ſi procederetur ⁊ vinceretur aduerſario nō ꝓdeſſet:nec p appellationē a diffinitiua i lud grauamen pōt reuocari:ſicut dicimus:ꝙ nō idoneus fideiuſſor approbatur vt arbiter.ff.q ſatiſ.cog.l.i.⁊.§.ſi.ii.l.ſi.ſed in tutore ſi iudex pronunciet eū non eſſe legitimū idem qđ in procuratore eadem rōne: ſi autē pronunciet eum eſſe tutorem:tunc ſi quidē adiecit iudex decernēs ſe ratū habiturū:qđ a tutore factum erit:non pōt aduerſarius appellare:quum valeant geſta per eum tutorem.vt.ff.qđ fal.tut.auc.l.i.§.idem pōponius.ſi vero pronunciat ipm eſſe legitimum tutorem ſimplr:tunc poſſet appellare. ſicut in ꝓcuratore:q geſta per eum tutorem nō preiudicāt pupillo:vt.l.ſi tutor.C.in qbus cauſis in integ.non eſt neceſſe: ⁊ idem ſi in principali perſona iudex pronunciat eū non habere perſonā ſtandi i iudicio.ſi vero ꝓnunciatur ipſum legitimū vt minorem ex aſpectu:tunc non pōt appellare.qa non grauatur.qm ſtatur huic pronunciationi niſi ſit pſona:cui poſſit imputari: qa debebat ſcire veritatē:vt.l minor.xxv.annis.ff.de minor.⁊.l.ait pretor

§ §.permittitur.eo.ti.¶Quinto querit ipſe idem ſubſequenter dicens quarto qa poſt examinatas perſonas queritur: ⁊ diſputatur ſuper obiectis contra libellum circa ſeriem ipſius vel ſi iudex ꝓnunciat non eſſe procedēdum:vel eſſe ꝓcedendum.non ob.obiectis contra libellū. Quero an pars:que grauatur poſſit appellare:de iure cano. non eſt dubiū ꝙ poteſt.vt extra de appel.c.ſignificantibus:vt ſi nō facit declarari rem que obſcure ponitur i libello appellatur. De iure vero ciuili: ſi qdē pronunciat:non eſſe procedendū certū eſt ꝙ poteſt appellare: qa nō ſperatur alia diffinitiua:ſi vero pronunciat eſſe procedendum:tunc ſi quidem exceptio continebat aliquid:propter quod ſimplr ſuper libello non erat procedendū: tunc pōt appellare.ceſſat enim impedimētum litigādo qđ grauamē non poterit tolli p appellationē a diffinitiua:ſi vero non impediebatur ſimplr:ſed requirebatur:ꝙ pars declararet:vel rei cām

vel quid ſimile. tūc eſt dubium: poſſet. n. rē vel cām. ſuper qua ſimpl'r non debet procedi omittere: & poſſet eligere cām: ſup qua eſt ꝓcedendū. in dubio aūt interpretamur cām impedientem: vt. l. ſufficit. ff. de condic. indeb. dicam ego poſſe appellari: vt. d. c. ſignificantibus. ¶ Quinto queritur qd ſi obiiciatur aliqua exceptio dilatoria: & iudex ꝓnunciat ſup ea: an pars que grauatur: poſſit appellare etiā de iure ciuili: dic ꝙ ſic: qa non ſperatur alia ſententia ſuper dicta inſtātia. ſi vero ꝓnunciauit eſſe ꝓcedendum quū non debeat: tunc poteſt appellare ſi exceptio: q̄ opponebatur: erat legitima: quum tale grauamē non poſſit reparari per appellationem a diffinitiua: ſi enim iudex cogat me litigare: & parere non debeo: & ſi tales moleſtias non poterit tolli p appellationē a diffinitiua: qa cōtinet grauamē conſiſtēs in facto: qḋ coheret pſone: vt dictum eſt: ideo autē reprobatur appellatio: qa exceptio dilatoria forte non fuerat iuſta: ergo a contrario ſenſu poterit appellari: vbi opponitur exceptio dilatoria legitima & idē videtur dicēdum p eādē rationē in omni exceptione: que opponitur ad ꝓceſſum: & etiā ſi ſit peremptoria: vt exceptio iudicati: tranſactionis: iuriſiurandi: & ſi'es. & pro hoc vide qḋ not. Archid. in. c. cupientes. de elec. lib. vi. & Bar. ſuper. l. antea. & l. ſeq. que incipit: eius qui. ff. de appel. reci. & in ipſis expreſſe tractat. & declarat. predicta: & maxime hec vltima qu: dixi de pnunciatione iuſta vel iniuſta: ſuper exceptione vel libello.

¶ De exceptione contra tutorē teſtamentarium. Rubri.

1 ¶ Ubi in teſtamēto hereditas non adita tutela & omnia que inſunt in eo ſunt inutilia & inualida.

2 Tutor debet expreſſe promittere pupillum defendere.

3 Eam defenſionem ſuſcipit tutor vel curator. quam ſuſciperēt minores ſi eſſent maiores.

4 Ad hoc vt tutor poſſit admniiſtrare debet quatuor vel qnqꝫ facere.

5 Tutor an pupillum teneatur in bona & mala cā defendere.

6 Decernendo tutorem iudex non ſedit pro tribunali.

7 Minor. xxv. ann. tutor eſſe non poteſt.

8 Clerici ſeculares volentes poſſunt legitime tutelam recipere & exercere.

Contra tutorem teſtamentarium agēt pro pupillo obiiceē: ꝙ teſtamētum non valuit: qa teſtator teſtamēti factionē non habebat: vt inſti. qui teſta. fac. poſ. §. fi. vel ꝙ non eſt ſolēne. C. de teſtamen. l. hac conſultiſſima. & de fideiuſſ. Lex

1 teſtamento.† Item ꝙ ex eo: non fuit hereditas adita: ⁊ ſic tu-
tela: ⁊ omnia que inſunt in eo ſunt: inutilia: ⁊ inualida. ff. de
reg. iur. l. ſi nemo. ⁊. C. de fideiuſſo. l. eam quã. ⁊ maxime vbi
pupillus inſtituitur. ff. de adminiſt. tut. l. ſi hereditas. vel ꝙ te-
ſtamentum eſt ruptum natiuitate poſthumi. C. de poſthu. he-
redi. inſti. l. i. ⁊. ii. vel agnitione ſui heredis: quia teſtamentuꝫ
etiam eſt ruptum: vel ꝙ eſt teſtamentum falſum. ff. de fal. l. ſi
quis. Item obſtat: ꝙ non fecit inuentarium. C. arbit. tute. l. fi.
ff. de adminiſt. tut. l. tutor qui repertoriũ. vel ꝙ acceſſit ad ad-
miniſt rationem: ⁊ diſtulit facere inuentarium. C. de admini.
tut. l. ſancimus. item ꝙ fraudulenter in inuentario nõ poſuit
omnes res pupilli: vnde pro non facto habendum ẽ. C. de cu-
rat. furio. l. cum furioſo. §. in prouincia. qꝛ non videtur feciſſe
qui non fecit totum: ar. ff. famil. herciſ. l. heredes. §. in illa. ⁊. l.
plane. Sed ſatis in hoc excuſat proteſtatio que fieri conſueuit
in fine inuentarii: ꝙ ſi plures res pupilli inuenerit vel cogno-
uerit: eas ſcribet: ⁊ in inuentario apponet: ꝙ ſi poſt confectio-
nẽ inuentarii reperierit de nouo alias res: ⁊ eas nõ aſcripſe-
rit: videtur in culpa: ſed dic: ꝙ propterea nõ repellitur ab agẽ-
do: licet teneantur de ipſis reddere rationem: ar. C. de iure deli-
berã. l. ſancimus. §. licentia. Item ꝙ nec iurauit: nec promiſit
vtilia facere: ⁊ inutilia pretermittere. l. de creationibus. C. de
epiſcop. audi. Item ꝙ non ſatiſdedit. C. de tuto. qui nõ ſatiſ-
li. ſed hec obiectio in tutore teſtamentario ceſſat. vt inſtit. de
2 ſatiſda. tut. in prin.† Item ꝙ non promiſit expreſſe pupilluꝫ
defendere: quod fieri debet. C. de admini. tuto. l. fi. §. omnẽ. ⁊
circa hanc diſtinctionem ſuper. l. fi. §. ſi defenſionem. C. de ad-
mini. tuto. vtitur his verbis: quia tutor: ⁊ curator tenetur de-
fendere: intẽdit imperator declarare: quia defenſionem debet
3 ſuſcipere.† Not. ꝙ eam defenſionẽ ſuſcipit tutor vel curator:
quam ſuſciperent ipſi minores: ſi eſſent maiores: ⁊ per ſe age-
rent. Ad iſtum. §. opponitur: quia eſt adminiſtrator filii legit-
timus: attamẽ lex dicit: ꝙ ſatiſdare: cogitur. l. inter omnes. §.
ſi filius. de fideiuſſ. ſolue vt ibi per Bart. ſed hoc nõ videtur
procedere: quia qui immobilia poſſident: nõ ſatiſdant de iudi-
cio ſiſti. l. ſciendum. qui ſatiſ. cog. ⁊ ibi not. ꝙ tutor debet ſpe-
4 cialiter promittere pupillum nõ dimittere indefenſum.† Et
ſic not. ꝙ ad hoc: vt tutor poſſit adminiſtrare: debet quattuor
vel quinqꝫ facere. Primo debet accipere rem per decretum
iudicis. Secundo debet inuentarium facere: ⁊ eadem. l. tutor
debet repertoriũ facere. ff. de admini. tut. l. tutor. Tertio debet

ſatiſdare: niſi ſit teſtamentarius: vel per inquiſitionem datus l. nō omni. eo. ti. Quarto debet iurare vtilia facere: et inutilia pretermittere. Quinto debet promittere cum ſatiſdatione pupillum indefenſum non relinquere. Sed hoc dicebat Frāciſ. Accurſi. comprehen d ſub iuramento: quod preſtari ſolet cōmuniter per omnes: quod non placet: quum aliud ſit iurare et aliud ſit ſatiſdare: et promittere: et hoc tene menti: per qđ mul-
5 torum tutorum facta reprobabis: Barth. Bruna. Addas regulam. quia hic dicitur quod debet cauere omnimoda pupillum defendere et quod ſupponit: quod in bona et mala cauſa defendere debeat: ſed contra. ff. eo. l. quotiens. §. ſicut. ſolutio intelligitur iſta ſm illam: et hoc oſtendit iuramentum: in quo iurat vtilia facere: et inutilia pretermittere. Itē bonā fidē agnoſcere non prohibetur tutor: vt. d. §. ſicut. ſm Franciſ. Accur. et
6 Cyn. Item quod decernēdo tutorem iudex non ſedit pro tribunali. ff. de cōfir. tut. l. naturali. §. fi. in omni autē datione tutorum quattuor debent adeſſe: vt no. eo. ti. l. iii. Item obſtat: quod is qui decreuit: nō habebat ius dandi: ſeu decernendi admini-
7 ſtrationem. l. ius dādi. de tut. et cur. da. ab his. + Item obiicea quod tutor eſſe nō poteſt: qa minor. xxv. annis. vt. C. de legi. tut. l. fin. Item obiice: quia datus ei: qui in poteſtatem nō habuit a pura filio naturali: vel a matre: et ideo ſine confirmatione nō tenet: vt. ff. de confir. tut. l. i. et. ii. et. l. qui. a patre naturali. et. C. eo. per totū. Itē obiice: quod eſt clericus in ſacris vel monachus vel cōuerſus: cui eſt interdicta tutela. vt in auc. de epiſ. et cle.
8 §. deo aūt. et. C. de epiſ. et cle. l. gnaliter. et auc. preſbyteros. + clerici aūt ſeculares volentes poſſunt legittime tutelam recipere et exercere. vt inſti. qui da. tu. poſ. §. recte. et de teſta. l. tutor. itē obſtat: quod plures ſunt tutores: et adminiſtratio diuiſa ē: et alii adminiſtratio per iudicem cōceſſa ē: vt. C. de admini. tut. l. ſi tutor. et de tranſac. l. age. ff. de admi. tut. l. plures.

¶ De except. cōtra tutorem legittimum. Rubrica.

1 ¶ Qui cōfirmat datum videtur dare.
2 Legitimos tutores nemo dat niſi lex. xii. tabul.
3 Legitimus tutor an preferatur datiuo.

1 Nota + quod qui cōfirmat datum videtur dare: vt notanter colligitur ex text. l. i. §. neqꝫ. C. de vete. iure enuc. verus. igitur poteſt induci in argumentum ad ſimilia videlicet: iudex tutorē vel curatorem minus legittime datū cōfirmauit. igitur operatur. l. iſta talis cōfirmatio iuxta illud qđ not. in auc. quibus modis. nat. ef fic. leg. §. ſi vero ſolummodo

de etiam dato per inquiſitionem: vt inſtit. §. i. ⁊ tenet Cyn. in. l. non omni. ⁊. l. fi. §. omnem. C. de adminiſt. tutorum.

Modo ſequitur videre de excep. que obiicitur contra tutorem legittimū contra quē obiicitur: ꝙ non eſt talis. Item ꝙ non eſt legittime conſtitutus: puta ſi dicatur vt quidam imperiti faciunt: iſtie iudex dedit ⁊ conſtituit tali pupillo talem patruum: vel auunculum ibi tutorem: q2 ex his
2 verbis videtur datiuus: q2 legittimos tutores non dat: ſꝫ lex xii. tabularum. ff. de leg. tuto. l. legittimos. vnde dici debet talis iudex tali conſanguineo pupilli cui a lege legittima tutela defertur ipſius tutele adminiſtrationē dedit: ⁊ decreuit: vel preſtito iuramento ⁊ ſatiſdatione dicatur. Qui. l. quidē tutor iudicis auctoritate ⁊ decreto adminiſtrationē dicte tutele admiſit ⁊ videtur. C. de leg. tutel. l. etiam ſicut. ⁊. ff. de tutel. l. ſi quis ſub conditione. Item obſt. ꝙ nō ſatiſdedit: vt. C. de tuto. q. ſa. non ſatiſ. l. i. item ꝙ non fecit inuentarium: ꝙ non interuenit iudicis decretū vt dixi. §. in teſtamentario. item obiice: ꝙ non rece
3 pit tutelā. i. annū. C. de leg. tut. l. ſciant. ¶ Sed queritur vtrum legittimus preferatur datiuo: dic ꝙ ſic: vt inſti. de tut. l. §. fin. ⁊ eſt ſciendum: ꝙ legittimus inuitus ad tutelam cogitur: vt. ff. de leg. tutel. l. legittimos.

¶ De tutela feminarum. Rubrica.

1 ¶ Tutela que defertur matri vel auie an ſit legittima vel datiua ⁊ que ſit eius forme. nu. 3.
2 Uitricus poteſt eſſe tutor ſui priuigni.
1 Si autem mater vel alia femina ſit tutrix: que tutela dicetur anormala: ſeu extraordinaria: pro eo qḋ non eſt legittima: neqꝫ teſtamentaria neqꝫ datiua: teſtamentaria non quia lex prohibet feminā dari in teſtamento. ff. de tutel. l. fin. ⁊ de teſta. tutel. l. iure noſtro: ⁊ ſi datur ius adminiſtrandi: non tamen habet ius cōſtituendi actorem: ſi enim nō valet tutele datio qḋ eſt principale: non valebit actoris conſtitutio que ex ea ſequitur: quia vbi non valet principale: nec acceſſorium. Item non eſt legittima: q2 per. l. preponitur omnibus legittimis ⁊ datiuis. C. qui. mul. tute. offic. fun. po. l. ii. qḋ alias non eſſet: q2 teſtamentaria prefertur. inſti. de leg. tute. in prin. Item tutor legittimo agnato prefertur. ff. de leg. tuto. l. i. femina aūt non eſt agnata: ſed cognata per femineum ſexū coniuncta. ff. vn. leg. ſ. l. i. Item non eſt datiua q2 munus tutele eſt neceſſariū: femina aūt non cogitur: vt modo dixi: dicitur aūt anormala: ſed di

ei pōt hodie ꝙ mulier ſit legittima: vt. ꝺ. auc. matri. Hec autẽ prohibitio: ſeu probatio: ꝙ femina ꝓhibeatur a tutela: regula eſt vt. ꝺ. l. femina. ꝛ de regu. iur. l. ij. ſed iure auctenticorũ ſpecialiter matri ꝛ auie tutela filioꝝ ꝛ nepotum ſubire cōceditur contra matrem autẽ obijce: ꝙ eſt minor. xxv. annis. C. de leg. tutel. l. fi. Item ꝙ trāſiuit ad ſecunda vota ꝓpter ꝙ priuatur
2 tutela. ꝺ. auc. mater. † Uitricus aũt bene poteſt eſſe tutor ſui priuigni. C. de contra. iu di. tutel. l. fi pater. Item obijce ꝙ in tutele ſuſceptione nō ſatiſdedit rem pupilli ſaluam fore. ꝛ ꝙ nō renunciauit ſecũdis nuptiis ꝛ ideo adminiſtrationi ſe imiſcere non pōt. vt. C. ſi tutor non ſatiſdedit. l. i. ꝛ. ii. ꝛ de hered. que ab inteſt. §. et his. Attēde tamẽ ꝙ pdicta auc. matri ꝛ auie ꝗ
3 eſt in corpore auc. de here. que ab inte. §. et his. coll. vii. † Cũ queritur que ſit forma tutele: dic ꝙ no. ſic concipiet ſtipulationem: conſtituta talis ante pñtiã talis iudicis ordinarii petit ſe admitti: ꝛ ſibi decerni tutelam titii ꝛ Bartholomei filiorum ſuoꝝ pupillorum tutorẽ teſtamentarium non habentiũ cum eorum tutela ſibi ãte ceteros tutores ſm iuris ordinẽ deferatur. qui iudex pro tribunali ſedēs eandem. ꝺ. preſentẽ eius filius tutricẽ conſtituit. Que promiſit eidem iudici: ꝛ mihi notario pro ipſis pupillis ſtipulanti: ꝛ corporaľr iurauit per ſacras ſcripturas omnia ꝛ ſingula ipſis pupillis vtilia facere: ꝛ inutilia pretermittere: eorũq; bona res: ꝛ perſonã fideliter conſeruare ꝛ cuſtodire: ꝛ inuẽtariũ facere: ꝛ adminiſtrationis rationem: finita tutela reddere. ꝛ reliqua reaſſignari. Renuncians veleiano ſenatuſconſulto: ſecũdis nuptiis: ꝛ omni legum auxilio: de his omnibus plene certiorata: cuius tutricis precibus ꝛ mandatis talis fideiuſſit: ꝛ renũciauit ꝛc. Cui actui ſic legittimo idem ſedens ſuam auctoritatẽ interpoſuit: ꝛ decretũ dicens: eſto tutrix: ꝛ ex nunc licentiã adminiſtrandi tibi auctoritate: qua fungimur: damus: atq; concedimus.

¶ De exceptionibus gñalibus contra tutorẽ. Rubri.

1 ¶ Tutela qualiter finiatur.
2 Monachi habentur ꝓ mortuis mundo. ꝛ nihil poſſident quũ ab aliis poſſideantur: nu. 2. nec habẽt velle nec nolle ꝛ pro ſeruis reputantur nu. 3.
3 Sicut piſces non poſſunt viuere ſine aqua. ſic nec monachus ſine clauſtro.
4 Abbatibus ꝛ prelatis qui per electionem preficiuntur omnis adminiſtratio de rebus eccleſie eſt conceſſa.

E Xceptionibus generalis cõtra quẽlibet tutorem: multa
enim fieri poſſunt generalr: nam vnum non obſtat ideo
aliud ſup aliud declaratur videlicet: ꝙ tutela eſt finita
.ff.de tutel.ꝛ ra.di.l.licet finita .p exceſſum.xiiij. annoꝝ
in mare.xij.in femina.vt inſtit.quibus modis tutel. fini.eaqꝫ
finitur morte etiã pupilli vel tutoris:dictis iuribus notatur.
Item ꝙ datus eſt tutor in teſtamẽto non ſolẽni:vel cuius nõ
eſt addita hereditas:vel annulata propter ſecundum teſtamẽ
tum qui omnes caſus numerantur.ff.de iniuſto rupto ꝛ irri
teſtamen.l.i.Item ab eo qui non habuit teſtamenti factionẽ.
vt inſtit.qui teſta.fac.poſſ.in fin.Item.ꝙ datus eſt tutor in co
dicillo,qui non fuit cõfirmatus in teſtamento.ff.de tuto.l.iii.
ar.contra inſti.de tuto.§.non tamen.

¶ De exceptionibus contra monachum. Rubrica.

S I contingat aliquem monachum regularẽ vel religioſum
agere aliquid ſuo nomine vel pro eccleſia petendo obijce:
ꝙ quum ſit alterius obedientie ſuppoſitus.non eſt audien
dus:ſine ſui abbatis:vel prioris licẽtia: vel alterius ſuperio
ris:non poteſt in iudicio ſtare.extra de regu.c.i.xvi.q.i.c.mo
nachi.non enim licet eis publice tractare litigia.vt extra de ſta
1 tu mona.c.relatum. † quia pro mortuis habentur mundo
vt in auc.de nupt.§.ſerui: vel ſunt ſerui. ꝛ de monachatu co
gitare debent.C.de epiſcop.ꝛ cleri.l.repetita. Item nihil ha
bent.quoniam in eorum ingreſſũ dedicarunt omnia ſua.§.il
lud quoqꝫ.ꝛ.C.de ſacroſanc. eccle. aucten. ingreſſi.xvi.q.i.c.i.
2 ij.qd.vij.c.placuit.† Item ipſi nihil poſſident:quum ab alijs
3 poſſideantur.vt.ff.de adulte.l.nec in ea.† Item non habent
velle nec nolle.xij.q.ij.c.non dicatis.ꝛ pro ſeruis reputantur:
vt.iiii.diſt.cum multis.ſerui aũt agere non poſſunt.ff.de iu
dic.l.lis.nulla.Item quia nõ debent vagari extra clauſtrum:
4 ſed eodem eſſe cõtenti.vt.xvi.q.i.placuit.† Nam ſicut piſces
non poſſunt viuere ſine aqua:ſic monachus ſine clauſtro: v t
ibi quum ergo:vt dictum eſt ſupra: poſſunt habere exercitiũ
actionis:vt not. Inno.extra de proba.in preſentia.immo tam
pro iniuria eis illata q̃ȝ aliquo iure quod ex perſona eis com
petit.nec ipſe:ſed abbas eius agit:vt.C.de epiſcop.ꝛ cler.auc.
cam quam.in corpore autem apud quem oportet cauſaȝ dice
re.verũtamen poſſunt facere eccleſie ſuum abbatem accuſan
do.extra de accuſa.c.ex parte.ꝛ hoc niſi ſuo abbati:priori:pro
5 poſito:vel alio plato adminiſtratio ſit conceſſa.† Nam abba
tibus ꝛ huiuſmodi prelatis: qui per electionem preficiuntur:

omnis adminiſtratio de rebus eccleſie eſt cōceſſa.xii.q.i.c.expedit:⁊ ſunt diuerſarum rerum ſicut ciues rerum vniuerſitatis:vt ibi not. Monachus enim ex cōmiſſione recte agit:quia vt officialis eius cui debet preſtare reuerentiam ⁊ obedientiā nor. Hoſt.extra de reſti.ſpo.in.c.cauſam.⁊.c.ex litteris.tutius tamen monacho eſt:vt cum ſuo conuentu viuat:⁊ ordinet.

¶ De exceptio.contra ſuo noīe agentes. Rubrica.

1 Marito ⁊ vxori non licet edere inter eos famoſas actiones.
2 Filiuſfa.ſine conſenſu patris non agit nec defendit.
3 Quantum tempus intelligatur diu.
4 Ante conditionem non eſt nata actio.
5 Maiores magiſtratus nec agunt nec conueniuntur durante eorum adminiſtratione.
6 Actor in ſuo libello plures intētans actiōes nō eſt audiēdus.
7 Pater agens ad dotem ſine conſenſu filie.vel econtra repellitur.

Dictum eſt in titulis ſuperioribus de exceptionibus: que obijciuntur contra eos:qui proprio nomine experiuntur. Regulariter autē quiſquis ſuo nomine poteſt agere: niſi aliquo iure prohibeatur: puta per etatem: vnde obijcitur ei: ꝙ ſine tutore:quando eſt pupillus:vel ſine curatore: quādo ē adultus:non poteſt agere.C.qui legi.perſo.in iu.ſtan.non ha.l.i.⁊.ij.⁊.C.de aucto.preſtā. Nec videtur audiendus adultus: etiam ſi offerat ſe iurare nō contrauenire propter etatem:q̃ aduerſario ad hoc reclamāte:non auditur.licet enim iuramētum repreſentet eum maiorē.vt auc.ſacramenta puberum.tñ illud locum habet ſi preſtitum ſit:nō:ſi ſit preſtādum:⁊ ideo aduerſario petente:dād9 eſt curator etiā inuito adulto. iſti.de cura.§.item inuito. Item in oīb9 pupillis.de q̄bus p ſpec in tit.de actore.§.ii.⁊ colligitur.C.ſi de momē.poſ.⁊ qui leg.
1 perſonā ha.l.fi. Item excipe:ꝙ agens eſt excōicatus. Item obi.marito ⁊ vxori:ꝙ nō licet īter eos intētare famoſas actiones cōſtante matrimonio.ff.rerum amotarum.l.i.⁊.C.eo.l.diuortii. Item obi.ꝙ nō purgauit contumaciam cum ſatiſdatione expenſarum cauſa litis factarum:⁊ cum ſatiſdatione de iudic.ſiſti:etiam ſi immobilia poſſideat.C.de iudi.l.ſancimus.⁊ auc.de exhib.reis.§.igitur. Itē obiice ꝙ de eadē re duplici via agit.ſ.ciuil'r ⁊ criminal'r:vnñ ē repellēdus.C.qñ ciui.
2 act.cri.priu.per totū.niſi in caſu.vt eo.tit.l.i.† Item ꝙ ē filiuſfamilias.qui ſine conſenſu patris nō agit.nec defendit: vt C.de boniſq lib.l.cū non ſolum preterq̃ in cā criminis:quia

quo ad ius publicum reputatur idoneus: qui ſtare poſſit ī iu
dicio: ⁊ debeat. ff. ad trebel. l. nam quod: ⁊ preterq̄ in caſtren
ſi peculio. ff. ad macedon. l. vſq̄. C. de inoffi. teſta. l. fin. ⁊ idem
ſi agat contra patrē: quia inter eos: quos in poteſtate habe
mus, nō poteſt iudiciū eſſe: etiā impetrata venia: vt. C. de in
ius voc. l. fi. ⁊ de inoffi. d. l. ij. Attēde tamen ꝙ patris conſen
ſus operatur ſolūm: ꝙ filius ſit integer homo ad agendum
vt. d. l. non ſolum. nō aūt ſupplet defectum filij: ideoq̄ filiuſ
impuberem patris cōſenſus non obligat impediente etate. ff.
de verb. ob. l. ſi. §. pupillus. Item obſtat: quia fideiuſſor agit
contra debitorem: vt eum eximat a fideiuſſione: ob ꝙ anteq̄
ſoluat: agere non poteſt. ff. de condi. indeb. l. indebitum. fallit
in quattuor caſibus: q̄ꝛ legunt. ff. mādati l. lucius. Primo
ſi condemnetur. vt. d. l. lucius. Secundo: ſi ſtetit diu ī obliga
3 tione: vt ibi. Sed quantum tempus intelligitur diu: reſpon
deo decenniū. ff. qui ⁊ a quib⁹. l. ſi fideicōmiſſo. § ariſto. vel ve
rius arbitrio iudicis. ff. de iure delib. l. i. ī fi. Tertio ſi obtulit
conſignauit: ⁊ depoſuit: vt. ff. mandati. l. qui mutuū. §. fideiuſ
ſor. Quarto ſi hoc actum eſt: vt ad tps teneatur: vt. ff. eo. ti. l.
⁊. C. mādati. l. ſi ꝓcurator. Quinto ſi cepit bona ſua diſſipa
re reus: vt. d. l. lucius. alias nō niſi ſoluat. vt. ff. de condic. in
debiti. l. indebitū. Item obijce contra agētes: qui agunt ante
conditionē ⁊ diei euētū: quia male agunt: vt. ff. de verbo. ſig.
4 l. cedere diem. Nō enim ante conditionem nata eſt actio:
vt inſtit. de verb. ob. §. ex conditionali. alias ſub conditione: ⁊
ideo ſine actione nemo experitur. vt. ff. de adminiſtra. tuto. l.
quei itur. §. ſi intra tēpora. Item contra debitorem agētem pi
gnoraticia: anteq̄ debitum ſoluat: q2 ante nō nata actio. ff. de
pig. act. l. ſi rem. §. omnis. Item obijce contra commodantem.
ꝙ agit petendo rē ante completam conditionē. ff. commoda
ti. l. in commodato. §. ſicut. Item cōtra emptorem petētē rem
ſibi tradi ante precium numeratū. ff. de ac. emp. l. talis. §. offer
ri. inſti. de rerum diui. §. vendite. Item obſt. ꝙ nō poteſt age
re pendente queſtione ſtatus. vt. ff. de cōdi. cau. da. alias de cō
5 ditione: ⁊ hic tali. l. iij. §. due cauſe. C. eo. l. ii. ⁊. iii. Itē obij
ce cōtra maiores magiſtratus: qui nec agunt: nec cōueniūtur
durante eorum adminiſtratione. ff. de iudic. l. pars literarum.
6 Item obijce: ꝙ † actor ī libello ſuo plures intētat actiones:
vnde non eſt audiēdus: niſi eligat: que exceptio oppoſita pro
ceſſum litis īpedit: vt not. ff. de leg. tertul. l. cū filius. §. varijs
Quum excipitur de actionibus contrarijs: ſiue diuerſis. Pri

mo caſu repellendus eſt actor:q2 proponens contraria nō audítur.vt.C.de fur.l.fi.de condi.ꝛ demō.l.fi.aut nō contrarie. ſed diuerſe:ꝛ tunc ſubdiſtingue:q2 aut oīno idem:aut diuerſa:pono caſum:libellus impeditur : q2 nō procedit:niſi eligat alteram.ff.de tribu.l.qđ in heredem.§.eligere. vt ſi ea electa: ſuccūbat:non auditur in alia vt ibi.ſi vero ad diuerſa:non repellitur.ff.de iudi.l.nunquā.q2 diuerſa neqꝫ poſitiue:neqꝫ reuocatiue tolluntur.ff.de acq.poſ.l.naturaliter.§.nihil.ꝛ ibi no. Item obijce:ꝙ actor eſt famulus iudicis:corā quo conueniri facit reum qđ eſt prohibitū.ff.de iuriſd.om.iudi.l.qui iuriſdictioni preeſt. Item:ꝙ reus reconueniens actorem nō coram eodem iudice:ſed corā extraordinario reconuenit: qđ eſt pro-
z hibitum.vt in auc.ꝛ cōſequēter.C.de ſenten. Item:ꝙ pater agit ſine conſenſu filie:vel econtra ad dotem.ff.ſolu.mat.l.ij. glo.ij.vide diffuſe ibi doc.§.ꝙ ſi in patris. Item obijce : ꝙ nō audiatur actor in ſecūda citatione:qa in prima fuit cōtumax: niſi ſoluat reo expenſas:ꝛ ſatiſdet de lite proſequenda : de dolo ꝛ contu.c.actor.l.vi.

De exceptionibus contra abſentem vt procuratorem in rem ſuam. Rubrica.

y Ceſſionarius agens non tenetur docere de ſua ceſſione ante litis conteſtationem.

Circa iſtam materiam multa omitto: que ſunt gnālia:ꝛ
x colligendo inter alia:q̄ quotidie praticātur.no.ꝙ ceſſionarius ius agens non tenetur docere de ſua ceſſione: ante litis conteſtatione:quāuis de ceſſione negetur ab aduerſario:non magis q̄ꝫ heres ex teſtamēto:vel ab inteſtato debet docere:ſe inſtitutū:vel coniunctum defuncto:vel agens rei vēdicatione docere ſe dnm rei petite.he enim exceptiones perēptorie ſūt:qa niſi actor ꝓbet cōtrariū interimitur: ꝛ reijcitur a ſua intentione.ꝛ ideo nō tanq̄ꝫ peremptorie ſunt ꝓbande ante lit.conteſt.vt.d.l.de exceptione.de except.perempt. obijce igitur ꝙ procurator noīe rei comparens in citatione cū mandato.non eſt ad agendū ꝛ defendendum: qđ requiritur extra de procur.c.petitio. Itē ꝙ nō eſt releuatus ab onere ſatiſdādi.vt inſti.de ſatiſda.§.ſi vero.ꝛ.§.ſeq. Item ꝙ conuenitur aliqua de caſibus,in quibus perſonalr̄ ꝛ non ꝓcurator tenetur quis cōparere puta in caſu reddende rōnis:ꝛ alijs qui not. extra de procur.c.i. Item obijce ꝙ eſt incertus.q2 non continet contra quē:vel ad quem:ꝛ in qua cā ſit conſtitutus ꝓcur.extra de ꝓcura.c.petitio. Item obſtat:ꝙ ad litea futuras tantū

ſit cōſtitutus. Itē ꝙ eſt ꝯſtitut⁹ a tutore cōtra legē neꝗ.C.de ꝓcu.vel eſt conſtitutus a mīore ſine auctoritate tutoris:vt ibi

De diuiſione omnium exceptionum. Rubrica.

1 Libelli oblatio cauſe eſt initium.
2 Iudiciū ſumit vires per litis conteſtationem.
3 Dilatio quorum lex ſit.
4 Aliud eſt bonorum poſſeſſio que denotat ius ⁊ aliud poſſeſſio bonorum que denotat factum.

Expedita materia obiectionum:que pn̄t obijci contra perſonas alieno noīe agētes:⁊ defendentes vt p3 ex Rubricis.cōſequenter tractandum eſt de exceptionibus obijciendis contra litem puta cōtra libellos.ſi enim actor ⁊ reus vel eorum ꝓcuratores ita ſunt legitimati: vt contra eorum principales non obſtent exceptiones oppoſite:⁊ quod proſequendum reſtet a dicta proſequutione incipiens actor ad libelli oblatio-
1 nem veniet † que eſt cauſe initium : vt colligitur in auctē. offeratur. ⁊ in aucten.ad exhibendum.de exhib.reis.§.ſancimus.⁊ reus ad reſpondendum ſe offeret.vt.d.auct. offeratur eſt enim libellus ab actore ſupplicante exhibendus.⁊ per eū offerendus iudici ⁊ parti expēſis ipſius actoris.vt nota.in.d.§.ſancimus.⁊ extra de libel.obla.c.i.⁊ quid ſit libellus.nota.in d.§.ſancimus.ibi etiam notatur:ꝙ idem eſt libellus:quod eſt petitio. Item notatur ibi ꝙ cauſa inuenit initiū pluribus modis:licet prima pars initij ſit citatio.quia quodlibet expediendarum actionum initium ſumit ab hac parte:vt inſti.de penteme.lit.§.omnium.quum cōtra non citatum minime valet ꝓceſſus.l.amplius.ff.rem ratam hab. Item quia vſq; ad litis conteſtationem poteſt mora purgari.ff.de arb.l.ſi cū dies.§.fin.⁊ de verb.oblig.l.ſi inſulam. Item quia poſt lit. cōteſt. non poteſt iudex recuſari.vt.l.apertiſſimi.C.de iudi.nec forū declinari.de iudi.l.i.⁊.ij.⁊ multa alia facientia litem cōteſta-
2 ri:vt not.ff.de regu.iur.l.non ſolum. † Idcirco . dixit lex ꝙ iudicium ſumit initium per litis ꝯteſta.C.de condi. indebiti.l.qđ quis.⁊ de lit.cōteſta.l.iii.dato ergo libello: iudex ſtatuat terminum aduerſario ad deliberandum ⁊ reſpondendum li-
3 bello: ⁊ ad ſuas exceptiones opponendum. † Sciendum eſt enim ꝙ duplex eſt dilatio : ſeu termini aſſignatio , vna eſt ad probandum de iuribus ſuis: alia eſt ad ꝓbandum oppoſita: vt colligitur.ff.de excuſa.tut.l.quinquaginta.contra libellum ergo poterit reus opponere infinitas exceptiones ſm̄ factorū qualitatem.vt coll.inſtitu. de excep.§.hoc ꝯſtiterit. tot enim

ſunt exceptiones: quot ſunt reꝝ contrahendarum obligationes. ff. de verborum obliga. l. obligationum autem. §. conuentionales. nemini enim ſua defenſio eſt ſubtrahenda. ff. de iure fiſ. l. facultas. ff. de pecu. l. ſi non defendatur. quecunqꝫ autem exceptiones propoſite ſi quidem verbotenus excipiatur: dicat actor domine non eſt audiēdus reus: niſi excipiat in ſcriptis. extra de offi. deleg. c. prudentiam. §. ſexta. ⁊ attendat excipiens: vt ſuas exceptiones recte: ⁊ verbis competentibus proponat: quia proponens inepte repellitur. ff. de flumi. l. i. §. labeo. ⁊ breuis mutatio verboꝝ mutat rei effectum. iii. q. viii. c. in grauibus. ⁊ not. de vſu. ⁊ habit. l. per ſeruum. §. fin. ⁊ facit ad idē
4 l. prolatam vnde dicit lex ꝙ † aliud eſt bonorum poſſeſſio: que denotat ius: ⁊ aliud poſſeſſio bonorum: que denotat factum. ff. de bon. poſſ. l. i. §. i. ⁊ ii. Item debet attendere: vt poſt litem conteſta. dilatoriam non opponat: alias repellitur: ⁊ punitur. ff. de exceptio. l. vltima. ⁊ facit quod in principio vel in fine aducit: illas exceptiones ſimpliciter ꝓponat: ⁊ ſucceſſiue. ar. l. gallus. ff. de liberis ⁊ poſth. vnde de his queritur ſingulariter: ſimpliciter: ⁊ non ſimul: maxime quando ſunt preiudiciales: vel contrarie. vt inſtitu. de actio. §. preiudicialis. Item in fi. vel in principio dicat: ⁊ proteſtetur: ꝙ ad omnes eas probandas ſe non aſtringit: ſed ad eas. que ſibi ſufficiant pro victoria ſue cauſe. Nam ſm Canoniſtas: hoc ommiſſo: ad omnes probandas tenetur. vt extra de probatio. c. licet. ad quod facit. ff. de appella. l. ſcio. ſed de iure ciuili videtur ſufficere ſi id ſolum probet: quod expedit. vt. ff. de verborum ſignifi. l. ſepe. §. cum vero. caueat precipue excipiens poſitiones: exceptiões: ⁊ articulos: alias replicationes: vt ꝓponat per verba alternatiua: vel diſiunctiua ſcilicet per vel: aut: ⁊ ſiue: hec enim incertitudinē pariunt. vt. l. hec verba ille aut ille. ff. de ver. ſig. vnde ſunt reijciende. vt. ff. de iniur. l. pretor edixit. §. quod autem. ⁊ de verb. ſig. l. alienē. §. fi.

¶ Que dicant excep. dilatorie: ⁊ de ipſis dilatorijs. Rubri.

1 ¶ Dilatorie exceptiones que dicantur.
2 Libellus in quo nomen iudicis non continetur an procedat.
5 Libellus ineptus ⁊ obſcurus conceptus per verba incerta nō procedit. nu. 6.
7 Clericus ſub iudice ſeculari reſpondere non tenetur.

1 Exceptiones † dilatorie ſunt itaqꝫ ille: que proprie habent elidere ⁊ vulnerare actiones propoſitas ab actore: ⁊ non habent omnino interimere intentionem agen-

ris:ſed ad tempus differre:vnde dicte ſūt dilatorie: q2 dilatio nem parant:q2 ea propoſita & pbata:actor interim a ſuo iure ſuſpenditur:vt ſunt oēs exceptiones ad tempus collidentes. Nam durante impedimēto exceptionū ſilere debet actor : ſed impedimento ſublato:vel adimpleto:exceptio obiecta ſuis viribus deſtituitur:vt puta offerē.libellum in actione reali petē do rē talem:contra quā reus obijcit:q res petita non eſt ſufficienter deſignata. Nam ſic res mobilis:q2 non continet colorem:nec nomen libri:vel vaſis:nec ponderis:vel qualitatē argentum:vel alterius metalli:he propoſite impediunt proceſſum libelli de rei vendi.l.ſi rem & depoſiti.l.i.§.ſi ciſta.cum ſimil. Item ſi res eſt immobilis obijce:q eſt incerta: quia non dicit in libello ſaltē confinia deſignata.ff.de cen.l.forma. Itē q non concordat narratio cum concluſione: & q2 ineptā continet actionem.vt.ff.ſi menſ.fal.mo.dix.l.i.§.i.verū eſt. q hec eſt optima cautela non opponere expreſſam:ſed in genere exceptionem ineptitudinis:q2 actor libellū ſuū corriget: & procedet. Tenent ergo quidā aduocati rei: vt in genere tantum de ineptitudine pponunt:& inſtantiā exprimunt:& oſtendunt ineptitudinem:& ſic faciunt reū abſolui: q2 poſtq̄ conſtat de ineptitudine:abſolutio ſequitur:& debet actor redire ad apta; per.d.l.i.§.i.ſi menſ.fal.mod.dixe.& ibi.nor. Alij vero ab initio opponuut expreſſe contenti conſequi honorem:q faciāt libellum corrigi. Ergo eo correcto pcedit libellus, dummodo ſcias:q non licet libellū corrigere:quin oporteat i veteri querela perſiſtere:vt in auc.de litig.§.oēm que eſt.C.qūo & quan

2 do iud.auc.qui ſemel.† Item potes obijcere:q in libello non continetur nomē iudicis corā quo agitur:vñ rapellitur: quia iudicium eſt actus trium perſonaz.ſ.iudicis actoris & rei.vt in.c.forus.de ver.ſig. Itē obijce : q non continet expreſſe qd petitur.ſ.rē tradi:vel reſtitui:q̄m ex hoc reijcitur:q2 nihil concluditur.arg.ff.de ver.oblig.l.ſi rem tradi.&.l.vbi.§.fi. Si vero agitur perſonali:obijce:q libellus non continet rem quantitatem:certam nec cām petendi:puta exceptionē commodati:vel depoſiti. Quo caſu non pcedit.ff.de anna. excep.l.ſi ex mutuis.q2 tunc non habet oēs comitantias:& ideo non procedit.vt not.plene.ff.de eden.l.i.extra de lib.ob.c.i.& in auct.de exhib.reis.§.ſancimus.in magna glo. Plures enim ſunt cauſe acquirendi dñium & poſſeſſionem ff.de acqui.poſ.l.iij.§.ge

3 neraliter.nam altera exprimēda eſt.† Item obijce: q libellus eſt ineptus & obſcurus:conceptus:p verba incerta : vnde non

procedit. ff. de in diem adiec. l. cum duo. vel per verba genera lia. Ita ꝙ reus plene deliberare non poteſt: generalitas enim parit obſcuritatem. ff. de iure fiſ. l. ita fidei. Item ꝙ iudex: co ram quo eſt latrunculator: qui de reali cognoſcere non pót. ff.
4 de iudi. l. ſolemus. §. latrunculator. Item ꝙ eſt clericus: qui ſub iudice ſeculari reſpondere non tenetur. extra de iudi. at ſi clerici. ꝛ de foro compet. ſi diligenti. quia ipſo iure iudiciũ eſt nullum: vt. d. c. at ſi clerici.

¶ Quando exceptiones dilatorie proponantur. Rub.

1 ¶ Ante lit. conteſta. poteſt dilatoria exceptio obiici.
2 Reus eſt in exceptionibus ſuis actor.

1 Sequitur † videre de ſecũdo membro diuiſionis: quãdo exceptiones dilatorie ꝓponantur: ꝛ certum eſt ꝙ ꝓpo nende ſunt certo ordine poſt libelli oblationem tamen ante lit. conteſt. vt. C. de procur. l. ita demum. ꝛ. ff. eo. l. pópo. §. rati. Ibi autem notatur: ꝙ ante lit. conteſta. poteſt dilatoria obiici. C. de excep. l. fin. tamen in ipſa litis conteſta. vel ſtatim poſt obiici poteſt: vt in. d. §. notatur. ſed poſtea non: immo gra uiter punitur: qui poſt lit. conteſt. eam opponit. vt. d. l. fi. ꝛ dic ꝙ exceptiones ꝓponuntur a reo. Nam exceptiones ſunt ar ma reorum. ff. de excep. l. ii. inſti. de repli. in princ. ꝛ rõnabilr
2 reo incũbit onus ꝓbandi. Quia reus eſt in exceptionibus ſuis actor. ff. de excep. l. i. ſed fallit qñ reus in exceptione ſua nihil petit: ſed pactum alias factũ negat: vt in exceptione nõ numerate pecunie: qa actori onus ꝓbãdi incũbit. vt. d. l. i. que quidem ꝓbatio dilatoriaꝝ fiet ante litem conteſta. infra ter minum a iure ſtatutum. ꝛ hec gñaliter in his que cõtra per ſonam obiicitur. Quia ipſe impediunt litem cõteſt. nõ enim vt ſupra dixi: eſt ad conteſt. litem procedendum: ea oppoſita: ꝛ ideo ante probanda eſt. ff. de iure codic. l. quidam referunt.

¶ De exceptionibus peremptoriis. Rubrica.

1 ¶ Exceptio peremptoria que dicatur.
2 Tempus non currit ei qui agere impeditur.
3 Exceptiones perpetue ꝛ peremptorie temporales ꝛ dilatorie que dicantur.
4 Exceptiones peremptorie quando obiiciantur. ꝛ infra quantũ tempus ꝓbande ſunt. nu. 6.
5 Exceptio concluſionis poſt ſententiam obiicitur.
7 Lites ſopite non debent iterum retractari.
8 Peremptorie exceptio. per quos ꝛ contra quos proponende ſunt.

9 Exceptiones peremptorie qualr ⁊ quib⁹ verbis ꝓponantur.
10 Quomodo ſuper exceptionib⁹ pronuncietur.
11 Ex obiectu exceptionis probate. an poſſit puniri is cōtra quē fuit obiecta.

Nunc ad materiam exceptionum peremptoriarum procedamus. Primo queritur quid ſit exceptio peremptoria: ⁊ vnde dicatur. Secundo que ſunt exceptiones: que peremptorie iudicantur. Tertio quando obiiciantur: ⁊ infra quātū tempus ꝓbande ſunt. Quarto per quos: ⁊ cōtra quos opponende. Quinto quomodo: ⁊ quib⁹ modis proponantur.
1 Sexto ⁊ vltimo quomodo ſuper eis ꝓnuncietur.] Di autem exceptio peremptoria: qa ſemper obſtat: ⁊ repellit agentem: adeo ꝙ quādocūq; etiā poſt centū annos obiici poteſt agenti. quū enim nō ſit in ptāte rei: quādo actor experiatur: ſed in ipſius actoris ptāte tantum. ff. de excep. l. pure. §. ⁊ in regula iuris: qui in alterius: vt negligēter actore ſuam proſequente actionē ius excipiendi reo cōpetens curſu temporis non peri
2 matur.] Non. n. currit tempus ei qui agere impeditur. C. de annis. excep. l. i. ⁊ ꝓpterea que annalia ſunt ad agendū: perpetua ſunt ad excipiendum. ff. eo. l. i. in prin. dicitur aūt peremptoria: eo ꝙ ꝯñs ex ſuo nomine: quoniam ꝓbata perimit. l. fructus. C. de tranſac. ⁊ in. l. i. ff. de re iud. l. i. ff. de iureiur. ⁊ in l. fi. ff. pro ſuo. not. ff. de iud. l. iiii. ⁊ inſt. de actio. §. appellatur.
3 ¶ † Appellantur autē exceptiones alie perpetue ⁊ peremptorie. alie dilatorie ⁊ tēporales: perpetue ⁊ peremptorie dicuntur qa ſemper agentibus obſtant ⁊ ſemper rē: de qua agitur. qualis eſt exceptio doli mali. ⁊ ꝙ metus cā factum ē: ⁊ pacti cōuenti: quum ita cōueniunt contrahentes: ne ab eo pecunia petaretur: temporales ⁊ dilatorie ſunt: que ad tempus nocent: ⁊ temporis dilationē tribuunt: qualis eſt pacti conuenti ⁊ ſimiles que differunt actionem: que aūt differunt actionem differre debent ⁊ exceptionem: vt poſt tempus agatur. ideo exceptiones dilatorie appellantur. alioquin ſi infra tempus egerit: obiectaq; ſit exceptio. nec eo modo quicquam conſequetur propter exceptionem: nec poſt tempus olim agere poterunt: cum temere rem in iudicio deducebant. qua ratione cauſam amittebant: hodie autem non ita ſtricte: ſed quū ante tempus obligationum litem inferre quis auſus fuerit: zenoniane cōſtitutioni ſubiacet: ſcđo dic: ꝙ exceptiones perēptorie ſunt multe vt. ſupradictum ē ſcʒ doli mali vt de dolo. l. eleganter. Itē factum pactum de non petēdo vt. d. §. appellantur. Item vſu-

capionis ⁊ preſcriptionis.vt.C.⁊.ff.de preſcrip.per totũ.Itẽ ſolutionis:hec tamen eſt quandoq; dilatoria:vt quando ſolutio differtur pacto:vel lege.ff.de iudi.l.ſed ⁊ ſi.⁊ de ver. ob. l.interdum.qñq; etiam ẽ peremptoria:vt quum reus dicit ſe ſoluiſſe:ga ſolutiõe eius quod debetur omnis tollitur obliga
4 tio.vt inſti.quibus mod.tol.oblig.in prin. † Tertio dic:ꝙ tẽpus exceptionum excutiendarum eſt duplex ſcilicet ꝓbatiõis: Primo enim debet iudex ſtatuere terminũ ad exceptiones obijciendas:⁊ ꝓponendas.quibus ꝓpoſitis: ex verbis virtus earum eſt examinanda:ſi admittẽdas eas duxit:ſuper admiſſione ſtatuet iudex ad eas ꝓbandas terminum.ff.de excuſa-tut.l.quinquaginta.Item tempus obijciendi peremptorias eſt poſt lit.conteſt. vſq; ad ſententiam.C.de excep.l.preſcri-pto.quod intellige niſi per iudicem cauſa cognita reſtricta ſit ꝓponendi poteſtas.ff.de re iud.l.ij.ga tunc poſtea non audi tur:vt.d.l.ij.⁊ extra de except.c.paſtoralis.ga elapſo termino: nulla via ꝓductionis remanet.vt.ff.de excuſ.tut.l.ſcire opor tet.§.j.denegatur enim ei poſt lapſum termini iura talia eſſe competentia.ff.de acqui.here.l.quãdiu verus.ſin aũt. ⁊ ideo eſt aduertendũ in exceptionib⁹ dilatorijs: in quibus ſi iudex certum tempus ſtatuat ad eas ꝓponendas.ꝙ eo elapſo pro-poni nõ poterunt: quamuis de tempore ad lit.conteſt. ſuper ſit:vt plene notat Hyn.extra de regulis iuris.c.indultum.niſi iurauerit poſt lapſum termini ad eius noticiam nouiter per-ueniſſe.vt.d.c.paſtoralis.ſciendũ eſt etiam:ꝙ quedã ſunt pe remptorie:que etiã poſt ſñiam obijciuntur:de quibus plene notatur.C.de iuris ⁊ facti ignoran.l.j.vtputa omnes exceptio nes: que reddunt iudicium nullum.ff.de iudic.l.ſi preto:. C.ſi ex falſ.inſtrumẽ.per totũ.⁊.ff.de appella.l.ſi expreſſum. ea enim probata:debet iudicium tanquam nullum denuo in-choari vt ibi:quedã enim ſunt:que in ipſa executione:aliquã-do reſeruantur. prius obijci non potuerunt: vt eſt bene-ficium ceſſionis.vt.ff.de fideiuſſ.l.fideiuſſorib⁹.§.idem. ⁊.C.
5 eo.l.fideiuſſor:in fi. † Item exceptio.cõcluſionis poſt ſenten tiam obijcitur.vt.ff.de inoffi.teſt.l.ſi ſuſpecta.vbi Bar.⁊ per Inno.plene in.c.cum ſuper. de re. iudi. Item condemnatus ad rem tradendam põt ſoluere eſtimationẽ rei:ad quã in iu-dicio condẽnatus fuit.vt nota.de auro ⁊ argẽ.lega.in.l.ticie. ⁊ dic:ꝙ quedã ſunt exceptiones:que habent vim perẽptoria rum:⁊ dilatoriaꝝ:ſicut excep.excõicationis:⁊ falſi ꝓcuratoris que ſpeciali iure ꝓponi:⁊ probari põt ante lit. conteſta.C.de

procur.l.licet.extra de excep.c.pia.ꝛ predicta intellige quādo ſententia nō eſt appellatione ſuſpenſa.nam tunc in cā appellationis tam peremptorias ꝙ̃ nullitatis:ꝛ omnia ſua iura poterit ꝓponere.vnde dicitur non ꝓbatum ꝓbabo.C.de temp. app.l.per hanc.ꝛ extra de teſti.c.fraternitatis. Licet aūt dixerim:ꝙ peremptorie vſqꝫ ad ſniam ꝓponuntur : tamē ex voluntate pn̄t ante litem cōteſt.ꝓponi:vt dicitur ꝛ not.C.de ꝓ
6 ba.l.exception e.eius tamē ꝓbatio differtur.vt.ſ. ¶ De tempore aūt ipſarum ꝓbationum eſt videndum : vt dixi.ſ.quia ſi nullus termin⁹ aſſignetur:caue faciet reus:ſi differat ꝓbationem exceptionū ſuarum vſqꝫ ad ꝓbationē aduerſarii ſuper principali:qa dicitur ſtultū eſſe eum: qui exceptionē perēptoriam vult ꝓbare ante ꝓbationē aduerſarij.c.de teſtibus. extra de teſti.nam actore nō ꝓbāte reus abſoluitur : vt.l.qui accuſare.C.de edē. Que quidem ꝓbatio facienda eſt iudici. ff.de ꝓba.l.quinquaginta.ꝛ de rei vend.l.doce.nō aūt partis que ſemper diſſentiret.vt not.in.d.l.quinquaginta . Secundumꝙ hmōi ꝓbationis copia nō eſt aduerſario ſubtrahenda. ſi petierit.C.de bō.vac.l.fi.lib.x.ibi data copia reclamandi ec. Et quia ſine actore ꝓceſſit publicatio : poſſet in cauſa appellationis retractari ꝓceſſus . vt not.in.l.platam.C.de ſentē. qꝺ intellige ſi ſubtraheretur dicta copia : ſane ſciendum ꝙ peremptorie de ſui natura cōteſt.impediunt.ſ.exceptio rei iudicate : tranſacte: ꝛ rei finite.ff.de cōdi.indeb.eleganter.ꝛ ad tertulianū.l.i.in fi.ꝛ de ver.b.ſig.l.tranſacta.quibus vel altera
7 ipſarū oppoſita:eſt procedendū ſuper ea. ¶ Nam lites ſopire nō debent iterum reſtaurari.C.ſent.reſcindi nō poſ.l.fi.Item qa actio extincta nō reuiuiſcit.l.qui res.§.arena.de ſolu. ſed p alias perēptorias nō ita extincte ſunt obligationes ciuiles ꝛ naturales.ff.de ſolu.l.ſi cum.§.naturales.vn̄ per ipſas non dicitur lis ſuſcitari:ſed denuo inchoari:ꝛ ideo poſt litē cōteſt. differuntur:vt.l.peremptorias.C.ſen.reſcin. nō poſ. Cautius tamen vtitur: vt iſte que impediunt debeant obijci : ꝛ ꝓbari poſt litem conteſt.nam ſi ante litē cōteſt. ꝓbentur : non poterit reus abſolui a tota cā diffinitiue.C.de iudi.l.ꝓperandū. §.fin aūt.ꝛ in auc.de exhib.reis.§.ſi vero . ſed ꝓnunciabit ſuper exceptionibus tātum vt dictū eſt ſupra.ſm ius ciuile exceptiones.ſ.preſcriptionis lōgi tpis: ꝛ ſm canones longiſſimi temporis videt.ꝙ exceptio ꝑſcriptionis impediat litis cōteſt. litis cōtra.C.de preſcrip.lō.temp.l.emptor . vn̄ alij exponunt finite ſcꝫ per iuſiurandū ab aduerſario delatum: qꝺ habet ita

ſopire omnem queſtioné:vt nihil amplius ſit querēdū. vt.ff.
de re iud.l.poſt rem.qa maiorem habet auctoritaté cōtra r s
iudicatas.vt.d.l.nō erit.§.lucio.& eo.ti.l.l.ſed contra per iura
metum nō tollitur obligatio ciuilis.vt.d.§.naturalis.& d.l.ſi
cum.ff.de ſolu.& ideo cum alijs peremptorijs:que lit.conteſt.
non impediunt:ꝓponenda videtur:idem de exceptione pacti
non numerate pecunie vt.d.§.naturalis.vnde videtur ꝙ ſtan
dū ſit tex. illius.l.i.§.fi.ff.ad tertul.ſ.de exceptione pſcriptio-
nis:ſed tu tene qd̄ in auie.idem dici pōteſt de excep. illa pacti
facti de non agēdo:vt litē ꝯteſt.impediat:qa vim declinato-
rie habet:peréptoria tamē non eſt:quum extra iudicium peti
poſſit:ſm Innoc.d.c.pia.de excep.qd aūt ſi actor:contra quē
ꝓducitur iſta exceptio:velit ꝓbare de iure ſuo contra excipiē
tē vt iu dicatū non teneret:vt qa ab eo: cui iudicandi ius non
fuit:dic ꝙ audiēdus eſt.vt.d.§.fi.nā meo gerēdus eſt. vt no.
extra de teſt.c.ex tenore.quū enim hec ſint preiudicialia:ergo
tractanda.vt inſti.de exce.§.preiudicialis : & qd̄ dicitur de di-
ctis exceptionib⁹ . extra de dol. & ꝯtu.c.i.lib.vi. in principali
negotio exponēdo:id eſt ad principale negotiū pertinente: vt
pacti de non petēdo. Item ſolutionis:accepti. pſcriptionis:
& ſimilium ſm Inn.que enim contingunt: nec pertinent ad
ea que ſunt de ꝓceſſu:non ipediūt.vt extra de exce. cū inter.

8 ¶ Quartus vero articulus.ſ.p quos:& contra quos ſunt ꝓ
ponende peréptorie:facile comprehenditur ex predictis. naꝫ
vt ſupra dixi:ꝓponunt a reo:qa exceptiones ſunt arma reoꝝ
vt dixi de exceptionibus dilatoriis:dirigūt contra actorem ad
excludendam actionem ꝓpoſitam : vt inſti. de excep.in prin.

9 ¶ Quinto ſup.ē videre qualr:& quibus verbis peréptorie
ꝓponantur.& in hoc dicitur:ꝙ exceptiones peremptorie du-
pliciter ꝓponuntur.ſ.pure & ſub ꝯdi. & dicat excipiēs : talis
contra talē:& contra libellum ipſius: dicens ꝙ nulla obiectiō
eſt inter eas:ſi tñ hoc ꝓbauerit:opponit has exceptiones:ideo
vtile ei ē ꝯditionaliter ꝓponi:qa ſi pure ꝓponātur:& ꝓponēs
in eadem ꝓbatione deficeret: remanet actoris intentio pro-
bata.ff.de proba.l.de excep.& illa.l.non vtiqꝫ. de excep. dicit.
doc.loquunt in conditionibus exceptionum:etiā ſi ſint contra
rie.licet ſimul & ſeparatim ꝓponerentur:ſed Dy.vt ipſe no.in
regu.nullus.de reg.iur.lib.vi.& idē dicam: ſi non videatur de
intentione aduerſarii:ꝯfiteri:eſt & illa exceptio. que continet

10 negatiuam.vt exceptio non numerate pecūie. ¶ Sexto & vl
timo reſtat videre.quō ſup exceptinibus pronuncietur. dic er-

geí:ꝙ exceptione propoſita : aut reus ꝓbant eam : aut non:ſi
non ꝓnunciabit iudex contra hoc modo : quoniam libellum
oblatum per. T. cótra ꝓbatum. libellú inducias. S. reus ex-
cep tiones peremptorias a ſe propoſitas legitime in nr̃o exa-
mine cóprobauit:ꝓut in actis noſtre curie continetur. idcir-
co eundem. T. ab agendo:⁊ proſequendo ea:q̃ in ſuo libello:
vel petitione ꝓpoſuit. excludimus:⁊ eum excludẽdú:ac etiam
non admittendum fore:interloquendo pronunciamus: Hoc
ꝓbatur. ff. de iure fiſ. l. ſtatius. §. cornelio. ſi vero in ꝓbanda
ſua exceptione deficiat reus:dicas ſic:ꝗa ſuam exceptionẽ pro
poſitam non ꝓbauit: interloquendo pronuncio: vt ea nó ob-
ſtante:ſuper principa negocio ꝓcedatur:⁊ inſuper condem
namus actori reum in expẽſis. vt in auc. de iudi. §. oportet. ex
tra de excep. c. pia. li. vi. vel ſic:coram vobis ⁊c. in cauſa:quã
mihi mouet ⁊c. excipio:⁊ excipiendo propono in his ſcriptis.
contra ipſum:⁊ contra petitionem ipſius:qua petit a me rem
talem:dicens:ꝙ nó eſt audiendus:quia nihil d. ſua intẽtione
probauit:immo repellendus:pro eo ꝙ alias coram iudice ta-
li de dicta re per eum aduerſus me: queſtio commoueretur:
fuit per dictum iudicẽ ⁊ per me pronunciatum diffinitiue:ita
ꝙ ipſe contrariam ſniam reportauit:que in vigorem rei iudi
cate tranſiuit. vt. ff. de pign. l. ſi fundus. extra de re iudi. c. quũ
inter. quã exceptionem ex nũc propono: ⁊ offero me ſuo loco :
11 ⁊ tempore ꝓbaturum:⁊ idem de tranſact. ⁊ de ceteris. † An
autem ex obiectu exceptionis probate poſſit puniri ille:cõtra
quem fuit obiecta:dic ꝙ regulariter non. vt. ff. ad legem iu-
liam. de adulte. l. ii. §. publico.

De exceptionibus mixtis. Rubrica.

1 Exceptiones anormale que dicantur.

MOdo reſtat videre de exceptionibus:que ſunt mixte : ſi-
cut enim ſunt quedam actiones:que ſunt mixte. vt inſti.
de actió. §. ſequẽs illa. ⁊. §. ex maleficiis. ⁊. §. item mixta:ſi-
cut etiam ſunt quedam exceptiones:que ſunt mixte : ex eo ꝗa
actu obtinent:qñq̃ dilatorie qñq̃ peremptorie. Item qñq̃ tẽ
porales:qñq̃ perpetue:vt exceptio ſolutionis : que pót eẽ per
emptoria:⁊ dilatoria: vt dixi. s. ii. ti. in fi. Item dicitur mixta
exceptio non numerate pecunie:ꝗa oppoſita perimit intentio
nem agẽtis:⁊ ſic hʒ vim perẽptorie ꝑpetue: ſi numeratio ꝓ-
bat. Item hʒ vim tpalis:q2 nó cõpetit niſi ꝑ bienniũ. vnde ſi
poſtea obiiciat:non habet effectũ. inſti. de excep. §. idẽ iuris. de
nó nu. pec. l. in ꝯtractibus. ⁊ ꝓbantur ꝑdicta. in. l. ſingularia. ff. ſi

ter.pet.he igitur exceptiões ĩ vim perẽptorie obiecte ſũt obiiciẽde:ꝛ ꝓbãde.ſ.tẽpus peremptoriaꝝ:vt dictum eſt ſupra.

¶ De exceptionibus annomalis. Rubrica

SEquitur de exceptionibus annomalis:ꝛ quidẽ eſt ſcie dũ ꝙ exceptiones annomale dñr ille exceptiones:que aliarũ exceptionũ regulã nõ ſequũtur,quaſi ſine regula: ſic enim opponendo:ac ꝓbando conſuetã regulam ſeruant:de earũ materia tractatur de excep.l.iii.ĩ vlt.gl.in qua ſpecialr nominantur:q̃ ſunt annomale. Ad quas potes addere ẽt alias exceptiones:que naturã habent annomalaꝝ: cuiuſmodi ſunt exceptiones cõpetentes ex bñficio diui adriani ex pluribus obligationibus inſolidũ ſimul:vt ſoluendo ↄcedatur bñficiũ diuiſionis debiti inter ſingulos eoꝝ.C.de conſti. pecu.l.fi.ff.eo.l.ſi plures.inſti.de fideiuſ.qđ bñficiũ ad plures mandatores: vel fideiuſſores extenditur:vt.d.ll.ac etiã ad plures ↄtutores vt.ff.de tuto.ꝛ traditur ſ.l.i.§.nũc tractamus. Item bñficium cõpetens ex bñficio noue cõſtõnis de pluribus reis debendi: vt nõ debeat niſi ꝓ parte cõueniri:cõtra partem cõpetit exceptio.vt in auc.de duo.re. Item exceptiones cõpetentes ex bñficio cedendaꝝ actionum.que obiecte iuſte repellunt creditorem.niſi ſoluere paratus actiones ſuas cedat. vt.ff.de ſolu.l.ſtichũ.§.ſi mandato.de fideiuſ.l.fideiuſſor.§.reſpondit:C.eo.l.ſicut eligendi.he autem queſtiones poſſunt annomale nuncupari,qa ꝛ ante lit.conteſt.ꝛ poſt immo etiam competunt poſt ſñiam.ſ.alique earum. vt eſt bñficium ceſſionis quod etiam poſt ſententiam in ipſa executione obiici põt:vt.d.§.idem reſpondit.ꝛ ibi nota.per Dynum.in eo tamẽ quod dicit glo.de excep.nota ꝙ ille exceptiones nõ numerate pecunie.ꝛ dotis.ſrẽ annomale.quo ad onus ꝓbandi differunt non eſt verum ſm Dyn.qa ĩ ꝓbationibus non differunt ab aliis : imo ſemper aſſerenti incumbit onus probandi: ſicut ꝛ aliis exceptionibus:vt.l.ii.ff.de proba.ſed ſunt annomale quãtũ ad eas ꝓponendas:poſſunt.n.proponi in vim dilatoriarũ:ꝛ ſic probari.ſecũdo nota ꝙ infra tempus peremptorie dilatorie nõ ſũt:quia in principio oppoſite impediunt proceſſum: vt niſi de numeratione doceatur:actor nõ auditur vlterius. Itẽ ſũt negatorie.quia in eo ꝙ negatorie proponuntur.onerant probatione actorẽ.qua non facta.perimitur actio propoſita. ꝛ abſoluitur reus.ꝛ ideo tanq̃ȝ peremptorie exceptiones opponi.ꝛ cõtra eas opȝ ꝓbari litis cõteſt.tẽpore quo alie perẽptorie ꝓponuntur.ꝛ ꝓbantur.ergo ꝛ annomale ſũt. ꝛ idẽ põt dici,

quum opponuntur filiofamilias agenti.ſ.ꝙ non habet patris conſenſum:quia quandoq; oppoſita perimit: et reddit iudiciū nullum.not.in.l.ii.C.de edil.edic.

¶ De replicationibus. Rubrica.

AD omnes exceptiones ex parte rei propoſitas tanq̄ veritatem non contineant adinuente ſunt replicationes que excluſorie ſunt exceptionum.reus enim cōtra intentionem ſeu libellum excipit:actor vero replicare et infringere poteſt exceptiones a reo ꝓpoſitas:ſiue ſint dilatorie:ſiue ſint peremptorie:ſiue quecunq;:vt ꝙ fuerit factum pactum de nō petendo:replicat actor ꝙ nunquam fuit factum aliqđ pactum inter eos:nec interuenit pactum aliqđ factum.vt.l.ſinus.§.pactus ne peteret.ff.de pactis.et.l.pacta nouiſſima.ff.e.Item ſi dicat tranſactū:replicat actor:ꝙ nunq̄ tranſactio aliqua inter eos interuenit:vel ꝙ facta fuit ſuper re nō dubia de lite non incerta:vel ꝙ nullo dato:premiſſo:vel remiſſo fuit:vel facta metu interpoſita.vt.l.interpoſitas.et in.l.trāſactas cum materia.C.de tranſac. Item exceptum fuit de pſcriptione: replicat actor ꝙ non eſt tantum tempus decurſum:ꝙ legitima preſcriptio inducatur:vt ex ipſe cōtractus:cuius exceptio obiiceretur clare patet:et ſic de ſingulis. Non minus tamen reus poterit triplicare contra replicatione actoris:et ſilr quadruplicare cōtra triplicationem rei:vltra aūt haberi non videtur act. inſti. de act.§.omnes aūt.vltra predicta aſſeſſor nō audiat partes volentes ſe tantum defendere:immo viſa petitione: et exceptione:et replicatione:capiet informationē ex eis.vel etiā habebit ſup eis conſilium ſapientis:et ſm hoc pronunciabit:que earum ſit admittenda:vel reiiciēda:et facta pronunciatione:aſſignabit terminum ad probandum parti:cui incumbit probatio. ſi enim excipit reus:actoris officiū eſt infringere.vt.ff.de excep.l.in exceptionibus.et ibi not.ſic in replicatione onus probationis incumbit actori:de hac materia ſatis plene dicitur.inſtitu.eo.et in Spec.in titu.de excep.

¶ De litis conteſtatione. Rubrica.

1 ¶ Nihil intereſt vtrum quis actionem nō habeat. vel habeat talem que per exceptionem elidatur.
2 Citra litis conteſta.nullum eſt iudicium.
3 Uerbum conteſtatio quid denotet.
4 Lis per ambas partes conteſtari debet.
5 Comparitio rei vel actoris ſeu procuratoris nō legittima non releuet comparentem.

6 Litis cōteſtatio an poſſit remitti de partium conſenſu.

DIſcuſſis ergo meritis exceptionū:ꝛ replicationū: ꝛ ceteris
obiectis ſuppoſitis. ſi quidem probet:r exceptio. vel aliud
a parte rei obiectum. propter quod impediatur actor in ſua
petitione interloquitur iudex ob replicationem. vel triplica-
tionem oppoſitam pro parte rei. actorem non eſſe audiendū:
1 vnde in cauſa actoris non procedetur. † Quia nihil intereſt
vtrum quis actionem non habeat. vel habeat talem. que per
exceptionē elidatur. vt in regu. iuris. nihil itereſt. ſi vero reus
in replicatione. vel triplicatione: ſeu in ꝓbatione exceptionis.
vel triplicationis obiectaꝝ defecerit. debet iudex ad conteſt.
lit. procedere. Et ex tunc fiet fundamētū cauſe. vt dixi. §. de di
latorijs exceptionib' in prin. qa ante lit. conte. non dicitur qs
agere velle. vt. l. amplius. ff. rem rat. hab. ꝓnunciet ergo iudex
litem eſſe conteſt. vel ipſo facto faciat conteſtari. non obſtante
oppoſitione. fiet aūt litis conteſtatio ex petitione actoris. ꝛ con
tra reſponſione rei. C. de lit. conteſt. l. i. ꝛ. C. de iudic. l. rē non
nouam. ꝛ extra eo. c. i. lecto ergo libello cōrā partibus interro
gabit iudex actorē. ſi ita petit. vt in libello continetur. ꝛ ipſe re
ſpondebit ſic: ꝛ ſtatim interroget reū dicens qd reſpondes ad
hoc. dico animo litem conteſtandi narrata. vt narrantur. vera
non eſſe: ꝛ petita ꝓut petuntur fieri non debere: ꝛ tūc erit con
teſtatio facta. caute aūt faciet reus: ſi ante conteſtationē ꝓte
ſtetur de oībus exceptionib' ſibi competentibus: ꝛ competitu
ris. ꝛ ꝙ temere ad iudiciū trahitur: ꝛ ꝓuocatur petat ꝛ ꝓte
ſtetur de oībus exceptionibus factis ꝛ fiendis per. l. eum quē
temere. ff. de iudi. ꝛ de dol. ꝛ contu. c. actor. Nā vt not. in auc.
de iudi. §. oportet. non veniunt expenſe niſi petantur qd' dica
2 vt ibi. † Notādum eſt tñ: ꝙ citra lit. conteſta. nullum eſt iudi
cium: ideo ſine ea ceteri actus. ſ. probationes. inductiones. ꝛ
ſnīa lata ſunt nulle. extra vt lit. nō conte. in rub. ꝛ nig. igitur
primo obijce: ꝙ litis cōteſt. nō fuit facta: ꝛ ideo nullus eſt ꝓ-
ceſſus: vt dictis iuribus. fallit i tribus caſib': vt dicitur: ꝛ no-
in auc. niſi breuiores. poſita ibi: in. l. fi. C. de ſen. Item i quar-
to caſu ſcꝫ in exceptione probāda ante lit. cōteſt. qd dic: vt. ſ.
ti. proximo. in prin. cōtra lit. cōteſt. autem pōt obijci: ꝙ ſit nul
la: vt qa preter formā. auc. offeratur. ad fi. Item ſi fit extraor
dinem ex. l. vt quia fuit. poſt lit. conteſt. reus poſtea actor con
tra. l. ij. C. de iura. calū. ꝛ. l. ꝓlatam. Item ſi fiat in abſentia iu
dicis: qa nō poteſt conſtari iudicium ex duabus perſonis: ſcꝫ
actoris ꝛ rei: ſine iudice: vnde ſine eo nō eſt iudiciū: nec actus

iuriſditionalis. vt extra de verbo. ſignifi. c. forus. Item obijces quia facta abſq; mandato iudicis. extra de lit. conteſt. c. i. ꝛ. C. eo. l. i. ibi cum iudex ꝛc. Item ꝙ partes non habuerunt animum conteſtandi litem: ſed narrandi tantum. ideo pro conteſtatione non habetur. vt. d. l. i. no. in. d. c. i. dic vt ibi. Item obijcere ꝙ non valet: ſi ſeparatim ſit facta litis conteſtatio: vt puta
3 cum ipſo reo. † Nam verbum cõteſtatio denotat: vt inuicem actor ꝛ reus conteſtentur: ꝛ conſentiant ad litigandum: non diuiſim: ſicut dicimus in cõmunione. i. ſimul in communi: ꝛ collegium idest ſimul collectio. vt. ff. de rerum diuiſio. l. rerũ mixtura: ꝛ pbatur expꝛ. ſſe. ff. de teſta. l. heredes palam. §. fi. ꝛ. l. hac conſultiſſima. §. ꝛ in oibus. C. eo. Item obſtat ꝙ non fuit facta in iudicio: ſed alibi: ergo non valet: quum enim litis conteſtatio ſit fundamentum cauſe: vt predixi: maxime in ea exigitur cauſe cognitio: ꝛ ideo extra iudiciũ nõ valet actio. C. de dila. l. procedente. Item quia poſtea non valet recuſare iudicem. C. de iudic. l. apertiſſimi. nec forum declinare: vt dictis legibus nõ valet. l. i. ꝛ. ij. Pone ꝙ reus arguit: ꝛ iudex pnunciat litem cõteſtatam ille non conſentit: neq; vult conteſtari: quid faciet iudex: dic ꝙ procedet ad primum decretum: ac ſi eſſet abſens: vt. C. quomodo ꝛ quando iudex. aucten. quã ſemel. ibi. eſt glo. ꝛ videtur tex. ff. de fideicommiſ. liber. l. non tantum. §. ſiue iuſta. l. non dicitur defendere. ff. de regu. iuris. ꝛ pro hoc eſt. c. ij. extra de confeſſis. lib. vi. vbi ponitur litis conteſtatio. iuſſus a iudice reſpondere: ſi recuſat: tunc habetur pro confeſſo ante litem conteſtatam ꝛ idem in reſponſione articulorum Barto. ponit in. l. ſi finita. §. iulianus. ff. de dam. infec.
4 † Nota litem conteſtari debere per ambas partes: nam altera earum abſente: non poteſt. Item nota poſt litem conteſta
5 tam: iudicem non poſſe recuſari. † vtrum comparitio rei: vel actoris. ſeu pcuratoris non legittima releuet comparentem: dic ꝙ non: vt puta ratione perſone conſtituentis: vel conſtitutę: aut ꝙ pcurator non habet ſpeciale mandatum ꝛ perinde eſt: ac ſi nõ veniſſet. l. ij. §. defendi. ff. ex q. cau. in poſ. ea. ꝛ bar.
6 in. l. ſi finita. §. iulianus. ff. de dam. infec. † Cum queritur: an litis conteſtatio poſſit remitti de partium voluntate: dic ꝙ ſic l. i. §. i. ff. de cõfeſ. ꝛ l. ſi cõuenerit. ff. de re iud. ꝛ. l. fi. ff. de tempo. appella. ſm Guil. de Cun.

De iuramento columnie. Rubrica.

1 Iuramentum calumnie a quibus preſtetur.
1 Subſequenter: † vel ſucceſſiue ſequendo premiſſum or:

Uitem inſeramus hic de iuramento calumnie:nam litem con
teſtatam ſemper ſequitur:vt preſtetur a partibus iuramentũ
calumnie:quandoqꝫ ab altera tantum parte.i.a ꝓponente:
ſuper quo aduerſarius eſt interrogandus:prius ꝓteſtandũ
eſt:id quod ponit:vel producit ꝙ per calumniã non ꝓducit:
vel ponit:vt clare dr̃.ff.de dam.infec.l.qui bona.§.alieno.⁊ de
eden.l.ſi quis ex argentariis.§.exigitur.hoc autem notatur ex
his que ꝑcedunt litis ꝯteſtationem ſuper principali:⁊ in ca-
lumnia emergente ante litis cõteſt.puta in exceptionibus di-
latoriis:recuſatoriis:vel declinatoriis.quarum ꝓbationes red
dunt litem conteſt.ſuper principali.⁊ idem in exceptionibus
peremptoriis:que litis ꝯteſt.impediunt:qa in predictis non fit
neceſſario litis cõteſt.ſed dabit iudex terminũ ad probandũ:
⁊ recipientur teſtes:lite non ꝯteſt.ſicut in quolibet emergen
ti:vel incidenti.extra de offi.iud.c.ii.⁊ not.de offi.dele.c.pru
dentiã.§.ſexta.Sed puto cautius:ſi ſup ipſis lis ꝯteſtetur:igit
ibi dictũ eſt ad poſtulationẽ aduerſarii : cõtra quẽ ꝓponitur
hoc ius iurare:ꝙ ꝓpoſita p calumniã non ꝓponit:vt.d.ll.al
leg.in aliis aũt ꝓpoſitis : vel inductis poſt litem ꝯteſta.poſt
iuramentũ calumnie:ſuper principali preſtitum:non exigitur
iterum ſuper eis iuramentũ calumnie preſtari:qa illud ſemel
preſtitum.vt.d.l.ii.in prin.ad omnia ſequentia refertur.

¶ De reuocatione confeſſionis. Rubrica.

1 ¶ Iuramenti triplex eſt genus.
2 Actor minus ꝓbãs de ſua intẽtione põt iudex iurm̃ deferre.
3 Si legittimis indiciis nõ precedentibus: reus totum ꝓceſ-
ſum confiteatur:non nocet ſibi confeſſio facta in tormentis:
vel terrore tormentorum:niſi poſtea repetitus in prima con
feſſione perſiſtat.

Quid ſi facta ꝓductione inſtrumenti:⁊ copia parti exhi-
bita:aduerſarius iterum petit exhiberi: offerẽdo ſe para
tum iurare:ꝙ non p calũniam petit p.l.fi.C.de fid. in-
ſtru.qa forte petit ſciens ꝙ aduerſari⁹ inſtrumentũ illud ca
ſu naufragii:vel incendii amiſit:an cogatur admittere ad ꝓ
bãdũ illud intereſſe ei⁹:qđ illud iurauit ſm̃.d.l.fi.⁊ dic ꝙ ſi is:
a quo petit:preſtet iuramẽtum de veritate: ꝙ illud amiſerit:
ꝙ non tenetur ad aliud.poti⁹ enim attendendũ eſt iuramen
tum de veritate:qꝫ de calumnia qa ⁊ ſine calũnia illi⁹ poteſt
eſſe verum:ꝙ in veritate iſte iurauit:quia non preſtatur iura
mentũ calũnie ſemper:⁊ alia iuramenta:idcirco ⁊ de aliis iu-
1 ramentis diſſeramus.] Dic ergo ꝙ ꝑter hoc ẽ triplex genus

iuramenti.ſ.voluntarium:neceſſarium:⁊ iudiciarium:de quib
bus.C.de iure iur.l.i. Ad quorum intelligētiam ita diſtingues
cum iuramentum defertur:aut is cui def rtur:⁊c. Proſeque
re de verbo ad verbum:vt in extraordinario memorali.Tan
credi.C.de iureiur.l.gñaliter.vſq; ad verſi.vltimum.Item eſt
aliud genus iuramenti:qđ defertur a iudice in defectū proba
2 tionis per.l.in bone fidei.⁊.l.admonēdi.eo.ti. Quia ſi actor
minus plene probauit de ſua intētione:tunc iudex defert iura
mentum:⁊ ſic profert ſniam ſm ꝙ iuratum eſt.vt.d.ll.Quod
quidē vtrū potius actori ꝗ̄ reo:⁊ in quanta quantitate ſit de
ferendum vel non:iudicis poteſtati videtur relinqui.vt.d.ll.
not.Sed contra ſeruanda videtur hec opinio:vt deferatur po
tius actori qui fecit ſemiplenam probationē:⁊ hanc opinionē
poſitam inuenies in glo.in.l.in bone fidei.⁊ probari videt in
c.vlti.extra de iureiur.Item quantitas attendenda eſt parua
vel magna.ſm qđ not.in auct.niſi breuiores.vel pōt dici:ꝙ in
hoc attendatur conditio perſonarum:vna enim eademq; quan
titas reputanda eſt modica vni comiti:vel in dignitate ⁊ diui
tiis poſito:que apud viliores perſonas eſſet ampla ⁊ magna:
nam ⁊ comitiſſa Matilda donauit eccleſie Romane modi
cum terre que tamen fuit magna ⁊ ampla quedam prouincia
.ſ.patrimonium beati petri.ff.de iudi.l.ſed ⁊ ſi ſuſceperit.§.i.
ſecundo reſponſo.ideoq; dicendum eſt:ꝙ in poteſtate iudicis
reſideat perſonarum qualitate inſpecta.Attende tamen:quia
huius iuramenti delatio habet locum in ciuili cauſa tantum:
non in criminali.vt no.ff.de iureiur.l.ſi.in criminalibus ſcia
tis:ꝙ iuramentum non defertur:ſed facta apta probatione in
criminali per vnicum teſtem:ne maleficia remaneāt impuni
ta:poteſt iudex cogere reum ad confitendum delictum:⁊ pro
batione extorta per compaſſionē:poteſt eum cōdēnare:⁊ hanc
opinionē tenet Azo in ſumma de qōnibus.§.hec autem vidi
mus.⁊ totus mūdus eam ſeruat: ſed poteſt cōtra hoc argui:
ꝙ hoc non habeat locum in maioribus delictis: ſicut in ciuili
bus non habet locum delatio iuramenti in maximis quātita
tibus et que notantur in.d.l.in bone fidei.Ad eā quoq; cōfeſ
ſionem a reo extorquendam ſufficit:ſi precedant ſaltē duo in
dicia.vt.ff.⁊.C.de queſtionibus.per totum.Que quidē indi
3 cia non debent eſſe leuia propter tormenta. ✝ Ad .o ꝙ ſi legit
timis indicijs non precedentibus:reus totum proceſſum con
fiteatur non nocet ſibi confeſſio facta in tormētis : vel terrore
tormentorum:niſi poſtea repertus in prima cōfeſſione perſi
ſtat.vt

ſtat.vt.ff.eo.l.i.§.ij.⁊.l.diuus. Nota ſuper materia iuramento
rum calumnie:⁊ aliorum:⁊ cui prius deferatur: nam duo in-
dicia precedere debent ad eruendam a reo veritatem.

¶ De termini aſſignatione. Rubrica.

1 ¶ Preſtito iuramento de calumnia ab vtraq; parte debet iu-
dex ſtatuere terminum ad probandum.
2 Si iudex nullam dilationem ad probandū aſſignauerit:nun-
quid ſi aliqua partium probationes ſuas induxit valebunt.
3 Poteſt actor producere teſtes vt ſuper libello examinentur.

1 Preſtito iuramēto de calūnia ab vtraq; parte vt ſupra
oſtenſum eſt,reſtat:vt iudex ſtatuat terminum ad probā-
dum ad minus decem dierum.vt.ff.de cōſti.pecul.l.per
miſſor.vel plus:⁊ minus ſm locorum conſuetudinem:q; ter-
minus vtriq; eſt aſſignandus:nos enim vtriq; gerendus eſt:
vt.ff.de pba.contra eum.⁊ not. extra de teſti.c.ex tenore.licet
enim ſoli actori dilatio eſſet danda: tñ ex illius perſona reus
habet dilationē.vt.l.pe.ff.de proba.⁊ erit dāda dilatio cū ver
bo peremptorie:ad hoc:vt non pbans in termino poſtea non
audiat:vt.l.poſt peremptoriū.ff.de iud.qđ eſt verum: quan-
do plures eſſent date dilationes:q; tunc ex cauſa pōt dari vna
pro omnibus:addito verbo peremptorie:vt in.d.l.perempto-
rium cum ſe.⁊ in.l.ij.ff.de re iud.Quādo autem danda eſſet
2 vnica dilatio:tūc verbū peremptorie fruſtra adderet.† Quid
ſi iudex nullam dilationē ad probandum aſſignauerit:nunqd
ſi aliqua partiū probationes ſuas induxit:valebunt:dic q; ſic:
ſicut intelligunt quidā doc.per.l.vim paſſi.la.ii.⁊.l.publico.de
adul.ſi enim admiſit iudex aliquam partē ad probandū:ſuffi-
cit:nec obſtat dicere:q; non valet ex hoc: q; non fuit dilatio aſ
ſignata:q; reſpondetur:illud eſſe ad bene eſſe:non aūt ad pro
bationis neceſſitatem ſolius aſſignationis. Item no.q; ter de
bent litigatores articulare:ſeu capitula ſuarum probationum
3 facere:non tamen propterea coguntur.† Poteſt enim actor
producere teſtes:vt ſuper libello examinētur.Sed in hoc cau
ti aduocati aduerterunt:qa non ita diſerte:⁊ diſcrete poſſunt
teſtes deponere ſuper libello:qui plura cōprehendit:ideo cau
te faciunt articulādo:vt facilius teſtes teſtificari poſſint: ⁊ vt
facilius ⁊ plenius ad probationē perueniatur. Imperiti autē
aduocati rei cenſent actorē cogi poſſe:vt faciat ſuos articulos
quum de iure cogi non poſſit:quum in fauorem probare vo-
lentis introductus ſit:⁊ fuerit articulādi modus:ergo ſuo pōt
renunciare fauori:ar.l.ſi quis in conſcribendo.ergo articula-

bit vterqȝ.ſ.actor ⁊ reus,⁊ eorum poſitiones : ⁊ articulos pro arbitrio faciet: quia modus ponendi inuentus eſt: vt facilius ad probationem perueniatur. Nam ad exonerationem ꝓbationum inuente ſunt poſitiones:⁊ articuli ſm quoſdam.l.offi. dius.ff.de lega.iij Difficile enim eſt ad bonam probationem peruenire propter diffidentiam:⁊ malitiam teſtiū. Qui q :andoqȝ odio:vel amore ⁊c. deuiant a veritate: quādoqȝ nō ſunt alij teſtes niſi coniuncti:qui repelluntur a iur : ⁊ propter reſponſiones ad poſitiones facilius quid ꝓbatur : qa rñdendo credo:habetur pro affirmante:notatur in.l.ij.C.de iuramento calum.

¶ De poſitionibus ⁊ articulis:⁊ quis primo reſpondere debeat actor vel reus. Rubrica.

1 ¶ Data dilatione p iudicē interim debet ſuū offm̄ quieſcere.
2 Articulos per verba negatiua cōceptos iudex reijcere debet.
3 Poſitiones poſſunt eſſe infinite ſm factorum qualitates : ⁊ fiunt ad partis petitionem.
4 Probatio inſtrumentorum ⁊ per confeſſiones ⁊ per poſitiones vſqȝ ad concluſionem fieri poſſunt.
5 In die feriata valet examinatio teſtis.ſi tpe iuridico iurauit.
6 Per ſolum iuramentum non eſt facta probatio.
7 Teſtes debent examinari ſm puncta interrogatorij.
8 Teſtes examinādi ſunt per iudicem tm̄.⁊ an eorum receptio poſſit committi.nu.9.
10 Teſtes examinari ſuper articulis : ſi eorum atteſtationes ſint publicate: ⁊ ſup omnibus articulis ⁊ interrogatorijs ſi nō fuiſſent examinati.nihilominus poſſunt etiam poſt publicationem examinari.
11 Forma productionis articulorum cum proteſtatione ſequenti poſt.

Poſitionibus autem factis primo reſpond.t reus poſitionibus actoris:deinde actor poſitionibus rei: ⁊ ita in examinatione teſtium ſuper articulis:itaqȝ ſi actor ⁊ reus concurrant:prius examinādi ſunt teſtes actoris. per.l.qui prior. de confeſ. † Et non eſt omittendum : ꝙ data dilatione per iudicem interim debet ſuum officium quieſcere.l.ſiue pars. C.de dila.verūtamen prima dilatione durāte: poteſt iudex ad ſecundam dilationem procedere:quādo ſecūda tendit ad expeditionem prioris:vtputa. ſtatuta ē dilatio ad probandum: ⁊ ea pendente:dat ſecundam ad inducendum: ⁊ producendū iura ipſarum partiū:quod poteſt: quia ſecunda ē quaſi con-

ſequentia dilationis precedentis: vt colligitur in glo.C.de iu
reiurando.l.generaliter.§.vltimo.⁊ licet facultas probationis
non ſit anguſtanda.vt.l.quoniam.C.de heret.tamen iudex di-
ligenter inſpiciat articulos:⁊ reijciat impertinentes ad cãm.
2 † Item reijciat conceptos per verba negatiua:eo ꝙ negãt fa
ctum.vt.l.actor.C.de probationib. Item conceptos alternati-
ue.vt notatur : ⁊ dicitur in.l.pretor edixit.§.quod autem.ff.
de iniur.dic tamen: ꝙ non confuſe : ſed diſtincte : vt notatur
⁊ dicitur extra de t ſtamen. ad hec libro.vi. Item ſi ſunt ca-
pitula vaga probantia generalia : quia generalitas parit ob-
ſcuritatem: vt.l.ita fides.ff.de iure fiſci. ⁊ idem iudex inſpi-
ciat in omnibus probationibus:⁊ poſitionibus. Ea enim ſunt
ponibilia:que ſunt probabilia: vt notatur in dicta.l.ſecunda:
ſic etiam poſitiones non debent eſſe implicite:negatiue:⁊ im
pertinentes:alternatiue:generales:nec contrarie ad ſeipſas:
quia proponens contraria non auditur.l.prima.C.de furtis.
cum ſimilibus. Nec ad poſitiones ab aduerſario ſic poſitas.
nihil curet reſpondere:vt notatur in.d.l.ſecunda.argu. de in
litem iurando.l.iij.in principio.ſin autem implicita continẽt:
iudex poteſt diuiſim:ſimpliciter ⁊ ſingulatim partes facere
reſpondere.vt dicto.§.ad hec. Item non eſt reſpondendum :
ſi continent factum alienum: vt.l.marcellus.ff.rerum amo.
vel ſi prorſus fuit de facto reſpondendum : quia poteſt dici
dubito.ſi tamen ita ſit iudex moroſus:⁊ perfidus:vt reſpon-
dere cogat:aduertat reſpondens : ꝙ ſi illa implicita poſitio in
aliqua particula non ſit vera . quia non reſpondet negando:
⁊ econtra.ſi autem in aliqua particula eſt vera:poteſt reſpon-
dere affirmando: quia quotiens ſignificatio ſumitur ex vni-
uerſo:ſi in aliquo eſt falſa:totam orationem falſam reddit.ff.
de re.dub.l.ſi is qui.§.vtrum.eo.titulo. de prediſtis poſitioni-
bus ſatis dicitur in glo.magna.que eſt de iuramento calum.
l.§.quod obſeruari.⁊ dic vt plenius per Speculatorem in titu
3 lo de poſitio.⁊ ibi videas. † Eſt autem ſciẽdum:ꝙ valde dif-
ferunt poſitiones ab interrogationibus:que fiunt ex titulo de
interrogatorijs actionibus. Poſitiones enim poſſunt eſſe in
finite ſecundum factorum qualitates ⁊ fiunt ad partis petitio
nem:⁊ communiter in tẽpore probationis:quia vt dixi: ad exo-
nerationem probationum ſunt introducte:vt dicitur:⁊ nota-
tur extra de fide inſtru.c.cum dilectus.licet enim poſt termi-
num probationum elapſum non audiatur quis . vt.d.l.ſcire
oportet.§.i.tamen illud eſt intelligendũ de ꝓbatione teſtium.

4 ¶ Probatio enim inſtrumentoꝝ per confeſſionem:⁊ p poſi-
tiones vſq3 ad concluſionem fieri poſſunt. Interrogationes
enim ſunt:⁊ quotiens equitas mouet:iudex habet interroga-
re:vt.ff.de interroga.acti.l.i.⁊.l.vbicũq3. Que autem fiunt añ
litem cõteſtatam ſunt duodecim:aut vndecim:de quibus per
Spec.vbi ſupra. Oblato tamen libello: fiunt ſm veram opin.
vt in ſi.d.l.i.not.non aũt ad partis petitionem:ſed mero iudi
cis officio expediuntur:vt ibi not.in gloſ.reſponderi.⁊ que de
poſitionibus dicta ſunt:intellige in cauſis ciuilibus:ſecus au
tẽ in criminalibus:qa ibi nõ fiunt poſitiones:nec factis reſpõ
detur:pone ꝙ dixiſti mihi iniuriã,vel ꝙ vulneraſti:vel ꝙ iter
feciſti talem:non eſt reſpondendũ:quia de concluſione eſt ti-
mendum:que inter aduerſarios excogitari poſſet: vt in.c.ſu-
per de confeſ.hoc tenet Archid.l.diſ.ex penitentibus. Barr.
contra in.l.marcellus.ff.rerum amo.⁊ not.Innocen.extra de
elec.c.dudum.propoſitis itaq3 articulis:ꝑductis ac factis po-
ſitionibus:prouideat aduocatus: ſi aduerſarius totam partẽ
poſitionum confeſſauit:qa inconfeſſum non reſtat niſi vt con
demnetur.d.l.inde neratius.ſed in nõ confeſſatis ꝑducat te-
ſtes:⁊ parte citata: vt compareat ad videndum teſtium iura
menta faciat:vt in termino iurent:⁊ ſufficit:quo ad perpetua
tionem:qa etiã poſt terminũ probatoriũ examinari poſſunt:
qa nõ attenditur tempus depoſitionis ipſorum: ſed ad dicta
iuramenta referuntur:vt colligitur.ff.de adulte.l.adulter.§.
ſi eo tẽpore.⁊.ff.de dam.infec.l.damnum.§.ſaltẽ.⁊ arg.C.de
5 teſta.l.ii.† Et ꝓpterea in die feriata valet examinatio teſtis:
ſi tẽpore iuridico iurauit:qa ad illud referṫ ſm Spec.de fur.
§.ſequitur quid ſi idem.per.l.i.C.de bon.poſ.⁊ de teſt.l.mu-
lier. Sed Guid.de ſuz.contra per.l.dies feſtos.C.de ferijs. At
tende ꝙ in iuramento teſtium ſaltem vna pars debet adeſſe,
alias ſi n utra:non valent iuramenta:vt.l.ſi quãdo.C.de teſ.
Not.tamẽ:ꝙ caute eſt attendenda forma dilationis date ad
probandum:ſi enim iudex dixit:ſtatuo terminum decem die-
rum ad teſtes ꝑducendos:tunc ſufficit teſtes infra dilationẽ
iurari facere:⁊ ad rei perpetuitatem. Et ideo etiam examina
buntur:ſi autem dixit:ſtatuo terminum ad probandum:ſicut
plerũq3 fit:tunc non ſufficit ſolum iuramentum teſtium in-
fra dilationem:niſi in termino eodem fiat examinatio.† Nam
6 per ſolum iuramentum non ẽ facta probatio:ſed per depoſi-
tionem teſtium:⁊ ideo quum nõ ſit facta probatio infra dila
tionem:ad alia non admittetur:vt plene not.extra de excep.c.

pia.lib.vi.in glo. in verbo deuentum. Et Bart.in.l.dánum
§.ſaltem.ff.de dam. infec.art.ix.ꝙ ſufficiat iuramentũ nota.
extra de ſent.excó.c.quod in dubijs.⁊ de leg.i.l.i.verum mi-
les ad iuramentum receptus videtur ad totum receptus. Cu
ret aũt aduocatus ejus:contra quem teſtes examinantur:face
re interrogatoꝛia:vt in.c.i.de confeſ.in.vi.in.c.in contrarium
ad articulos partis aduerſe:exputa:ponit actoꝛ:ꝙ reus ſibi te
netur ad decem ex cauſa mutui:interrogatoꝛium dicet ſic. In
nomine domini amẽ.Ego ticius in cauſa quam habeo cum
p.peto teſtes ejus interrogari de cã ſcientie. Item ſi fuit ſim-
plex promiſſio. Item ſi interuenit numeratio pecunie. Item
per que verba reus obligauerit ſe. Item ex qua cauſa. Itẽ in
quo loco:⁊ quo tẽpore:⁊ quibus preſentibus. Itẽ in qua mo
neta fuit numerata. Itẽ ſi fuit rogatus vel fortuito aduenit.
Item ſi attinet producenti:⁊ in qũa gradu ⁊ ſi ad eũ ſpectat
damnum:vel commodum.⁊ ſi eſt amicus producentis:⁊ hu
iuſmodi alia:prout ſubtilitas:aduocati vtiliora puncta ad in-
terrogãdũ teſtem nouit:de quo dic ad ſaturitatẽ: vt in Spec.
7 de teſte.de interroga. † Notandũ eſt autem: ꝙ iudex vel exa
minator teſtium debet teſtes examinare ſm puncta interroga
torij. ꝙ ſi examinare omiſerit etiam poſt aperturam: iterum
ſunt interrogãdi ſuper omiſſis vt.c.per tuas.extra de teſti.
de hoc autem interrogatorio tangitur.extra de teſti.c.preſen
8 tium.lib.vi. † Item ſciendum eſt: ꝙ teſtes examinandi ſunt
per iudicem tantum:non per alium:puta per notarium:quia
que per iudicẽ ſunt facienda: non poſſunt per notarium ex-
9 pediri:vt not.C.de iure fiſ.l.inſtar. † verumtamẽ ſi teſtes for
te abſentes eſſent vel ex aliqua cauſa iudex cauſe examinatoꝛs
vel teſtes non velint coram eo comparere:poteſt iudex eorum
examinationem committere:dummodo committat ei:qui iu-
riſdictioni preeſt.C.de fide inſtr.auc.apud eloquentiſſimum.
alias non valet:vt plene not. Inno.extra de re iud.c.cum ber
toldus.ſi tamen iudex cõmittat examinationẽ alicui de volũ
tate partium:credo valere:quia cõſenſus partium aliquid iu
ris mutat.ff.de ſeruis.l.i.⁊ de re iudi.l.ſi conueniat. Ille autẽ
qui teſtes ex cõmiſſione iudicis examinabit: referet iudici in
ſcriptis. Et ſi iudex examinans perpenderit eos: vel coꝝ ali-
quos vacillare in aliquo:vel declinare in aliquam partiũ: ſtu
debit eos citra ordinem articulorum interrogare.ſ.quãdoqꝫ
de primo.quãdoqꝫ de vltimo articulo:licet quidam ſuper om
nibus ſimul articulis examinant: ac cõmento excogitato eos

cõmonent: de quo etiã tractatur in Spec. de teſte. §. nũc tracte
mus. ſin autẽ cauſa: vel iudiciũ valde ꝓtrahitur: q̄a iuratis te
ſtibus: ⁊ termino probationum decurſo. non curat ꝓducens
ſuos teſtes facere examinare: tũc curet aduerſarius: vt iudex
aſſignet terminum ei: infra quem teſtes iuratos faciat exami
nari ⁊ deponere dicta ipſoꝝ ⁊ peremptorie. Quo decurſo po
terit aperire ⁊ publicare teſtes. itaq̃ publicatis: alij recipi nõ
poterunt. vt extra de teſti. c. de teſtibus. in fin. niſi animus in
ceſſerit iudici illud facere: quia nemo tã audax inuenitur ⁊c.
l. ꝓperandũ. §. i. C. de iudi. Et quia dilationũ materia eſt am
putanda. C. de tempo. appel. l. ij. in prin. ⁊ q̄a eſt malitijs homi
num obuiandum. vt. l. in fundo. de rei vendi. ⁊ not. in Specu.
in titu. de teſte. §. qualiter. Qualiter autem puniatur clericus
qui falſum tulit teſtimonium: dicitur. C. de epiſ. ⁊ cle. l. preſby
teri. ⁊ auc. preſbyteris. nota poſitiones fieri poſſe vſq̃ ad cau
10 ſe concluſionem. † Nota ꝙ non obſtante: ꝙ teſtes examinati
ſuper articulis: ⁊ eoꝝ atteſtationes ſint publicate: Attamen ſi
ſuper omnibus articulis ⁊ interrogatorijs non fuiſſent exami
nati: nihilominus poſſent etiam poſt publicationem examina
ri. glo. eſt in. c. per tuas. extra de teſti. ⁊. C. de tẽpo. appel. §. q̄a
vero multi. in glo. magna. Nota poſitionibus i criminalibus
non debere reſponderi. Nota ꝙ non ſufficit teſtes infra ter
minum ad producendum datum iurare. quãdo poſtea exami
nari non valent. Nota formam conficiendi interrogatoriũ.
Nota cautellam in examinatione teſtium vacillanciũ adhibẽ
dam. Nota interrogatoria fieri poſſe ante litem conteſtatam:
⁊ poſt: ⁊ per quos. Nota teſtes producendos citari debere ⁊ ⁊
11 aduerſarium. ad videñ. ipſos teſtes iurare. † Nota formam
productionis articulorum cum proteſtatione ſequẽti poſt: in
chriſti nomine amen. ſupraſcriptos articulos dat ⁊ exhibet ta
lis: ⁊ ſi ageretur per procuratorem dicat ſic: talis ꝓcur. talis
dñs litis factus per litis conteſta. ⁊ procuratorio nomine talis
ſeu talium in cauſa: ſeu cauſis: que vertit. r: ſeu vertũtur: ſeu
verti ſperantur inter predictum talem ex vna parte: ⁊ talẽ: ſeu
talem procuratorem ex altera parte coram tali ⁊c. in fine ve
ro articulorum fiat talis proteſtatio: ⁊ proteſtatur inſuper di
ctus talis. ꝙ non aſtringit ſe. nec. dictum. d. ſuum ad proban
dũ oſa ⁊ ſingula ſupradicta. ſed ꝙ liceat ſibi ⁊ parti ſue de ip
ſis tñ ꝓbare. quod ſufficiat ad victoriam cauſe. Item ꝓte
ſtetur. ꝙ ſibi ⁊ parti ſue liceat dictos articulos. ⁊ eorum quẽ
libet declarare. interpretari. diuidere. corrigere. emendare. ⁊

ſupplere: de eiſdem detrahere: et alia de nouo facere: et dare in formā iuris: ſi ſibi et parti ſue videbitur expedire. Itē proteſtetur: ꝙ ſi aliquid: vel aliqua continentur in dictis articulis: vel aliquo eorum: quod contra ipſum vel partem ſuam faceret: ſeu facere videretur in aliquo illo: vel illis vti: vel exhibere non intendit: nec exhibet: ſed illud vult pro non dato: et non exhibito haberi: et quod ex nunc pro non dato habeatur. et ſi aliqua contrarietas: ſeu repugnantia eſſet in eis: vel in aliquo eorum: vel eſſe poſſet: ꝙ liceat ei et parti ſue illam corrigere: et tollere: et factum ad idētitatem reducere: prout ſibi et parti ſue videbitur expedire.

¶ De teſtium publicatione. Rubꝛ

1 ¶ Si ad ſententiam procedatur ante publicationem teſtium, eſt iuſta cauſa appellandi.

Facta igitur teſtium vtriuſq partis examinatione: eſt ad publicationem procedendum: ſed ante publicationem is cō tra quem recepti ſunt: proteſtetur tam contra dicta ꝙ contra perſonas ſaluum ſibi ius ſuum fore. C. de probatio. auc. at qui ſemel. et extra eo. c. de teſtibus. et c. veniens. et c. preſentibus. lib. vi. et de proba. c. licet. que quidem publicatio neceſſario eſt facienda: quia eſt de ſubſtantialibus cauſe: ſcḋm notata in glo. in d. l. prolatam. 1 Et dicunt canoniſte: ꝙ ſi ad ſententiā procedatur ante publicationem teſtium eſt iuſta cā appellandi. extra de accu. c. qualiter et qñ. publicabit igit̄ iudex atteſtationes: et aſſignabit partibus dilationē ad copiam accipiendam ipſoꝝ: et ad obijciendum exceptiones cōtra pſonas: et dicta ipſaꝝ. Non igitur procedat iudex ad aliquid an̄ publicationem: et datā copiā petenti: et ante termini aſſignati lapſum: alias nec in ciuili: nec in criminali pōt deferre iuramentū in defectum ꝓbationis: vt dictum eſt ſupra titulo primo: nec in criminalibus pōt procedi ad torturam: niſi dictis teſtiū: per quos probant̄ iudicia publicatis nec aliud grauamē ex act et actitatis inferri pōt. nec ferri pōt ſententia. vt. d. iuribus cōtinetur. Ad obuiandū igitur malitijs hoiuſ: noua cautella eſt per Inno. inuenta. Nam ante publicationem teſtiū iudex vocare debet partes: vel earum alteram: dicens teſtes contra te inducti examinati ſunt quare aſſigno tibi terminum talem: infra quem obijcias quicquid vis contra perſonam teſtium receptorum: et valebit hec cautella contra eos: qui teſtes contra ſe dicentes reprobant: et dicentes pro ſe approbant. Quod quidem ante publicationem fieri non poteſt: vt notat In no.

extra de teſti. c. preſentium. lib. vi. licet hec cautela valeat quo ad perſonas: non quo ad dic. a. Facta igitur publicatione aduocati partium faciant recipi copiam: vt exceptiones contra perſonas obÿciant: vt in ſequenti titulo.

¶ De exceptionibus contra perſonam teſtium. Rubrica.

1 ¶ Amicus an poſſit eſſe teſtis.
2 Parens pro filiis. nec deſcēdentibus teſtificari poteſt. ⁊ quid de collateralibus vel affini. nu. 3. 4.
5 Socius teſtis eſſe non poteſt.
6 Venditor in cauſa emptionis rei. quam vendidit nō eſt legittimus teſtis.
7 Fideiuſſor teſtis eſſe non poteſt.
8 Domeſticus vel familiaris non eſt legittimus teſtis.
9 Vir ⁊ vxor inuicem a teſtimonio repelluntur: ⁊ quid de ſocero an pro nuru vel genero admittatur. nu. 10.
11 Vaſallus pro domino teſtificari non poteſt.
12 De capitulo. vel collegio. vel vniuerſitate non admittitur in teſtem. nume. 19.
13 Prelatus eccleſie pro ſua eccleſia teſtificabitur.
14 Criminoſus in crimine perſeuerās a teſtimonio repellitur.
15 Infamis non poteſt eſſe teſtis.
16 Remotus ab aliqua dignitate propter ſui turpitudinem teſtis eſſe non poteſt.
17 Excommunicati ⁊ ſuſpenſi non poſſunt eſſe teſtes.
18 Excommunicatus contra excōmunicatum. ⁊ criminoſus contra criminoſum non admittitur in teſtem.
20 Impuberes. mutus ſurdus. vel furioſus ⁊ cui bonis eſt interdictum a teſtimonio repelluntur.
21 Legatarius ⁊ fideicommiſſarius pro eorum relicto a teſtimonio repelluntur.
22 Factus pubes an poſſit teſtificari de his que vidit in puerili etate.
23 Monachus regularis vel alius religioſus ſub obediētia aſtrictus non poteſt eſſe teſtis ſine ſuperioris licentia.
24 Teſtis redemptus: vel coniunctus: inſtructus: vel ſubornatus. a teſtimonio repellitur.
25 Cecus agens de teſtimonio viſus non admittitur.
26 Pagani iudei vel heretici non ſunt legittimi teſtes.
27 Pauper a teſtimonio repellitur.
28 Teſtimonium pro ſe vere non valet.
29 Notate ſine verberibus non ſtatui.

30 Inimicus in teſtem non admittitur.
31 Item laicus in clericũ nõ admittitur in cauſa criminali nec
econtra.nume.32.
33 Teſtis in re ⁊ cauſa propria quis legittimus eſſe non poteſt
34 Qui eſt in vinculis ⁊ cuſtodia publica detinetur.⁊ qui ſe ex-
poſuit vt cum bebijs pugnaret. Item qui palam queſtum
fecit vel facit.⁊ qui nunc producitur: ante meam cauſam
fuit productus.teſtes eſſe non poſſunt.nu.35.36.
37 Patronus vel procurator in cauſa cõtra quam producitur
non eſt legittimus teſtis.
38 Teſtes ad eternam rei memoriam quando examinentur.
39 An geſta ⁊ acta coram vno iudice proſint coram alio.

Poſt publicationem teſtium ⁊ copiam receptam diligenter
inſpiciat aduocatus: ſi teſtes receptos poteſt quomodoli-
bet reprobare: ⁊ primo eos repellat per exceptionem con-
tra perſonam.circa quod ſequere ordinẽ Specu.vt ipſe plene
ponit in tit.de teſte.§.i.tu autem dic breuius opponendo.ſ.ꝙ
1 † Teſtis receptus eſt maximus amicus.ff.eo.l.teſtium. circa
prin.⁊ de verb.ſig.l.late.§.cunctos.extra eo.c.nuper. Item ꝙ
eſt coniuratio:vel conſpiratio. extra de accuſa.c.cũ oporteat.
2 † Item ꝙ eſt parens:qui non põt pro filijs: vel deſcendenti-
bus teſtificari nec econtra.C.de teſtibus.l.parentes.ff.eo.l.te
ſtis idoneus:igitur nec ꝑ matrẽ:que ſub noĩe patris cõtine-
3 tur.ff.de verb.ſig.l.amplioꝝ parentum. ¶ † Quid de collate-
ralibus:dic ꝙ volentes inter ſe ⁊ pro eis teſtificari poſſunt ⁊
valet teſtimonium eoꝝ in cã ciuili:in qua etiã frater carnalis
pro fratre teſtificari poteſt.vt notat.in.d.l.parentes iuncti in-
ter ſe nõ coguntur vt.l.nullus.ff.eodẽ. ¶ Quid ſi volunt con
tra coniunctos.ſed pro alijs teſtificari:an valebit:gloſ. d. ter-
minat:ꝙ nõ qꝛ pro vtraqꝫ parte valebit.vt no. in.d.l.nullus.
⁊ dic vt not.extra eo.c.cũ nuncius.In cauſa aũt criminali hu
iuſmodi conſanguinei ⁊ affines repelluntur.c.i.iiii.q.iii. itẽ
l.iulia.⁊.iii.q.ix.c.abſqꝫ.ii.q.v.c.ſi nobiliter. ⁊ nõ coguntur:
niſi vbi alias veritas nequit haberi ſm quoſdã:vel dic: ꝙ col-
laterales in cauſa criminali admittuntur volentes poſt tertiũ
gradum.iii.q.ij.c.j.ſed vſqꝫ ad illum gradum non coguntur
inter ſe teſtificari.iiii.q.iii.verus.⁊ nullus iudicioꝝ: ⁊ dic: ꝙ
ſi teſtis pariter attinet vtriqꝫ partium admititur: qꝛ par cau-
ſa affectionis remouet ſuſpitionem.ff.de ritu nup.l.nõ ſolet.
§.i.in ciuili autem nedum remoti:ſed etiã propinqui cõſan-
guinei admittuntur inter ſe ⁊ cõtra: ⁊ etiã inter exceptiones

notatur.iiij.q.v.c.i.ergo.generaliter excipitur cōtra teſtes. qa
4 eſt conſanguineus.iiij.q.v.c.i. †Item ꝙ eſt affinis. vt.d.c.
5 vſq.†Item ꝙ eſt ſocius producentis: ſiue omnium bonoꝝ:
ſiue in re:in qua teſtificantur:quia videntur in re propria te
ſtificari:qa qđ cōmune eſt meum eſt.vt.ff.de leg.i.l.ſerui ele
ctione.§.i.quum ad eum pertineat cōmodum: ⁊ incōmodū.l.
i.§.biduū.ff.quādo appel.ſit.⁊ facit.ff.pro ſocio.l.cū duobus
§.i.de ritu nup.l.iſtud.⁊ hoc eſt verum:ſiue ex cōuentione ſint
ſocij:ſiue incidenter effecti:puta ex delegata hereditate:vel ex
donatione.ff.ſi pars here.pe.l.i.§.quinimmo.⁊ pro ſo.l.iij.⁊ ex
tra de preben.c.dilecto.⁊ per eundem modum excipit contra
6 oēm:vel oēs:ad quos damnum:vel cōmodū ſpectat.† Et iō
venditoꝛ in cauſa emptionis rei:quam vendidit:non eſt legiti
mus teſtis:vt notatur.C.de teſt.l.in oībus.⁊ ibi plene.vt.ff.e.
7 l.nullus.⁊ extra eo.c.inſuper.† Quid in fideiuſſore:⁊ dic idē
quia ſua intereſt.ff.de appel.l.ſentētia. vnde dicitur ſuā cām
defendere.ff.quando appel. ſit.l.ij.⁊.l.ſi tibi.§.fi. Alij diſtin
guunt:aut principalis eſt ſoluendo:aut non.arg.ff.de mino.l.
cum mandato:maxime quia non eſt prohibitum.l.i.ff.eo. ſed
8 primum verius.† Item obſtat:ꝙ eſt domeſticus:vel familia
ris.vt dicitur.C.de his qui ad eccle.cenfu.l.preſenti.§.ſane.⁊
C.de repu.l.conſenſu.extra de teſti.c.veniens.⁊ intellige do
meſticum:vel familiarē tunc tpis:quādo teſtificatur: ſi enim
tempore teſtimonij deſiit eſſe nō repellitur. Nam affinitates
non attenduntur que qñq fuerunt : ſed preſentes.l.iij.§.affi
nitates.ff.de poſthu.vnde caute quidam dant licentiam fami
liari ſuo:vt teſtimoniū ferre poſſit:⁊ intellige de ſeruiēte: vel
de mercennario:qui mercede non gratis ſeruit : ſed ſecundū
Spec.poteſt dici:ꝙ repellit vt domeſticus.extra de teſti.c.in li
9 teris.⁊.ff.e.l.pe.† Et ex hac ratiōe repelluntur inuicem vir ⁊
vxoꝛ a teſtimonio:qa perſona vna cenſent ⁊ vna caro . extra
10 de bigamis debitum.ff.cōmunia ſucceſ.l.vt poſſit.† Quid de
ſocero nunquid pro nuru:vel genero admittatur.ꝙ non vide
tur:qa ſocer locū parentis obtinet.ff.ſolu.matri.l.qa paren
11 tes.† Item obſtat:ꝙ eſt vaſallus:qui pro domino nō admit
titur:qa poteſt ei imperare.quicūq enim poteſt imperari:vel
ratione patrie poteſtatis vel dominice.obijcitur ꝙ eſt ſine ra
tione teſtimonium non eſt idoneum.ff.de teſti.l.idonei. ⁊ ibi
12 glo.† Sed an repellatur aliquis de capitulo:vel collegio: vel
vniuerſitate cum vnum corpus reputatur: hoc caſu teſtificari
non pōt pro vniuerſitate.ff.qđ cuiuſ.vni.no.l.ij.⁊.l.ſi tātū.§.i.

ff. de re. diui. xiiij. q. ij. c. ſuper prudentia. extra eo. c. nuper. ⁊. c. quum nuncius. ⁊. c. inſuper. Spec. tamen dicit in hoc titulo. §. i. verus. ſed nunqd in cauſa ciuili ſic indiſtincte: ſed in criminali diſtingui. qa in accu. contra prelatum poſſunt illi de vniuerſitate. vel collegio teſtificari. extra de teſti. c. in omni. de accu. c. ex parte. qa ita ſunt domeſtici accuſati. ſicut accuſatores. ſed quando de vniuerſitate inducũtur teſtes cõtra extraneũ repelluntur indiſtincte. extra de iureiu. c. ⁊ ſi chriſtus. nec tũc põt dici domeſticus ꝑducẽtis. ſed eccleſie. vt. d. c. ſuper prudentia: ⁊ licet ei a ſuo primate poſſit impetrari. tamen fauore religionis ⁊ reip. admittitur. vt. d. c. ſup prudentia. §. in mortuis autem. hoc tamen reſtringitur. vt pro ſuo monaſterio non admittatur niſi alijs teſtib⁹ deficiẽtibus. vt. d. c. ⁊ ſi chriſtus. in fin. tunc enim coguntur. ne propter defectum teſtium monaſterium in ſui iuris probatione recipiat leſionem. vt ex pre-
13 dictis colligitur. † vñ dic. ꝙ ẽt prelatus eccleſie ꝓ ſua eccleſia teſtificabitur. extra eo. c. inſup. ⁊ in contractu pro cõuentu po-
14 terit teſtificari. ar. ff. de iur. fiſ. l. referre. §. itẽ decreuere. † Itẽ obijce teſti. ꝙ eſt crimĩnoſus ⁊ in crimine perſeuerat. ⁊ repellitur ſiue in criminali. ſiue in ciuili cauſa. niſi ſit de crimine per penitentiam emendatus. ⁊ dic plene. vt in Spec. eo. titu. ⁊ per eundem modum excipitur contra teſtem. qui eſt fur. vel adulter. vel huiuſmodi. ff. eo. l. ſcio. qa generaliter ꝓ quolibet peccato mortali repellitur. iiij. q. iij. teſtes. extra eo. c. ex parte. ⁊. c. ſup. ⁊. ff. de fur. non poteſt. tales enim ſunt infames infamia canonica. vi. q. i. illi qui ſed ſi tpe iuramenti eſt idoneus poſtea ante depoſitionẽ factus eſt criminoſus. an ſufficiat tpe iuramenti. qa dictum teſtis ad tẽpus iuramẽti defertur. ff. de teſti. l. ad teſtium. §. i. ñ. titulo. iiii. §. ꝓpoſitis itaqꝫ. dic ſm Specu. ꝙ licet tempore iuramẽti ignoraretur. ſi tamen poſtea notum ſit. vel poſt iuramentum deliquit. repellendus ẽ ꝓpter
15 ſuperuenientem infamiam. iiii. q. iii. ex tali. in fi. † Itẽ obſtat. ꝙ ẽ infamis extra eo. c. i. ⁊ de proba. c. licet. c. forus. in fin. de verb. ſigni. niſi caſibus exceptuatis. qui notantur. C. de accu. l. vltima. infamibus enim porte dignitatum ſunt interdicte. C.
16 de infami. l. i. lib. xii. † Itẽ obſtat. ꝙ fuit remotus ab aliqua dignitate propter ſui turpitudinem. ff. de ſena. l. ii. ⁊. iii. q. vii.
17 c. terra. † Item ꝙ ẽ excommunicatus. c. veniens. el. ii. ⁊. iii. q. v. conſpiratores. de here. excommunicamus. §. creditores. ⁊ C. eo. l. penul. ⁊ idem de ſuſpenſo. extra de accuſatio. c. olim. in
18 princi. ⁊ de excep. c. apoſtolice. ⁊ † dic. ꝙ excommunicatus cõ

tra excōicatum: ⁊ crimināoſus contra criminoſum admittitur
19 quia contra excipientē datur replicatio. ⁊ ꝉ per eundem modum admitteretur aliquis de vniuerſitate: quādo oēs de vniuerſitate eſſent de eadem ſententia irretiti: vt. d. l. quoniam: vbi iudicis officio repelluntur: ⁊ de hoc in auct. §. ſancimus.
20 Item repelluntur omnes qui non habent teſtificationem: vt impuberes: mutus: ſurdus: vel furioſus. vt. ff. de teſta. tut. l. qui fuere. vel cōtra eum: cui bonis eſt interdictum vel mulier: que erat in teſtamento non poteſt eſſe teſtis: vel eſt talis, que erat in poteſtate teſtantis agere: vel acquirere. nam hu-
21 iuſmodi omnes a teſtimonio repellūtur. Item legatarius ⁊ fideicōmiſſarius pro eorum relicto repelluntur: ſed pro viribus teſtamēti. ſ. an hereditas deferatur: bene teſtificant. inſti. de teſta. §. teſtes. cum. §. ſeq. ⁊. l. qui teſtamento. ff. eo. Item excipitur ꝙ eſt impubes. vt. ff. eo. l. iii. §. pe. ⁊. ſ. proxime. naꝫ nec iurare poſſunt impuberes. ff. de iureiurā. l. qui iuraſſe. ⁊. §. ſi aduerſus venditiones. auc. ſacramenta. ergo nec teſtificari: ꝙ
22 ſine ſacramento non valet: vt dixi ſupra. eo. tit. §. i. poſſet. ꝉ tñ impubes factus pubes teſtificari de his que vidit: vel ſciuit in puerili etate proximus pubertati: vt. ff. ad ſillanianum. l. excipiuntur. ⁊ not. in. d. §. pe. ar. contra de iuris ⁊ fac. ignor. l. ij. in
23 fi. ſed illud qđ ad ſe pertinet. Item obſtat: ꝙ eſt monachus regularis: vel alius religioſus ſub obedientia aſtrictus: qa nō poteſt eſſe teſtis ſine ſuperioris licentia. xi. q. i. monachi. extra de poſtu. c. ij. ff. de re mili. l. i. §. ſi bello fruſtra ē enim vox eoꝝ quos potius interdici ꝙ̄ audiri oportet. ij. q. vij. placuit. dicendum eſt tamen: ꝙ ſine ſui ſuperioris licentia teſtificari nō coguntur. ſi tamen ferrāt: valet: quia nullo iure ſunt prohibiti: ergo ⁊c̄. vt. ff. eo. l. i. immo eoꝝ teſtimonio tanquā fidei veritatis annexo ſtandum eſt. non enim ſunt deterioris cōdictionis propter religionem: ſed melioris de epiſcopis ⁊ cle. l. fin. ⁊ in auct. de mona. in prin. Item excipe. ꝙ eſt particeps criminis: de cuius executione agitur: vt quia eſt in eodem crimine: ⁊ de libertate tutcrum. l. ſi filium. extra de teſti. veniens. ⁊. c. ſicut. iij. q. iij. verus liber: niſi in crimine excepto vnde per teſtem ſceleris ſocium ſimonia probatur: muneris: ⁊ ſceleris teſtis ſocius reprobatur. extra đ teſti. c. mediatores. lib. vi. ⁊ qua
24 liter tunc oponi debeat. not. in. d. l. ſi filium. Item obijce ꝉ ꝙ teſtis redemptus: vel coniunctus: vel inſtructus fuit: vel ſubornatus: vt teſtimonium ita redderet: vt. C. eod. l. ſi quis eſt. ⁊ l. eos. ff. de accu. extra eo. c. i. ⁊. c. ſicut nobis. de pba. ⁊. c. licet. ⁊

25 C. de teſti. l. nullam. ✝ Item obijce ꝙ eſt cecus: ⁊ agitur de te
ſtimonio viſus. ff. de iudi. l. cecus vnde veritatem per viſum
receptam ſcire non poteſt: vt not. ff. de aqua plu. arcen. l. ij. §.
idem labeo. niſi teſtificetur de auditu: vtputa de cōtractu ver-
bis: vel de actis i iudicio prolatis: vel de verbis iniurioſis: q̃a
tunc de ſuo auditu teſtificatur: ⁊ ideo valet quum nō ſit pro-
26 hibitum. ff. eo. l. i. ✝ Itē obijce: ꝙ ē paganus: iudeus: vel he-
reticus. extra eo. c. iudei. ⁊. c. licet. ⁊ iſtud ꝓcedit ſiue chriſtia
nus cū infideli litiget: ſiue duo xp̄iani adinuicem: ſed ſi chri-
ſtianus cōtra infidelem litigat poteſt inducere in teſtem aliū
27 infidelem. ij. q. vi. ſi hereticus. ✝ Itē ſi eſt pauper: qui non qn
quaginta aureos in bonis habet: vnde contra eum preſumit
in auc. de teſti. §. i. ff. eo. l. iij. extra eo. c. ſi qui: ſꝫ dic: vt. d. l. iij.
q̃a non omnes pauperes repelluntur. Nam paupertas nō eſt
de genere maloꝝ. xv. q. i. c. illi. in fi. multi. n. ſancti viri in pau-
pertate viuētes ꝓprijs renunciauerūt bonis: vnde non ideo
28 repelluntur. Item ꝙ ✝ eſt proſoneta: cuius teſtimonium nō
valet: niſi de cōſenſu vtriuſqꝫ partis teſtificetur. vt i auc. eo.
29 §. quoniam notatur. ✝ Item ꝙ ē notatus cui ſine verberibꝰ
non ſtatur. vt in auc. eo. §. quāta. q̃a debet eſſe notus iudici. vt
30 not. ff. eo. l. iij. §. ideo. ✝ Item ꝙ ē inimicus. ff. eo. l. iij. ⁊ quo
inimicitie teſtes referant: dic vt not. extra de accu. c. cum op-
31 ✝ Item ꝙ ē laicus qui in clericum non admittitur in cā cri-
32 minali. extra eo. veniens. l. i. ij. q. vij. c. laicos. ⁊. c. ſeq. ✝ Item
ꝙ ē clericus qui contra laicum non admittitur in criminali-
bus. xi. q. i. nullus. Item ꝙ ē male ⁊ improbate vite ⁊ cōuer-
ſationis: ⁊ in macula manifeſta: ⁊ criminibus irretitus. extra
de foro compe. c. licet. extra de teſti. c. teſtimonium. in auc. eo.
33 §. quia ita. ✝ Item ꝙ ē teſtis in re: ⁊ cauſa ꝓpria. ff. eo. l. nul
34 lus. C. eo. l. omnibus. extra eo. c. inſuper. ✝ Itē repellit qui ē
in vinculis: vel cuſtodia publica detinetur: ⁊ qui ſe expoſuit:
35 vt cum beſtiis pugnaret. ✝ Item ꝙ palā queſtum fecit: vel fa
cit. ff. eo. l. iij. §. iulia. ad fi. Item damnatus. l. iulia repetūda-
36 rum. ⁊ de hermaphrodito. vt. ff. eo. l. i. §. i. Item ✝ is quinūc
producitur: ante meam cām fuit productus. vt. ff. eo. l. ꝓdu-
37 ci. ⁊. C. eo. l. ſi quis teſtibus. dic vt ibi. ✝ Item ꝙ ē patronus:
38 vel procurator in cā: cōtra quā producitur. ff. eo. l. vlt. ✝ No-
que dicit Inno. ſuper decretali: quoniā frequēter extra vt lit.
non conteſta. que decretalis concordat cum. l. in. l. iulia. ff. ad
legē aquil. ⁊ dic ſicut ibi: vt autem plene ſcias tenorem huius
articuli: qn̄ teſtes petuntur recipi ad eternam rei memoriam

ante lit.conteſt.ſic diſtingue:aut ille:qui petit : eſt actor : aut
reus:quia forte dubitat:ne ſuper re:quā poſſidet:ſibi queſtio
moueatur. Nam regulariter nunq̄ actor admittitur ad ꝓbā
dum ante lit.conteſt.niſi teſtes eſſent ſenes moribundi: vel lō
ge abſuturi:vt ſcolares:q ſunt cito receſſuri : qa regula eſt ꝙ
ante lit.conte.non procedatur ad teſtiū receptiones niſi in ca
ſibus:vt predixi:tūc enim bene potes teſtes inducere.vt extra
in.c.ſignificauit.de teſti.⁊ in.l.curent.C.eo.⁊ in auc.de teſti.§.
pe.ſi autem reus:vel poſſeſſor alicuius rei vel iuris dubitat. ꝙ
moriantur aliqui ex teſtibus:qui ſunt ſui iuris cōſcii: aliquis
poſſet ſibi mouere litem:⁊ obtinere temporis ꝓbationes ſue
deficerent poteſt ante lit.conte.teſtes producere:quum non ſit
in poteſtate ſua:quando conueniatur. Ratio autem eſt : qa ſi
non eſſet talis modus prouiſionis pro poſſidentibus adinuē
tus deperiret ius taliū perſonarum:qa ipſi agere nō poſſent
quum poſſideant:nec alios poſſunt cogere ad agendum: facit:
optime ad hoc extra de teſti.c.ſignificauit.verūtamen dixerūt
nonnulli:ꝙ quum iſti tales poſſidentes poſſint agere aliquo
interdicto vtputa vti poſſidetis:non habent illud beneficium
producendi teſtes ante lit.conte.vt tam ſenex:vel abſuturus:
vel valitudinarius:⁊ moribundus:q̄ȝ iuuenes: ⁊ oēs indiſtin
cte:quū in earum poteſtate non ſit:qn̄ conueniantur. vt.ff.de
excep.do.l.pure.§.ſi.⁊.d.c.ſignificauit.excipiuntur qdā caſus
ab iſto vltimo articulo:qa nō ſic vſquequaqȝ ſeruat:vtputa:ſi
talis reus:vel poſſeſſor timet:vel ſperat:ꝙ ſibi preſenti q̄ſtio
moueatur:non poſſunt teſtes recipere ad eternam rei memo
riam. Quia tunc ceſſat ratio illius decretalis ſignificauit hoc
permittentis ibi dum dicit : ne proceſſus tempore ꝓbationis
copia valeat deperire:vnde illa ratio ſtatuit in actore potius
q̄ȝ in reo:ſicut dictum eſt:quoniam ſi vtrobiqȝ idē ſtatueret
ius ſuperuacue loqueretur:⁊ fruſtra eſſent adinuente: ⁊ pro
dite ſupradicte decretales:⁊ leges: Et attende qa tempore ta
lis receptionis debet fieri denunciatio aduerſario:vel eius he
redi:vt.d.c.ſignificauit.extra de teſti. Nota circa hāc materiā
ea:que notantur per Jaco.butrigariȷ̄.l.geſta.C.de re iudica.
39 | vnde cum queritur:an geſta ⁊ acta coram vno iudice pro
ſint coram alio:diſtingue aut immutatur perſona agētis : vel
rei:⁊ tunc dicit:ꝙ regula eſt ꝙ ſententia lata contra duos nō
preiudicat ceteris.vt.C.quibus res iu. non nocet : per totum.
quod tamen quandoqȝ fallit ad preiudicium plenum:vbi plu
res perſone haberentur loco vnius.vt.l.heredes.§.idem ſcri

bit. ff. fami. her. aut non mutatur perſona vnius: ſed res: vel cauſa: ⁊ eo caſu dic: aut eſt alia cā in ſpecie: ſed nō in genere aut alia ſpecie ⁊ genere: primo caſu: aut eſt eadem res: vel cauſa deſcendens a prima: ⁊ tunc paratur exceptio. vt. l. fundi. ff. de excep. aut res vel cauſa eſt prorſus extranea. ⁊ tunc non obſtat exceptio. vt. l. conqueritur. ⁊. l. cum de hoc. de exceptio. rei iudi. ⁊. l. an eadem. §. actiones. eo. titu. Aliquādo neqȝ res: neqȝ cauſa permutatur: ſed ſimpliciter inſtantia. ⁊ dic: ꝙ acta ad preparationem durant in eadem inſtantia: non in alia. vt l. properandum. § illo. C. de iud. ⁊ notatur in. l. ſi vt proponas. C. quomodo ⁊ quando iudex. aut ad deciſionem. ⁊ tunc aut ſunt acta publica: ⁊ non nocent in alia inſtantia: vt hic alias non. l. cum apud. C. de teſti. aut nil immutatur niſi perſona ſolius iudicis ſuccedentis in locum primi. ⁊ tunc dic ꝙ omnia acta ſiue ad probationem: ſiue ad deciſionem proſunt coram eo: dum tamen ſint publica. vt. l. edictum. ff. de iudi. ⁊. l. mortuo eo. titulo.

¶ De exceptionibus contra dicta teſtium. Rubrica.

1 ¶ Teſtis interrogatus: ſi nullam cauſam ſui dicti reddidit: non admittitur.
2 Dictum teſtis obſcurum vel confuſum: vel ambiguū: ſeu incertum non valet.
3 Teſtimonium depoſitum extra articulos non valet.
4 Dictum teſtis in ſeipſo varium non admittitur.
5 Teſtis qui aliquid dicto ſuo addit: per ꝙ dictum ſuum totum decolorat reprobatur.
6 Teſtis ſingularis in ſuo dicto repellitur.
7 Teſtis debet teſtificari veritatem de eo ꝙ vidit vel audiuit non de eo ꝙ ſibi videtur.
8 Appellatione viſus omnes ſenſus continentur.
9 Teſtis diſcordans de loco ⁊ tempore repellitur.
10 Teſtimonium de credulitate ⁊ auditu alieno nō valet. nu. 12.
11 Tempus exigitur in probatione.
13 Teſtes vnū ⁊ eūdē ſermonē dicentes videntur ſubornati.
14 Teſtes palam ⁊ non ſecrete examinati non probant:
15 Receptio teſtium ante lit. conte. valet. item ante publicationem aliorum teſtium non valet. nu. 16.
17 Teſtes recepti in quarta dilatione vel productione nō pbāt.
18 Quando eſt renunciatum ⁊ concluſum in cauſa non ſunt teſtes recipiendi.
91 Examinati. teſtium in cauſa criminali non pōt iudex alteri

cõmmittere.

20 Dicta teſtium non cõuenientia nec ſeruientia intentioni producentis non admittuntur.

21 Teſtibus qui in dictis eorum fuerunt vacillantes:& titubando teſtificati fuerunt minor fides adhibetur.

22 Teſtes probantes de vulnere:vnus cum ſanguine alter ſine ſanguine:vel vnus de vno vulnere: alter de pluribus ſunt deiiciendi.

Dicto ſatis plene de exceptionibus contra perſonas teſtium vt ſupra titu.proximo:proſequendum eſt nobis
1 dicta:& atteſtationes eorum.obiicitur † itaq; cõtra dicta teſtium:quia interrogatus nullam cãm ſui dicti reddidit. C.eo.l.ſolam.extra eo.cauſamq;.C.de libe.cauſa.l.ſi pariter. & de edic.diui adria.tol.l.fi.& in auc.eo.§.& licet dudum. extra de fide inſtr.c.ſi cautio.niſi de cauſa interrogatus non fuerit: quia non debet eſſe verboſus.vt nota. in.d.l.ſolam. arg.C.de precib.impera.offer.l.fi.& ideo nudo tunc dicto ipſius ſtatur extra de re iudic.c.ſicut nobis. Item obiice:q quãuis reddat cauſam ſui dicti:tamen non certam vel aptam: nec dicto ſuo congruentem:vtputa dicit teſtis:ſcio quia audiui dici: ſcio quia ſcio:vel extraneo dicto ſniam diffinit:quia magis eſt attendẽda ratio,q̃ ipſum dictũ.vt C.que ſit longa conſue.l.ii. &.ff.de ſu.pa.l.adigere.§.quãuis.xxiiij.q.iii.verum ſolam.& ibi nota.
2 C.eo.l.teſtium.in glo.ſic ergo. Item † q dictum teſtis eſt obſcurum:vel confuſum:vel ambiguum:ſeu incertum : vñ non valet.ff.de reb.dub.l.iii.& de reg.iur.l.in ambiguis. & de his q̃ pro non ſcript.hab.l.ii.& de vſucap.l.quotiens. extra de pba. in preſentia. Innoc.quando eſt dubium:contra producentem eſt interpretandum.vt.d.c.in preſentia.&.ff.de verb. obl.ſtipulatio iſta.§.in ſtipulationibus.quia in dubiis ſemper pro reo iudicamus.vt.l.arrianus.ff.de act.& obl.ex litteris.extra de proba.&.c.inter dilectos.in fi.extra de fide inſtr.arg.contra.ff.de iudi.l.ſi quis intentione:vt pro actore proferente interpretemur:ſed dic ſecus in dicto teſtis:quia probatio debet eſſe certa:& clara:vt.C.de proba.l.ſciãt,extra de teſti.c.cum tu. vnde ſi ſint obſcura contra producentem reducimus : vt dictis iuribus. Quando autem ita confuſum eſt dictum teſtis : vt intelligi non poſſit:iterum eſt examinandus. vt nota. in.d.c.in preſentia.dummodo ſcias:q defectus ſyllabe nõ nocet: vt.ff. de iudi.l.qui habebat.extra de fide inſtr.c.cum ioannes. Item q in ſuo dicto aſſeruit negatiuam.ff.de arb.l.ſi cum dies. ex-

tra de

5 tra de cauſa poſſeſ. ⁊ propꝛi. c. cum eccleſia. ¶ It m quia depo
ſuit extra articulos: vnde dicitur deponere non iuratus: vt. ff.
de iur. iur. l. ſi duo patroni. §. iulianus. de peti. here. l. ſi quis li
bertatem. §. fi. extra de teſti. c. de teſtibus: ⁊ de teſti. cogē. c. pre
terea: ⁊ de proba. c. licet. vnde cautella eſt: vt teſtis iuret dicere
veritatem ſuper tota cauſa: non tantum ſuper articulis: vel in
tentione: quia tunc ēt ſi extra articulos dicat: puta ſuper cohe
renti materia ⁊ dependentibus valet: quia ad cauſam faciūt:
⁊ non poteſt dici: ꝙ deponant nō iurati. Item obſtat: ꝙ iura
uerunt nulla parte preſente: vel non citata parte iurauerunt:
vnde actus nō valet: vt. C. eo. iure iurando. ⁊. c. ſi quando ex
tra eo. c. nuper. c. ij. dixi. ſupra titulo proximo. Item obijce ꝙ
4 ¶ dictū teſtiū eſt varium in ſe ipſo: qꝛ pꝛio negat: poſtea affir-
mat: vel etiam eſt varius ad dicta aliorum teſtiū: ⁊ ideo non
valet. ff. ad. l. corne. de fal. l. eos: vt i auc. de teſti. §. ſi vero qdā
⁊. §. ſi vero adſit. ⁊ ideo torquendus: vt. d. §. ſi vero qdam: ⁊. C.
eo. l. nullūm: vel dic: ꝙ ſi non ex interuallo: ⁊ anteꝙ̄ parti lo-
quatur: ſuū dictum colligat: ꝙ ſtatur dicto vltimo: qꝛ vltima
opinio preualet: vt. ff. de iure codic. l. d ui. §. licet: ⁊ ita tenet gl.
in auc. qui ſemel. iudex enim qui magis ſcire poteſt: caute cō
ſiderabit motum ⁊ rationem: quā teſtis in corrigendo adhi-
5 bet: ⁊ ſecundū eam alteri dicto aīum adaprauit. d. l. iij. ¶ Itē
obijce: ꝙ dicto ſuo aliquid addit: per quod dictū ſuum totum
decol orat. iij. q. i. c. publico: notat inno. de here. c. fraternitati.
Si autem tale additur: vt faciat ad ſubſtantiam: ⁊ circunſtan
tias cauſe: vel negocij: de quo teſtificatur: ēt ſi falſuꝫ ſit: nō no
cet: vt. ff. de verb. ob. que extrinſecus ēt ſi ſcienter addat: qd
6 ad rombū: vt notatur. ff. de iu. codicil. l. qdā referunt. ¶ Item
obijce: ꝙ eſt dictū vnius teſtis: qui non habet conteſtē: ſed eſt
ſingularis in ſuo dicto: vnde nō probat: qꝛ vox vnius: vox nul
lius. vt. C. eo. l. iuſiurandi extra eo. c. veniens. Conſiderabitur
tñ aduocatus cauſe quantitatem: ſi in defectū probationis ſit
iuramētū deferendū: vt dixi ſupra de iuramento calumnie. §.
item aliud genus: ⁊ ibi plene. Item obſtat: ꝙ reddit teſtimo-
nium iuris: vt puta qꝛ in cauſa redditione dicit ꝙ ita eſt de iu
re: vel qꝛ mihi ita videtur: vel qꝛ ſcio: ꝙ talis ē dñs talis rei. nā
7 hoc eſt teſtimoniū iuris: nō facti. ¶ Teſtis. n. dꝫ teſtificari veri
tatem de eo quod vidit: vel audiuit: nō de eo: quod de iure ſibi
videtur: qꝛ hoc eſt cōtra eius officiū: qꝛ nō audiatur i iudicē:
ſed in teſtē: qꝛ teſtis dꝫ reddere teſtimoniū ſuū rudē: ⁊ ſimplr
put ipſe de facto nouit. ff. de verb. obli. l. ſtipulatio iſta. §. hoc

quoqꝫ. vnde notat Inno. extra eo. c. cum cām. ꝙ hoc teſtis officium eſt de reddenda veritate ſcientie: ſicut percepit aliquo de quinqꝫ ſenſibus corporis. vnde ſi teſtis dicat: ego vidi talē ſic facientē: ⁊ in cā ſciētie dicat: audiui certe iſta ſcientie cā nō eſt apta ſed dicat: quia fui preſens ⁊ vidi ⁊ ſic de ſingulis ſenſi
8 bus: ⁊ plene vt ipſe in. d. c. cum cām. Eſt tñ̄ ſciendū: ꝙ ſ̄ appellatione viſus oēs ſenſus continentur: qa oēs ſenſus conſtāt in intellectu. intellectus aūt eſt cōis ad oēs ſenſus: qa ſub aiaduerſione inſpectus precordiorum comprehenditur ēt qd̄ eum mouet. ff. de iniu. l. apud. §. quod ait pretor: quod tñ̄ vi intelli-
9 gendum de viſu. Item obijce: ꝙ diſcordat de loco: tempore: ⁊ perſonis extra eo. c. cum cām: ⁊. c. licet. el. ij. ſicut accidit in
10 ſuſana vt notatur. C. eo. l. teſtimonium. Item opponitur: ꝙ teſtificatur de credulitate qꝫ non valet vt notatur in. l. teſtimo
11 nium. §. non in caſu. ff. de ventre inſpi. l. i. Itē obijce: ꝙ non continetur tempus in dictis eorum: ꝓpter quod vr̄ inſuficienter ꝓbare. ff. de teſti. l. iij. verus vba epiſcopi: ⁊ ibi excipitur ⁊c. Plerunqꝫ propter actiones: que tpe pereunt inſti. de perpe. ⁊ temp. actio. §. i. ⁊ id̄ tempus exigitur in ꝓbatione: ſicut in ſenatuſconſulto: ſigillatio: quo anno flagitium ſit admiſſum exigitur. ad idem. l. libellorum. ff. de accu. ſed illa in libello. c. nihilominus. xxxv. q. vi. ⁊. c. de parentella. ſed ſm̄ Ioan. non exigitur tempus in teſt. niſi qn̄ tempus requiritur ad alicuius facti exiſtentiam: vt plene notatur. ff. eo. l. ob carmen. §. fi. ⁊. l. optimam. C. de contrahen. ⁊ com. ſtip. vbi ꝓbatio ſit cuꝫ adiectione diei: ⁊ tpis vt ibi dr̄: ſed ne ſunt teſtes neceſſario de tēpore interrogandi: niſi qn̄ viderentur ſuſpecti vt notatur in. d. l. teſtium. ſi tñ̄ ex interrogatorijs partis aduerſe partes interrogarentur de tempore: tenerentur reſpondere: ſed ſi dicat: neſcio
12 non nocet. Item obijce: ꝙ tulit teſtimonium de auditu alieno: quod non valet: niſi in caſu aque pluuie arcende. ff. de aq̄ plu. arcen. l. i. ⁊ in alio caſu extra de teſti. c. licet ex quadā: tamē de auditu de his valet: que ad auditum pertinent: puta ſtipulatione contractuum: ⁊ in verbo expreſſione. ff. de verbo. obliga. l. i. ⁊ de iniurijs. l. i. §. nobis autē: ⁊ in. l. item apud. §. queritur. Sed quando teſtificatur de viſu: non eſt apta cauſa: qa
13 audiui vel econtra: vt ſupra eo. §. item quod credit ⁊c. Item obijce: ꝙ dicunt vnum: ⁊ eundem premeditatum ſermonum quia ex hoc videntur ſubornati. ff. eo. l. iij. §. ideoqꝫ in fi. quod quidem multi tabelliones faciunt ⁊ male quia talium teſtimonium non valet: vt. d. §. ideoqꝫ in fi. Niſi dicat ad morem ſen-

14 ſententiam ſcribentis referre ſecundum ſpec. † Item obiices
ꝙ palā nō ſecrete ſunt examinati. C. eo. l. nullum. extra de ac-
cu. inquiſitus. Item obijce, ꝙ non interrogati teſtificantur qđ
eſt verum in certis caſibus: alias valet. ff. eo. ad fidē: ⁊ ibi no-
15 tatur plene. † Item obijce: ꝙ ante lit. conte. ſunt recepti: vt in
auc. de expi. reis. §. ſi vero: ⁊ extra vt lit. non conteſt. ꝑ totum:
niſi in his: que probanda veniunt ante lit. conteſta. tanq̄ pre-
ambula: vt exceptio dilatoria ⁊ declinatoria: incidēs ⁊ ſimiles.
ſed cautius eſt: vt ſuper illa exceptiōe ꝓbanda lis conteſtetur:
⁊ ſic valet. Sed in cauſa inquiſitionis ⁊ denunciationis valet
receptio teſtium. ante lit. conteſt. extra vt lit. nō cōteſt. q̄m fre-
quenter: ⁊ ibi numerantur ſex caſus: quos breuitatis cā om-
mitto. Itē in ꝓbatione ad perpetue rei memoriā vt ibi notat
⁊. ff. ad. l. acquiliam. l. i. Ad idem quod notatur extra de offi-
cio iudicis. c. ij. ff. de interro. actio. ſuper Rubrica: ⁊ adde ꝙ
16 dicam infra titulo proximo in fi. † Itē obijce: ꝙ recepti ſunt
poſt publicationem aliorum teſtium vt in auc. qui ſem l ⁊ no
tatur eo. c. de teſti. vnde hodie de iure nouo introductum eſt:
vt in cā appellationis non inducuntur iterū teſtes in ipſa cā
17 producti notatur in cle. teſtibus de appel. † Item obijce ꝙ re
cepti ſunt in quarta dilatione vel productione: que danda nō
eſt ſine cauſe cognitione: vt in auc. eo. §. illud: ⁊. §. q̄m. c. de te
ſtibus extra eo. ⁊ auc. at qui ſemel. Sed in primis dilationibꝰ
teſtes recepti publicati ſunt ⁊ atteſtationes ꝓducte: lite cōteſt.
Item alia dilatio: vel ꝓductio denegatur ꝓpter timorē ſubor
nationis. d. auc. at qui ſemel in prin. ⁊ plene notatur in. d. c. de
18 teſtibus. † Itē ꝙ eſt renunciatū: ſeu cōcluſum in cā: vt auc.
19 iubemus ⁊ ibi notatur. C. de iudicijs. † Itē ꝙ examinationē
teſtiū in cā criminali iudex alteri cōmiſit vnde nō valet vt in
auc. apud eloquentiſſimū. Item ꝙ facta fuit cōmiſſio exami-
nationis teſtium ei qui iuriſdictioni non preeſt vnde ēt in ci-
uili nō valet: vt dixi ſupra: de termini aſſignatione ver. itē ſci-
20 re debes: † Itē obijce: ꝙ dicta eoꝝ nō cōueniunt: nec ſeruiūt
intentioni ꝓducentis. C. de ꝓba. l. ad ꝓbationem in fi. vt ſi di
cant ſe conſcios ꝙ aliqui ſe carnaliter cōiunxerūt: ſed de viſu
nō aſſerūt: ga nō ſtatur eoꝝ dictis: extra eo. c. ꝑterea ⁊. ff. de in
21 terroga. acti. l. cōfeſſionibus. Item obijce: ꝙ in dictis eorum
fuerunt vacillantes ⁊ titubando teſtificati fuerunt: vnde mi-
nor fides eis adhibet vt notat. ff. eo. l. iij. in prin. Quibus aūt
teſtibus magis ſit credēdū: dic: vt in. d. l. ob carmē. §. teſtis: ſed
22 non eſt omittendū. † ꝙ licet vnus ⁊ alius teſtis ꝓbet de vul-

nere: ſed vnus ſine ſanguine: alter cum ſanguine: vel vnus de vno vulnere: alter de pluribus: quod ideo dicendi ſunt contrarij: vel diuerſi: et quod talis diuerſitas nocet: ſed ſunt ad cōcordiā reducendi extra de teſti. c. cū tu: niſi eſſet factū: vel dictū nō iterabile: vt homicidiū: vt. ff. ad. l. aqliā. l. itē veniūt. §. fi. et de interrog. acti. l. confeſſionibus. At in factis: vel confeſſionibus iterabilibus ſecus eſt. ff. de verb. ob. l. ſi ſic. et rem ſaluā fore. l. non quaſi. §. pe. qz cū iterabilia ſunt iterabilia pluries cōmiſſa: et pluries punienda veniūt. ff. ad. l. aquiliam. l. illud. §. fi. in prin. ff. de ter. amo. l. agraria: et ibi plene legitur: et nō niſi plura delicta iterabilia ad vnū tendāt effectū: et ita loquitur. d. §. in fi. ſecundum Dynum. Iteratio autē cum in facto conſiſtat non preſumitur: niſi probetur. ff. ex quib. cau. ma. l. deniqz: et de cura furi. l. conſilio in. fi.

De ſingulis ſpeciebus probationum. Rubrica.

1 Probationum genus ſex continet ſpecies.
2 Iudex non debet animum ſuum ad vnam ſpeciem probationum reſtringere.
3 An et quando deferatur iuramentum et cui et quando non in defectum probationum.
4 Quotienſcunqz de vno agitur et aliud probatur an ſequi debeat abſolutio.
5 Quotiens in libello plura proponuntur alterū pbare ſatis eſt.
6 Cautella vtendi videntibus probationes factas vltra vel preter libellum.
7 Poteſtas iudicis vltra probationem non extenditur.
8 Ultra dies termini probationis vel cōparationis alicuius citati. ſi incidit in diem feriatū an admittatur in die ſequenti.
9 Termino elapſo nemo auditur.
10 In probatione ad eternam rei memoriam publicatur teſtes: et copia traditur partibus.
11 Due ſemiplene probationes ſeu preſumptiones cum alijs adminiculis probant.
12 Traditio poſſeſſionis an poſſit probari per inſtrumentum.
13 An poſſit probare quis contra id quod continetur in inſtrumento contra exhibito ſi vult.
14 Heres in inuētario confeſſus quedā in hereditate inueniſſe: et poſtea dicit ſe erraſſe: et vult cōtrauenire nunqd poſſit.

QUoniam ſuperiori titulo de termini aſſignatiōe dictū eſt: quod dādus eſt terminus ad pbandā: pbatio aūt conſiſtit in diuerſis ſpeciebus: ſeu generibus pbationum:

1 Vtile eſt de ſingulis ꝓbationum ſpẽbus differere. † dic ergo
ꝙ genus ꝓbationum ſex ſpẽs ꝯtinet.ſ.per ꝯfeſſionē ꝑ teſtes
per inſtr̃a:q̃ de his tribus dr̃:⁊ notatur in auc.de teſtibus cir
ca prin.C.de reſcin.ven.l.cum ſup.inter quas eſt ẽt ſcriptura
ꝓpria manu ſcripta:ſiue publica:ſiue priuata q̄ ei ſtatur con
tra ſe.ff.de eden.l.quedam.§.fi.ff.de teſti.l.iij.§.eiuſdē. Item
eſt alia ꝓbatio per facti euidentiam.ff.finium regundorū.l.ſi
inuptam.C.eo.l.iij.nulle enim ſunt validiores ꝓbationes q̃ꝫ ꝑ
facti euidentiam:per quā ẽt notoriū inducitur extra de coha
bi.cleri.⁊ mulie.tua ⁊.c.vltimo ⁊ notatur ⁊ extra de iur.iurā
do.c.ad noſtrā. Itē alia eſt ꝓbatio ꝑ iur̃m: vt.C.de iur.iu.l.
actor: ⁊ de fideicō. liber.l.queſtus ff.eo.l.i.⁊.l.nam ⁊ poſtea.
Item ⁊ dñi canoniſte addunt notabiliter ſextam ſpeciem pro
bationum.ſ.violentam ꝓſumptionem. notatur in.c.cum ad ſe
dem de dol.⁊ con.per quam ita valida fit ꝓbatio ⁊ ꝙ non ad
mittitur ꝓbatio in contrarium. quod dic: vt notatur.C.de pro
ba.l.ſiue extra de eccle.edi.clericus:⁊ de ꝓben.ſuper literis. ⁊
C.de adul.l.ſi qui earū ꝓbationū quelibet per ſe eſt ſufficiēs
⁊ ſi ꝓbatur per vnam ſpeciem:ſufficit.ff.de re.cre.l.qdam de
2 verb.figni.l.ſepe verus.cum vero. Et iō dic:ꝙ† iudex nō de-
bet aīum ſuū ad vnam ſpeciem probationum reſtringere: vt
.ff.eo.l.iii.⁊.l.ob carmen.§.fi. Nota ꝙ quattuor ſunt modi ali
quem conuincendi aut enim conuincitur iuris probatione.ſ.
inſtrumentis vel teſtibus:vel confeſſione aut facti euidentia:
extra de cohabi.cle.⁊ muli.c.tua:aut iuris interpretatione: vt
ſepius citatum:⁊ contumacem eſſe reum criminis . iii.q.viiij.
de criminis: aut etiam in dolo.ff.de reg.iu. non poteſt iudex:
3 aut ſuſpitione violenta.C.de adul.l.ſi quis. † Probatio autē
ſecundum aliquam ſpeciem ex predictis:aliquando fit plene:
aliquādo ſemiplene:in plena probatione erit iudicis officiuꝫ
ferre ſententiam ſecundum eum : quiſnam intentionem im-
pleuit.C.de rei vendi.l.fi.ff.ad.l.acquiliam.l.proinde. In ſe-
miplena debet iudex deferre iuramentum quod habeat ſup-
plere probationis defectū ponitur in.l.in bone fidei.C.de iu-
iur.⁊ in.l.admonendi.ff.eo.⁊ ibi de hac ſemiplena probatio-
ne tractatur:⁊ hoc quidem iuramentum eſt deferendū actori
potius:vt colligitur ex eo:quod notatur extra de iur. iuran.c.
fi.in fi.⁊ in.l.admonendi.ff.eo.⁊ ibi de hac ſemiplena ꝓbatio
ne plene tractatur:⁊ hoc quidem iuramentum eſt deferendū
actori ⁊ fuit opinio vgutionis in.d.l.in bone fidei.nam perſo-
na actoris dignior eſt perſona rei;vt notat inſti.de actiō.§.ſed

iſte:⁊ intellige: ꝙ predictum iuramentum eſt deferendum in probando non aūt in reprobando ſi alias actor plene probauit ſuam intentionem:contra quam reus vult ꝓbare exceptionē ſuam : puta ſolutionem : vel aliquod pactū ad elidendum probationem factam : ⁊ eam probat ſemiplene. hoc quidem caſu non puto deferendum reo iuramentum in defectum ſue ꝓbationis:immo ſtandum eſt plene ꝓbationi actoris:vt eſt expreſſum inſti.de inuti.ſtip.§.itē verborū ad fi.C.de edi.e.diui adri.tollē.l.fi.§. fin aūt. Nam in cā poſſeſſorij:vterq₃.ſ.actor ⁊ reus poſſident:⁊ tñ obtinebit qui ꝓbat ēt titulum:ideo q: plus probat:vt plene notatur extra de ꝓba.c.licet. C.vti poſſi.l.i.due.n. res vincunt vnā.c.i.de op.no.nun.⁊ q: maius trahit ad ſe minus.ff.de acqui.rerum domi.l.quicquid.§.fi.extra de conſe.eccle.vel alta.c.i.lib.vi.⁊ fortius vincit debilius extra de ſpon.c.inter.⁊ ideo puto ſeruandū in replicatione: q̄a idem iuris eſt in replicatiōe: quōd in exceptione:vt notatur.ff.de pecu.l.que ſitum.§.pe.in canonibus ēt dicitur:ꝙ ſi probaui per teſtes:me cum bertam matrimoniū contrariſſe:ſi q̄dem aduerſarius ꝓbat per duos:vel totidem teſtes ꝙ eram abſens in aliquo loco: non tollitur per ſecundos teſtes ꝓbatio prima facta niſi ꝑ plures teſtes:⁊ longe melioris opinionis ⁊ fame:vt notat.iiij.
4 q.iij.c.teſtis in magna glo. ¶ Quid ſi agat de vna re:vel crimine ⁊ alia re ꝓbatur puta agit cum ſanguine: ⁊ ꝓbatur ſine ſanguine:vel agitur de delicto facto de nocte:⁊ ꝓbatur d die: vel agitur de inſultu cū armis:⁊ ꝓbatur ſine armis:de eo:quo ꝓbatur:⁊ vr̄:ꝙ poſt litem conte. ſpectet ad officiū iudicis.ff.de edili.edic.l.ediles.§.item ſciendū:ne delicta remaneāt impunita:vt.l.⁊ ita vulneratus. Et quia penas magis aīalis ſolui ſuadet ratio.l.ſi reo.ff.de fideiuſ. Itē q̄a maleficiū:de quo agitur:vr̄ duo continere ſcilicet percuſſionem:item cum ſanguine.⁊ ſic de aliis ar.ff.de arbi.l.celſus ⁊ de condi.⁊ demon.l.hec ſcriptura:extra de do.⁊ con.cum dilecti.ſi ergo non probatur vtrunq₃ videtur tamen alterum ſufficere.ff.de re.cre.l.
5 ſi quidem:⁊ ſupra diti. ¶ Quotiens enim in libello plura proponuntur alterum probare ſatis eſt:extra de appel.c.ſignificauerunt.⁊ de condi.⁊ demon.l.ſi quis legatum.§.fi.econtra ꝙ non:quia certam formam continet libellus accuſatorius vltra quam formam poteſtas iudicis non extenditur.ff.cōmu.diui.l.vt fundus ⁊ ſecundum compoſitionem moderanda eſt condemnatio.ff.de nego.geſt.l.pomponius la.ii.⁊ ſecundum modum agendi ferēda eſt ſnīa:extra de ſymonia.c.licet hely.ter.

tam.n.formam exponit in libello:ergo de illa eſt probandū.ff. vi bo.rap.l.pretor ait.§.hec actio.quuꝫ igitur de alia qualitate delicti ſit facta probatio quam obiectuꝫ fuerit : ſequi debet abſolutio.ff.ſi qs teſta.libe.eſſe ius fue.l. non tm̄ ⁊ hoc eſt verū.
6 † Quidam tñ videntes probationes factas vltra vel preter libellum vtuntur hac cautella.Nam ante ſententiam detrahūt id:de quo non eſt probatum dicentes dn̄e:ego detraho. de materia illa verba : cum armis vel verba:cum ſanguine : ⁊ nolo ſuper eis procedi:ſed in reliqs:⁊ hoc ꝓbatur per.l.delictis.§.ſi detracta.ff.de noxa.⁊ inſti.de acti.§.ſi minus.nam emendare debet vel mutare ⁊c.vt.C.de eden.l.edita actio.videt̃ tñ cōtra:vt plene notatur in.d.§.ſi minus:qa non pōt videri in iudicium veniſſe:quod poſt lit.conteſta.accidit : vt ibi.poteſt tñ dici:ꝙ ſi non per accuſationem:ſed per inquiſitionem proceditur:ꝙ ēt poſtea de predictis probatis poſſit condemnari tñ qa inquiſitio fit ex mero officio inquirentis:vt.l.cōgruit.ff.de officio preſi.⁊ ad ſilenianū.l.i.§.queſtus.iudicis.n.officio expeditur inquiſitio:ſiue ad petitionem cuiuſcunqꝫ fiat:ſiue proprio motu iudicis vt extra.de accu.c. qualiter ⁊ qn in magna glo.quod officium eſt latiſſimum vt.l.i.C.de offi.aſſeſ.⁊.ff.de iuriſdic.om.iu.l.i.tuꝫ ēt ꝓpter generalia verba:que ponūtur in fi.inqſitionis.ſ.de princicipalibus ⁊ coherentibus ſiue connexis ſiue emergentibus a predictis:⁊c. Et videtur ad hoc facere:qa in vniuerſalibus iudicijs poſt lit.conteſt.addici poteſt vt.l.iii.⁊.l.ſequenti.ff.de peti.here.⁊ notatur extra de accuſatio.c.inquiſitiōis:verus ⁊ an fide:ſecus in libello accuſatorio
7 quia † poteſtas iudicis vltra probationem non extenditur : vt d.l.vt fundus : quia ſecundum eius formam ſententia eſt fērenda vt predixi.⁊ ideo etiam in libello ciuili vtile reputo apponere in fin.libelli.⁊ predicta peto mihi fieri omni iuris forma ⁊ cauſa:⁊c. Quia quum hodie in libello non ſit coſuetum apponere nomen actionis vt notatur.ff.de eden.l.i.per quemcunqꝫ modum agendi:⁊ viam appareat probatum de mente agentis:etiam ſi illud ius incipit competere poſt lit.conteſta. vt.l.ſi mater.§.eandem de excep.rei iud.ſufficit ad condemnationem maxime vt illa verba aliqd operētur vt.l.ſi qn̄.ff.de
8 leg.i.⁊.C.de inoffi.teſta.l.ſi qn̄.† Et hic poteſt queri qn̄ ſit vltima dies termini probationis:vel comparitionis al cuius citati icidit in diem feriatum.an admittitur in die ſequenti. qꝺ videtur.ff.ſi quis cauti.l.⁊ ſi poſt tres : quia videtur in diem ſequentem eſſe diffuſum vt eo.titulo.l.i.⁊.iii.in fi.in illo nāqꝫ.

die nō potuit iudicis copiā hr̄e:vn̄ reſtituit:vt notat.ff.ex qui⸗ ca.maio.l.ſi ꝑtorem.§.magiſtratus. eꝰ vꝰ: ꝙ non ꝗa non eſt iuſta cā excuſationis ferie ſolēnis:ꝗa potuit ꝛ debuit ꝓuide⸗ re:vt.d.l.ſed ꝛ ſi per ꝑtorē.§.ſi forte ꝛ iō dilationē.C.de dila⸗ l.ſiue pars in fi.non obſtat.d.l.ij.§.iij.in fi.ꝗa ibi fuit caſus: q non potuit ꝓuideri:quod hic nō fuit:imo:vt dixi:potuit ꝓui⸗ deri ꝛ iō ſecus ſi tn̄ iudex gratioſe ipſum ſequenti die admit tat:vī ſufficere:ar.l.i.C.quō ꝛ qn̄ iudex:extra de offi.deleg.c. cōſuluit ꝛ hoc qn̄ eſt data dilatio ad tot dies:puta ad quinqꝫ: vel decem:ſi vero citatio:vel dilatio contineat tali die compa⸗ reas:vel ꝓbes:ſi illa dies eſt feriata:citatio:vel dilatio eſt nul la:nec eſt neceſſe cōparere:vt.l.ij.§.fi.ff.ſi ꝗs ius vo. nō ierit:
9 extra.de do.ꝛ comu.c.cū dilectus.✝ vnde di.ꝙ regulariter ter mino elapſo:nemo auditur: ſiue agēdo. ſiue excipiēdo extra eo.c.paſtoralis:ſiue in actionibus.vel accuſationibus vt.C.de accuſatio.l.ſi ea.ꝛ.ff.eod.l.titia.ſiue in bonoꝝ poſſeſſiōe petē- da.vt.C.q admitti.l.i.ſiue in ꝓductione inſtrumenti extra q
10 matrimoniū accuſare poſſunt.c.euā.✝collige ergo ꝙ duplex eſt iſta probatio.prima.ad eternā rei memoriam ꝛ in hoc pu⸗ blicantur teſtes.ꝛ copia traditur partibus ꝗa in receptione te⸗ ſtium.ꝛ in quolibet actu preiudiciali pars eſt citanda.l.nā ita diuus.ff.de adoptio.l.de vno quoqꝫ in prin.ff.de re iudi. ꝛ.l. fi.C.de auct.preſtā.ꝛ ſic recipiuntur in ea omnes teſtes indif- ferenter.ſ.tam iuuenes ꝙ̄ ſenes . ꝛ valent perpetuo. ſiue agat
11 ꝗs.ſiue cōueniat.vt notatur extra de teſ.c.ſignificauit.✝Due enim ſemiplene ꝓbationes.ſeu preſumptiones cum alijs ad- miniculis probant.ff.de excuſa.tuto.l.ij.in prin.extra de pro- ba.c.cū cām.ꝗa que non proſunt ſingula.multa iuuant . vt.l. ſi eum.ff.de hered.inſtit.Nota hoc.ꝙ in notorijs valet in duo bus caſibus.ſed qn̄ delinquitur in cōſpectu iudicis in loco pu blico.ꝛ cōmuni.quod eſt notoriū.ꝗd.n.ſufficit citatio.ꝛ ſnīa. qn̄ in alijs vijs iudicioꝝ ſolemnitas. vel probatio requiritur. immo ordo iuris eſt ordinē non ſeruare.extra de iu. iurā.ad noſtrā.ꝛ.ij.q.i.de manifeſta.xi.q.i.c.eoꝝ . extra de teſtib:s.c. ſuper eo.Itē qn̄ coram ſolo iudice.vt in teſte falſo.vel vacillā te corā ſe.ꝗa tunc ſine aliqua ſolēnitate poteſt iudex ex ſuo of ficio.ꝛ arbitrio punire.vt.C.de teſti.l.nullum . ꝛ iſtis caſibus reus negare non poteſt extra de cohabitatione cle.ꝛ muli.c.fi. ꝛ.C.qꝫorum appel.non reci.l.ij.ſin aūt in abſentia iudicis ali quod notoriū eſſet cōmiſſum.dicatur tūc reo citato.ꝛ ſi fame turius.ꝗa neceſſarius eſt ordo probationis.ꝛ iudicioꝝ ſolem⸗.

nis.qa defenſio legitima reo reſeruatur.extra de re iudi.cū inter.⁊ de accuſa.qualiter ⁊ qñ.ratio qa q̄uis aliis ſit notum non tñ eſt iudici notū icc irco iudiciariam viam iudex ſeqtur vt extra de elec.bona.a qbus ſentētijs ſuper notoriis datis nō
12 appellatur.vt extra de appel.cū ſit romana.§.fi.¶ circa hoc.ſ. circa materiam ꝓbationum diſtingue.vtrū per infraſcriptū probetur poſſeſſio.⁊ vi ꝙ ſic.vt.C.de acqui.poſſeſ.l.ii.econtra vi ꝙ non.ff.de acqui.poſſeſ.l.predia.circa hoc diſtingue ſm Jaco.de are.aut infraſcriptum facit mentionem de re tradita in conſpectu contrahentium ⁊ tunc ꝓbatur per ſalleg.l.ii. ⁊ idem ſi de facili potuit eſſe in conſpectu poſſeſſionis ⁊ probatur data licentia intrādi.vt.d.l.predia.No.ꝙ quotienſcūq̄ aliud ꝓbatur q̄ id in quo ꝓceditur.ꝙ debet ſequi abſolutio. Nota an ⁊ qñ deferatur iuramentum ⁊ cui ⁊ quādo nō in de
13 fectum ꝓbationū.¶ No.hanc queſtionem ad infraſcriptā materiam vtrum qs poſſit ꝓbare contra id quod continetur in inſtrumēto contra exhibito.ſi vult ad quod dic ꝙ ſic vt.C. de proba.l.cum precibus.⁊.C.de ꝯtrahen.⁊ cōmit.ſtip.l.optimam.§.fi.niſi in duobus caſibus.vt.C.ad velleianū.l.antique
14 ⁊ de non nume.pecu.l.generaliter.✝ Itē pone ꝙ qdā heres cum beneficio inuentarii fuit cōfeſſus in iuentario inueniſſe quedā in hereditate.⁊ poſtea dicit ſe erraſſe.⁊ vult cōtrauenire nunquid poteſt ⁊ vi ꝙ non per auc.contra q ſuam.C.de nō numera.pecu.⁊ de aucto.tuto.l.fi.§.i.ſed qdam dicunt cōtra vt ibi habeant locum ratione minoris etatis ⁊ iudicis auctoritate.Ad hoc.C.de iu.⁊ fac.igno.l.cum falſa.

¶ De productione inſtrumentorum. Rubrica.

1 ¶ Poſitiones poſſunt fieri ⁊ inſtrumenta produci vſq̄ ad concluſionem in cauſa.
2 Cautella in qualibet productione inſtrumenti vel ſcripture.
3 Dies ⁊ conſul eſt de ſubſtantia inſtrumenti.
4 Inſtrūm in forma publica oīa ſolēnia cōtinens nō ꝓbat nec fidem facit ſi conficiens non eſt perſona publica.
5 Si producitur inſtrm aliquod de terra vnde nō cognoſcitur. qui ſcripſit eſt ei ſtandum.ſi appareat in publica forma nō viciatum in aliqua parte ſui.
6 Signum tabellionis an ſit de ſubſtantia inſtrumenti.
7 Locus vbi initus eſt contractus in inſtrō inſeri debet.
8 Tabellio in contractibus obtinet vices teſtis.
9 Inſtrm caſſum ⁊ cācellatum in loco ſuſpecto non valet.
10 Falſitas ē mutatio veritatis.⁊ ꝯmittit dolo adhibito nu.11.

12 Contra quem committatur falſum ꝛ quaſi falſum:ꝛ qualiter de falſo agatur.nu.13.
14 Faciens inſtrumentum falſum ꝛ qui eo in iuditio vtitur paripena puniuntur.
15 Inſtrumento coroſo vel vetuſtate abolito:vel conſumpto an ſit fides adhibenda.
16 Priuata ſcriptura a perſona priuata ſcripta non probat.
17 Inſtrumento ſiue teſtibus non creditur.
18 Exemplo exempli decreto iudicis publico an credatur.

A Teſtationibus publicatis : ꝛ copia eorum recepta: conſideret aduocatus tam actoris q̄ȝ rei:quid deinceps veniat faciendum:ſi enim actor nō probauit plene per dicta teſtium ſuorum:vel forte reprobati ſunt teſtes ſui in pſonis vel dictis eorum:ſtudeat habere inſtrumenta ad ſui iuris probationem:ſi aliqua habet ipſe actor.ꝛ idem conſideret aduocatus rei. Nam ſi viderit factam probationē contra ſe qrat a reo:ſi aliqua habet inſtrumenta ad ſui iuris defenſionē, vel ad elidendum probationē actoris.ꝛ ipſa inſtr̄a vterq̄ȝ eorū p
1 ducat ēt poſt decurſum termini pbationis.† Nam poſitiōes
poſſunt fieri ꝛ inſtr̄a produci vſq̄ȝ ad ſniam.i.vſq̄ȝ ad concluſionem in cauſa:extra de fi.inſtru.cum dilectus ꝛ anteq̄ȝ pducantur conſideret diligenter ne producat ſcripturas ꝛ inſtrumēta ſibi inuicem contradicentia:ſiue in eadem ſcriptura ſit contradictio:ſiue in diuerſis:qa tunc nulli earū fides adhibebitur:ꝛ nullā facient pbationem qa ſcriptura ēt i ſe deſolabitur.xxv.q.ii.c.ſi ea licet nō repellantur oīno oēs teſtes: ꝙ contra ad inuicem teſtificentur:ſed ſtatur dignioribus. Item eſt prouidendum:ne in inſtrumento:quod pro ſe pducit:ſint aliqua puncta:vel capitula:que faciāt pro aduerſario:qa ſibi ipſi preiudicium pareret.iō vel ab vſu abſtineat vel ea cum cautel
2 la producat. Que cautella eſt talis in qualibet productione:
vt quicunq̄ȝ producit inſtr̄m:vel quamcunq̄ȝ ſcripturā dicat. in cā quam habeo cum petro:contra euȝ in ea parte : in qua: ꝛ que pro me facit:ꝛ non aliter ſe proponere:ꝛ ꝙ ex nunc quātum ad ea:que pro me nō faciunt:non intelligantur pducta: ſed ab vſu eorum me abſtineo extra.eo.c.contingit:ꝛ qa natura contrariorum hec eſt:vt cognito vno de contrariis:cognoſcatur ꝛ reliquuȝ de his qui ſunt ſui vel alieni iuris.l.i.in pn. Diſeramus obiectiones:que obiici poſſunt contra inſtrumentum vel ſcripturam productam : vt per hoc noſcat aduocatus

3 ſi aliquid deeſt in inſtrumento: quod pducit. † obijcitur itaq₃ contra inſtrm̄: ꝙ in eo nō eſt dies: ⁊ conſul qui neceſſario requiruntur in auc. vt pponatur nomen imperatoris in prin. xxiij.
4 di. c. i. extra de fi. inſtru. inter dilectos. † Itē obijce: ꝙ licet appareat inſtrm̄ in forma publica: continens oīa ſolēnia: non tñ pbat: vel fidem nō facit: qa ꝯficiens non eſt perſona publica: nec habet auctoritatem publicam ſcripta conficiendi. C. de tabel. l. generaliter. li. x. qa tabellionatus officium nō datur a natura: ſed confertur auctoritate principis: vel ēt ab vniuerſitate aliqua: ⁊ ꝙ tunc valet in loco illius vniuerſitatis: ⁊ non aliter: vt. l. de qbus. ff. de legi. nemo enim habet aliq̄ auctoritatē: niſi habeat ab hoīe: nec iuriſdictionem: niſi a iure: vt notatur. C. de exac. tribu. li. x. ⁊ ideo ſi hoc opponatur: debet pbari a pducente: ꝙ ſit perſona publica. ff. de pba. l. ii. ⁊. l. ab ea parte. ſed
5 opinio eſt Az. in apparatu in autenticis † ꝙ ſi producitur inſtrumentū aliquod de terra vnde nō cognoſcitur qui ſcripſit: eſt ei ſtandum: ſi appareat in publica forma nō viciatū in aliqua parte ſui. C. de edic. di. adri. tollen. l. fi. niſi qui hoc obiicit probet ꝯrium: vt. C. de proba. l. ſciāt. Itē videtur hec queſtio expediri. C. quemadmodum teſtamēta aperiātur. l. ii. Nec obſtat: ꝙ quilibet poteſt hoc ꝯficere: qa multis modis hec ſua falſitas decōuincetur: vt eod. titu. in corpore auctēticorū. §. ſi tñ quiſquam in fi. Item barbarius q in forme liberti venit ad vrbem: ⁊ fuit cōſul: ⁊ valu. t: vt īfra dicetur. hoc qdem notat: ⁊ determinat Az. in ſumma ſua in corpore auctēticorū. §. ſed quid: ⁊ idem vī tenere ſpec. in titulo de inſtrumēti editiōe. §.
6 reſtat. ver. ſed quid ſi producatur. Item † obijce: ꝙ deeſt ibi ſignum tabellionis: quod qdem videtur opponēdū. C. de aſſeſſo. l. fi. quod dic tamē ſi tabellio in cartis ſuis cōſueuit apponere ſignum: ꝙ illud debet ibi apponere aliter videtur ſuſpectum: vt colligitur in. d. l. fi. ibi ꝙ ſoluo ⁊c. alias non nocet: qa nō facit ad ſubſtātiam eorum que in īſtrumentis requirūtur: ⁊ qa credo: ꝙ ad bene eſſe ſic apponatur: vt euidētius fieri poſſit comparitio: vt. d. l. fin. ⁊ auctē. de fid. īſtru. §. opertet autem coll. vi. ſed ſi ab initio ponere ommiſit: non ideo minus valet īſtrumentum: vnde attēdat notarius: quod ſemper eādē formam obſeruet propter comparationem: vt notatur. eo. titu. l. §.
7 ſi vero nullū. † Itē obijce: ꝙ in īſtrumēto nō eſt locus: vbi initus fuit ꝯctus. C. de ꝯtrahen. ⁊ cōmit. ſtip. l. optimā: qa exigitur quid enim ſi in eo conficiendo non habuit poteſtatem: ⁊ vnde videtur locus neceſſarius ad ſubſtantiam pbationis: ar. eius

8 quod notatur in.l.ob carmen.§.fi.†.Quia tabellio obtinet vi
ces teſtis in contractibus vt.l.dñs.ff.de teſta. ⁊ eius auctori-
tas equiperatur duobus teſtibus:vt notatur extra de fi.inſtru.
c.cum Joánes.verus porro. Teſtis.n.interrogatus reſpóde-
re habet de loco ideoqꝫ vitiatio loci eum repellit notatur in.l.
teſtium.ff.de teſti.⁊ in.l.in exercendis.C.de pen.iudi.q̄ male
iudi.⁊ extra de teſti.cogē.c.peruenit.C.de diuer.temp.l.ſi qua
beneficia credo:ꝙ defectus loci reprobet inſtrm̄ : maxime in
ceteris inſtrumentis apponi ſolitū alij dicunt non requiri lo
9 cum in inſtrumento, cum iure non caueatur. † Item obſtat
ꝙ eſt caſſum vel cancellatū in loco ſuſpecto.C.de edic.di.adr-
tollen.l.fi.⁊ de teſti.l.ſi viuus ⁊ de tráſactio.l.ſi ex falſis extra
de crim. fal.c.licet extra de fi.inſtrumē.inter dilectos. ſi autē
ſit vitium vel abraſio in narratiōe facti vel in alus locis in q
bus non conſiſtit negotij vis non nocet. vt.d.iuribus ⁊ extra
eo.c.ex literis:⁊ ibi plene notatur.Idem in eiſdem locis:vbi
vis negocij non conſiſtit:ſi ſit abraſum de eadem manu ſit re-
poſitum vt notatur.in.d.c.ex literis obſtat ergo raſura vel cō
ſumptio in nominibus ⁊ in dictione ⁊ in remotione appella-
tionis vt in.d.c.inter dilectos.Item non videtur obſtare raſu
ra quando litera vel principium eſt clauſum quod ſit quan-
doqꝫ dum ſcribitur quia non eſt:ꝙ imputetur producenti. vt
d.c.licet.Item obſtat ꝙ eſt falſum ⁊ falſo compoſitum ⁊ fa-
10 bricatum:quia veritas cōtractus eſt mutata.| Nihil.n.aliud
eſt falſitas q̄ꝫ mutatio veritatis:vt in auc.de fide inſtru.§.fi.n.
vnde inſtrumentum eſt falſum quum aliquid mutatur in eo
cā cancellandi veritatem.ff.eo.quid ſit falſum ⁊ vt materiam
iſtam largius aduertamus:queritur de quinqꝫ.Primo quid
ſit falſum.Secundo qūo cōmittatur.Tertio cōtra quē cōmit
tatur falſum:⁊ quaſi falſuꝫ.Quarto qualiter de falſo agatur.
Quinto que ſit eius pena. Eſt aūt falſum mutatio veritatis:
11 vt ſupradictum eſt.† Secundo dic ꝙ falſum cōmittitur dolo
adhibito vt.C.eo.l.nec exéplo q2 ſine dolo delictū non punitur
ff.de incendio ruina ⁊ naufragio.l.ij.§.fi.n.ff.de adul.l.q̄ritur
12 .ff.vi bo.rap.l.ij.ſi publicanus. † Tertio dic ꝙ falſum com-
mittitur cōtra multa ⁊ multis modis:puta in ſcriptura tā in
conficiendo q̄ꝫ in delēdo vel mutādo:ſeu ēt cellādo:ſiue ſit te
ſtamentū ſiue alia ſcriptura publica vel priuata.C.de fal.l.da-
mus ſiue ēt corripiēdo ſiue corrūpendo edictū:ſiue edictū p-
toris vel acta alicuius cauſe ciuilis vel criminalis.Itē cōmit-
titur falſum in dicto:puta in teſtō ⁊ qui ob falſum teſtimoniū

perhibendū pecuniam recipit:vel aliter corrūpi ſe paſſus eſt/
13 ✝ Quarto dic:ꝙ de falſo agitur duob⁹ modis.ſ.ciuiliter ⁊ cri-
minaliter:vt.d.l.damus:⁊.l.fi.extra de ꝓcu.tua:⁊ dic : ꝙ qñ
de falſo agitur criminaliter agit̃ ꝑ accu.tūc vtriqꝫ.ſ.accuſato
ri ⁊ accuſato incūbit onus ꝓbandi:dic ꝙ pena falſi:⁊ quaſi fal
ſi in libero hoīe eſt deportatio:⁊ oīum bonoꝝ publicatio : ⁊ qñ
qꝫ eſt penacapitis vt.C.de fal.l.i.qñqꝫ flāmaꝝ aduſtio : vt.ff.
eo.titu.l.ij.⁊ dic ꝙ pari paſſu:⁊ faciens ⁊ fieri faciens puniun
14 tur:⁊ ambulant.ff.de fal.l.falſum in prin.✝ Item ⁊ eadē pe
na punitur ⁊ faciēs inſtrm̄ falſum:⁊ q eo in iudicio vtitur.C.
eo.l.ſi quis codicillos:niſi ab vſu abſtineat ante ſnīam:vt ibi
ar.ff.quod met.cau.l.ſi cū exēplo.§.ſatis clemēter:quod intel/
lige:ſi talis ſit vtens:q non falſificauit:alias nō excuſatur ab-
ſtinēdo: vt.d.l.ſi qs ⁊ de fi. inſtr.l.ij.iure aūt canonico vtens:
⁊ nō fabricās punitur mitius extra de crimi.fal.c.ad falſario
rum. Itē dicas circa inferendam penā falſi : ꝙ ſi qs ꝓducat
quoſcunqꝫ falſos teſtes ad ꝓbandū vnā intentionē : ſiue vnū
articulū;nō tñ punitur pro oībus:niſi vnica pena falſi:qꝛ iun/
ctum eſt delictum ad vnum quendā finem ꝓbandum : ⁊ ideo
tanqꝫ ex vno delicto puniendus eſt:vt.l.pretor edixit.§.ſi dica
tur.ff.de iniurijs:⁊ ita notatur.ff.de priuatis delic.l.nunqꝫ eſt
15 idem in iſtis.✝.Itē obſtat:ꝙ inſtrumētū eſt corroſum: vel ve
tuſtate abolitum:vel conſumptū:vnde fides non eſt ei adhibē
da:extra.eo.c.inter dilectos:ſed dic:ꝙ ſi nō obſtante corroſio
ne:vel conſumptione legi poteſt:non obſtant predicta : vt.ff.
de bon.poſſeſ.ſm tabu.l.i.§.roſe ⁊ idem ſi eſt abolitum in lo/
co:vbi non facit dubiū:vt ibi notatur : vnde nihilominus va-
let:⁊ eſt cautella:vt in forma publica exempletur:vt extra eo.
c.fi.ideo ſi eſt male ſcriptum: vel deletum : vt legi non poſſit:
vel nihil ſignificat:pro non ſcripto habendū eſt.ff.de his que
pro non ſciri haben.l.ij.⁊ hoc ſi inſtrumentum eſt adeo ambi/
guum:vel incertum:vt intelligi non poſſit:qꝛ donec interpre
tatum ſit:fidem non facit extra de iudi.c.cum veniſſent. ⁊.c.
licet de proba. Item obſtat:ꝙ eſt ſcriptam in papyro: ſed non
eſt ſufficiens ratio reprobationis:ſed eſt innouandum: ⁊ exē
plandum.ff.de leg.iij.l.librorum.§.curias:de bo.poſſeſ.ſecun
16 dum tabu.l.in prin.✝ Item obſtat:ꝙ eſt priuata ſcriptura:a
priuata perſona ſcripta:que non probat.C.de probati.l.ratio
nes ⁊.l.exemplo:niſi ſit trino teſte notata : qui potiores in pi-
gnoribus habeantur.l.ſcripturas.ſcriptura autem manu ali/
cuius ſcripta probat contra ſe ipſum:vt.ff.de iur.iurā.l.ſi qs

iuſiurandum ⁊.l.generaliter de nõ numerata pecunia ⁊ aucꝫ qui propria voluntatis in quo teſtator aliquid alicui ſe debere aſſeruit ⁊ dic: ꝙ proprie ſcripture ſtatur contra ſe: ſed non pro
17 ſe vt.d.legibus notatur.✝ Item obijce: ꝙ inſtrũm eſt ſine teſtibus: vnde ſcħ ſcripture relationi nõ ſtatur: ⁊ non creditur in auc.de here.⁊ falci.in.§.ſi vero abſint vbi notatur: ⁊ de fi. inſtr. §.ſed ſi inſtrumenta ⁊c.contra.C.de dona.l.in donationibus: ſed dic vt ibi: ſed quid ſi in ea eſt ſubſcriptio vnius teſtis tñ: an ſufficiat: ⁊ vr̃ ꝙ ſic q: tabellio obtinet vices vnius teſtis: igitur ſunt duo ⁊ ſic ſufficit.l.vbi numerus.ff.de teſti. ſed certe ad minus duo ſine notario exiguntur: vt dicitur ⁊ notatur in d.§.ſed ſi inſtrumenta.Item obijce: ꝙ eſt exemplum ſine copia: que non eſt auctoritate iudicis confirmata: vel publicata
18 C.de edẽdo.l.ſi quis ⁊.d.c.inter dilectos. ✝ Sed nũquid exẽplo exempli: decreto iudicis publico credatur: ⁊ vr̃ ꝙ ſic: qa ꝑ publicationem eandem formam ⁊ auctoritatẽ recipit: ſicut ipſum originale vt ibi ⁊.C.de teſta.l.publicati: extra de fi.inſtr. c.fi.ſed nõ video: quare non ſit eadẽ ratio in vtroqꝫ. Itẽ obijce ꝙ nondũ venit dies vel cõditio in inſtrõ appoſita: vel plus petitur q̃ꝫ debeat ⁊ ideo repellẽdus eſt agens qa qui ante diẽ agit: male agit.ff.de verb.ſigni.l.cedere diẽ ⁊ inſti.⁊ de actio. §.ſi qs agens: vnde duplicantur inducie vt ibi. Sunt ⁊ alia: q̃ poſſunt obijci inſtrumẽtis que gratia breuitatis ommitto: ſed recurre ad copioſum titulum de inſtru.edic.in ſpec.

¶ Sequitur materia vltime voluntatis. Rubrica.

1 ¶ Ultima voluntas in quibus conſiſtat.
2 Excommunicatus an poſſit teſtari: ⁊ quid de vſurario manifeſto nu.3.
4 Differentia inter teſtamenta ⁊ codicillos.
5 Sine aditione teſtamentum non valet.
6 Codicilli dependent a teſtamento ⁊ vires capiunt ab eo.
7 Inſtrumenta de nouo reperta ꝙ poſſit produci poſt concluſum in cauſa etiam peremptorio emanato.
8 Lex facta a pretoribus ꝙ quilibet ſoluat collectam infra decẽ dies ſub pena quanti plurimi: ſecundum formam ſtatuti: ſi non reperiatur ſtatutum ꝙ tamen lex valet.
9 Actor qui in prima dilatione fecit quicquid potuit in faciendo citari duos teſtes qui venerunt ꝙ habebit ſecundam dilationem ſolum ad producendos illos duos.
Inſtrumenta publica que dicantur.

Quia vero ad probationem intentionis actoris: ꝑducitur in iudicio vltima volũtas: id͂ de materia vltime volũtatis aliqua referamus. Et primo in quibus vltima volũtas cõſiſtat. Secundo quot ſunt perſone: que vltimam volũtatem ꝓhibentur condere. Tertio in quibus teſtamẽtum differat a co
1 dicillo. Quarto de executione vltimarum voluntatuꝫ. † Et q̄dem vltima voluntas defunctoꝝ conſiſtit in teſtamentis. aut in codicillis. aut in donatiõibus cã mortis aut ẽt ſcriptura. pu ta verbis expreſſis. vel nutu corã aliquibus teſtibus vt. C. ⁊. ff. de teſta. ⁊ de codi. p tot. ſed q̄n̄do corã teſtibus ſine ſcriptura q̄s teſtatur forte metu vel alia ꝓbabili cauſa vt dicta teſtium reducantur in ſcriptis faciat quo facto ſi teſtes ſunt cõteſtes: habebunt vim teſtamenti. ⁊ faciunt plerunq̄ꝫ ꝓbationem. vt extra de teſti. ſignificauit. teſtamentuꝫ aũt fit q̄nq̄ꝫ in ſcriptis. quãdoq̄ꝫ ſine. quãdoq̄ꝫ nũcupatiuũ dr̄ a nũcupãdo. i. voces teſtiũ exprimẽs. C. de teſta. l. hac conſultiſſima in prin. §. p nũcu pationem. ⁊ quot: ⁊ q̄bus verbis fiat teſtm̃. di. ff. eo. l. ii. §. fi. pſone aũt. que non poſſunt vltimam voluntatẽ conficere ſunt tredecim que numerantur inſti. qui: non eſt permiſ. fac. teſta.
2 §. i. l. i. ff. de teſta. ¶ Sed an excõicatus poſſit teſtari dicit Hoſ. ꝙ nõ. vt ipſe notat extra de excep. pia. ſed Inno. ↄtra. vt ipſe notat extra de ſen. exco. c. cũ voluntate in glo. notabili in verb. volũt elemoſinas in fi. que opinio videtur verior. ⁊ probatur
3 per archidi. in. d. c. pia. ¶ Sed quid de vſurario manifeſto. dic ꝙ non valet eius teſtm̃. niſi de vſuris ſatiſfaciat. aut de ſatiſfaciendo cautionem exponat ſm̃ formam capituli q̄ꝫq̄ꝫ de vſu.
4 lib. vi. ⁊ notat archidi. in. d. c. pia. † Differunt autẽ teſtamẽta a codicillis: q: in teſtamentis exigitur heredis inſtitutio. ⁊ ſeptẽ teſtes regulr̃. vt. d. l. hac conſultiſſima ⁊ de codicil. l. fi. ſed fallit in teſtamento ceci vbi exiguntur octo. C. qui teſta. fa. po. l. hac conſultiſſima. §. ex imperfecto. Item in teſtamento rure facto vbi ſufficiũt q̄nq̄ꝫ teſtes. C. eo. l. fi. in codicillis vero q̄nq̄ꝫ ſufficiunt: vt. C. de codicil. l. fi. §. fi. Item teſtamentũ ſi non ſit codicillum rumpitur agnatione poſthumi. C. de iure codic. l. ab inteſtato. non aũt rũpitur agnatione ſui heredis. vt. ff. eo. l. ſi q̄s el. ii. ſecus in teſtamentis. vt ibi. ⁊. l. poſthumorum. ff.
5 de iniuſt. teſtamen. † Item ſine aditione teſtamentum non valet. ff. eo. l. i. C. de fideicommiſ. l. eam quam. ſed in codicillis
6 non requiritur aditio. q ia nullo iure cauetur. † Item codicilli ſiue precedant. ſiue ſequantur teſtamentum. dependent ab eo: ⁊ vires capiunt ab eo: vt. ff. de iu. codi. l. iij. §. fin.

⁊.l.quidam referunt:⁊.l.ab inteſtato non econtra: quia princi-
pale trahit ad ſe acceſſoriũ:⁊ nõ econtra:vt.eo. titulo.l.quod
p manus. Jtẽ relinquuntur in eis legitima ⁊ fideicõmiſſa: q̃
hodie execute ſunt:vt.ff.de lega.i.l.i. Pro qbus tres dantur
actiones ſcilicet rei vendicatio:ad rem legatam: ⁊ actio ex te-
ſtamento contra heredes. Jtẽ hypothecaria ad alias res teſta
toris:in.l.i.⁊.ij.C.cõmu.de lega. ſed ſecundũ rei veritatem ab
habita hereditate: vt.ff.de fur.l.a ticio: de lega.i.l.ſi tibi.§.cũ
ſeruus:⁊ de lega.ij.l.mortuo in princi.⁊ ſic valet legatum rei
mee alteri obligate:ſeu pignorate:ita vt valeã habere regreſ-
ſum contra heredem:vt caueat ipſam luere : ⁊ mihi reſtitue-
re:vt.d.l.ſi tibi:ſed hereditate nunq̃ tranſit:niſi cum appre-
hanſa fuerit:q: quum ſit facti:facte opus eſt.l.cũ heredes.ff.
de acqui.poſ.vel aliud in ſuo:forte notatur i.l.in ſuis de lib.
7 ⁊ poſthu. ¶ † Nota ꝙ licet ſit in cauſa cõcluſuꝫ: ⁊ iudex ma
nifeſtauerit partibus qui a ſententiam ferre debet: licet fece-
rit partes citari ad ſententiam audiendam:ꝙ poſſunt ꝓduci
inſtrumenta de nouo reperta caſus ſ̃m lecturã Dyni in.l.ad
monendi.ff.de iu.iur.⁊ ibi recitat Bar.ſed ſi nõ eſſent reper
ta de nouo:non poſſunt ꝓduci:niſi vſq; ad concluſionem in
cã:extra de fi.inſtru.c.cũ dilectus:vel vſq; ad terminũ ſtatu-
tum ad hoc:vt ibi patet:qđ notatur p doc.in.c.indultũ extra
de reg.iur.li.vi.⁊ p doc.in.l.iudices: ⁊ in auc. iubemus. C.de
8 iudi.⁊ p Jo.and.in cle.ſepe. de verbo.ſigni. † Jtem inducit
Bar.l.admonendi preallegatã ad queſtionẽ talẽ. pretores fe-
cerunt legem:ꝙ quilibet ſoluat collectas infra decem dies ad
penam quãti plurimi ſ̃m formam ſtatutoꝝ ſed de hoc nullũ
reperitur ſtatutum:an iſta lex habeat effectũ hic videt̃ caſus,
ꝙ ſic:pro hoc dicit ipſe videtur caſus.ff.de cõſti. pecu.l.cum
9 qui.§.iulianuo: ⁊ ibi notatur p eum in lectura ſua.† Jtem in
ducit idem Bar.ꝑallegatã.l.admonendi ad hanc queſtionẽs
actor in prima dilatione fecit citari duos teſtes : ⁊ q: non ve-
niebant:fecit eos grauari:deniq; fecit qcqd potuit in.i.dila-
tione:ſcitis ꝙ ſibi debet dari ſecunda dilatio.l.fi.ff.de feri.tñ
iſta ſecunda dilatio non dabit̃ ſimpl'r ad ꝓbãdũ: ſed ad pro-
ducendum illos duos teſtes in qbus fuit diligens:⁊ ſolicitus
in prima:nam admittititur ꝓbatio illa ſola in qua ceſſauit ne
gligentia:ita in queſtione ꝓpoſita dicebat Jac.but. quod pla
cet Bar. No.iuramentũ poſſe reprobari repertura nouorum
inſtrumentoꝝ.c.paſtoralis extra de excep. Bar. in preallega.l.
admonendi. Nota ꝙ approbatio teſtiũ tñ; vel comparatio li-
teraru m

-terarū tm̄ non facil plenam probationē; ſed ſemiplena;:vt in auc.de inſtru.cauti.ꝛ fid.§.generaliter:ꝛ ſm̄ ea:que notātur. C.de fid.inſtrumē.auctē:ꝛ ſi ꝯtractus:ita etiam tenet Barto. in p̄allega.l.admonēdi:ꝛ hec dicit ipſe vera eſſe de iure nouo:de iure autem veteri comparationi literarum dabatur plena fides:ꝛ comparatio ipſa plenam fidem faciebat:vt.l.com-
10 parationes.C.de fid.inſtrumē.† No.que vocantur publica inſtrumenta ſm̄.d.Abba.inſtrumenta priuata vocātur illa: que notantur in ſecreto:a quibuſdam nuncupatur ſcriptura illa: que ſine mandato ꝯtrahentium ſcripta eſt:dummodo ipſorū ꝯtrahentium habeat ſubſcriptionem.ꝙ ita publice ſcripta accipiuntur.ſi perſonalis actio moueatur.alias hypothecaria.niſi ſubſcriptione trium teſtiū bone atqꝫ integre opinionis . ſi habet valet.ac ſi eſſet publicum inſtrumentum.vt.C.de fid.inſtrumē.l.fi.ꝛ qui potio.in pigno.habe.l.ſcripturas. Nouo aūt iure ſi quis deponit.aut mutuat.aut aliter contrahit.ꝛ contentus eſt ſola ſcriptura eius.cum quo contraxit.ſciat eam ſolam non ſufficere ad probationem.niſi habeat preſentiam triū teſtium honeſtorum.ꝛ fide dignorum.vt in auc.de fid.inſtru.§.ſi vero.verus ſed ꝛ ſi coll.vij.interdum autem nullam vim habet priuata ſcriptura.vt.ff.de.proba.l.vltima.

ℭ De cauſe concluſione. Rubrica.

1 ℭ Cauſe concluſio eſt renuntiare iuribus inducendis.ꝛ qualiter fiat nu.2.
3 Judex qui cauſam conſulendo commiſit an poſſit commiſſionem reuocare ꝛ ipſe renuntiare.

POſt allegationes in cauſa factas:ꝛ cauſam plene inſtructam per probationem inductam; ꝛ allegationes partiū ac etiam poſtquam partium aſſertione iura ſunt pandita ꝛ tradita iudici cauſe:ne in cauſa amplius procedatur:ſed
1 finem accipiat,debet in cauſa concludi.† Cauſe autē; concluſio eſt renuntiare iuribus inducēdis:vt in auctē.de teſtibus.§.quia vero:ꝛ ea facta:non reſtat aliud:niſi vt calculus impo-
2 natur ſententie.† Fit autem concluſio hoc modo:nam iudex interrogabit partes:ſi volunt aliqd producere dicere vel proponere ꝛ ſi forte aliqua partium:pro qua facit.vt ſentētia nō feratur.dixerit aliquid habere:quod proponere velit:iudex aſſignet terminum certum ad omnem maliciam conuincendam ad proponendum:ꝛ inducendū ꝙcquid volunt: ac peremptoF

rie:vt in auc.vt quum de appellatione cognoſcatur.§.i.que eſt C.de iudi.auc.iubemus.⁊ licet ibi plures dentur dilationes: tamen hoc eſt ad bene eſſe nõ neceſſario: quia dilatiões ſunt arbitrarie.C.de dilatio.l.ſiue pars ⁊ extra eodem.c.preterea. Termino igitur tranſacto iudex faciat in cauſa concludi.ſ.vt partes dicant.Nos volumus in cauſa cõcludere:⁊ ſic in cauſa concludimus:⁊ tunc iudex pronunciet.vt.d.partes habeãt pro concluſo in cauſa. Hoc colligitur in auct.de teſtib.§.quia nulli.⁊ tunc non reſtat:niſi vt iudex diffinitiuam probat ſententiam vt colligitur ex.d.auc.iubemus.⁊.d.§.i.⁊ ex tũc ſententiam proferat ſuam. Veruntamen ſi iudex dubitat: aut partes hoc poſtulant aut quia iudex ſecundum allegata ⁊ probata proferre ſententiam habet remorſum conſcientie vt quia aliud habet in cõſcientia q̃ꝫ probetur ex actis:cauſaꝫ ſic inſtructam ad ſuperiorem referat: aut alicui ſapienti partibus non ſuſpecto committat:vt.C.de relatio.per tot.⁊.ff.de appellatio. l.i.§.i.⁊.extra de offic.ordi.c.i.⁊ ibi plene notatur:⁊.ff.de iuriſdictio.om.iudic.l.pretor:⁊ habito conſilio:⁊ eo partibus preſentibus aperto pronunciet interloquendo ſecundum formaꝫ conſilij: ⁊ demum ſententiam diffinitiuam ſecundum conſilium proferat:⁊ ſi datum conſilium aures eius offendat:⁊ cõtra ſuam conſcientiam ſit probatum: delegare poteſt cauſam alteri:vt ſecundum illud conſilium diffinitiue pronunciet: vt notatur in.d.c.i. Aduocatus autem partis: que victoriam expectat curet vt ante prolationem ſententie citetur aduerſarius ad ſententiam audiendam:⁊ fiat citatio cum additione peremptorij:alias non valet ſententia in abſentem. C.quomodo ⁊ quan.iud.l.conſentaneum.ff.de appellatio.l.cum expreſſuꝫ.§. item cum ex edicto.Si igitur pars citata compareat legitime: ſententia feratur:ſin autem contumax fuerit expectetur vſqꝫ ad horam citationis:⁊ ſi tunc et non compareat:ſtatim poſtea legatur ſententia:⁊ valebit:licet poſt horam citationis: vt ple-
3 ne notatur inſti.de verbo.obligatio.§.ſi in diem. Cum queritur:vtrum iudex:qui cauſam conſulendo commiſit:poſſit cõmiſſionem reuocare:⁊ ipſe pronunciare dic ꝙ ſic: ſed vtrum acta pendente commiſſione valebunt:⁊ certe ſic:nec poterunt dici nulla.Sed vtrum in reuocatione huius commiſſionis requiratur conſenſus partium:videtur quod ſic:vt.l.imperatorem.ff.de appella.Barto.dicit in.l.ad principem.ff.eo.dicens contra:puto quod requiratur conſenſus partium in ipſa reuocatione:quia hec eſt quedam interlocutoria.ff.de re iudi.l.

quod dixit. Item contradicit Barto. in. l. i. ff. nil nouari appel-latione pen. vtrum ſi cauſa eſt commiſſa conſulēda an valeat dic quod ſic: ſed reuocatur per appellationē. C. de relatio. l. fi. ſed ſi fecerit voluntarie: ſecus puto: quia quum iudex non te-neatur ſtare conſilio: ergo nec expectare: ſecus tamen quando ex neceſſitate: et ſm formam ſtatuti tenetur committere.

¶ De prolatione ſententie. Rubrica.

1 ¶ Sententia quibus modis dicatur nulla.
2 Libellus de conſenſu partium non pōt ommitti vel remitti.
3 Sententia diffinitiua non lata in ſcriptis eſt nulla.
4 Contra non citatum nulla eſt ſenten tia.
5 Sententiam proferens debet ſedere pro tribunali.

Premiſſum ordinem proſequendo poſt ſingulos actus cau-ſarum: ſcilicet acitatis omnibus debite recenſitis: et demō-ſtratis: eſt ad prolatione ſententie diffinitiue procedendū. Judex igitur qui ſententiam laturus eſt, tota cauſa, et acita-tis ſingulis recenſitis: vt diti ſupra proxime diffinitiuam ſecū-dum leges: non vt ſibi videtur proferat: in auc. de iudi. §. om-nis autem coll. vi. que facta ſolemnitate vallata: vt non poſſit
1 ex cauſa aliqua dici nulla: tenebit. ¶ Dicitur. n. ſnia nulla mul-tis modis: et multis de cauſis: vt puta ſi in ea deſunt ſubſtan-tialia que ponuntur: et notantur in. l. prolatam. de ſubſtantiali-bus aūt iudicij: eſt litis ꝯteſtatio: qua ommiſſa: nō poteſt ſnia diffinitiua proferri: in auc. de exhi. reis. §. ſi vero: et notatur ex-tra de elec. c. dudū: et de libelli oblatione. c. i. in glo. nota ꝙ: etc.
2 † Item ſm canones eſt nulla: ſi non ſit oblatus libellus: quia etiam de conſenſu partium non poteſt ommitti: vel remitti: quum ſit de ſubſtātialibus ordinis iudiciarij: vt extra de offi. iudi. dele. c. de cauſis: et de libelli obla. c. i. et idem ſi ipſa ſubſtā-tialia ſubmittantur. d. l. prolatam: et ibi glo. que aūt ſubſtantia-lia ſint iudicioꝝ ſiue cāruml: diti ſupra vſqꝫ ibi ſnie prolatio: et traditur in. c. qm̄ cōtra falſam: dūmodo ſcias: ꝙ ex p̄dictis par-tibus cārum quedam ſunt: ſine quibus ſnia pōt valere: vt pu-ta: ſi tacite ſit ommiſſum calūnie iuramētum: item termini aſ-ſignatio: allegatio: ꝯcluſio ſi ommitatur poteſt valere ſnia: per
3 ea que dixi ſupra de aſſignatione termini in principio. † Item nulla eſt ſnia diffinitiua: ſi non ſit lata in ſcriptis. C. de ſent. l. fi. item ſi non ſit lata ore iudicis. C. de ſentē. l. i. ij. et. iij. et extra de conſuetu. ad noſtram. Item ſi condemnationē: vel abſolu-

tionem non continet. C. de ſen. ⁊ interlo. om. iudi. l. preſes. Ité
ſi non de toto: ſed de parte pronūciauit: ⁊ de reliquo tacuit. ff.
de arbi. l. quod tamen. C. ſi aduerſus rem iudic. §. curare. ff. de
re iudi. l. in ſumma. § i. ⁊. C. de ſen. ⁊ interlo. l. i. Item ſi ex fal
ſis inſtrumentis: vel teſtibus ſententia ſit prolata. C. ſi ex fal.
inſtru. l. j. ⁊ per tot. ⁊ extra de crimi. fal. c. ij. Item ſi citatio pe
remptorie ad ſententiam nō preceſſit. l. ſi expreſſim. § ſi ex edi
cto: ⁊. C. quomodo ⁊ quando iudex. l. conſentaneum. Item ſi
4 nulla preceſſit citatio. ¶ Quia contra non citatū nulla eſt ſen
tentia: vt extra de majo. ⁊ obe. inter quatuor: ⁊. C. de accuſat. l.
iiij. ⁊. C. quomodo ⁊ quando iudex. l. ea. Itē ꝙ non fuit iudex
competens. C. ſi a non competenti iudice per totum, extra de
iudi. c. ad probandum: ⁊ de excep. c. pia. l. vi. ⁊ per tot. ⁊. c. pen.
5 extra de ſen. ⁊ re iudi. † Item ſi ſententiam proferens non ſe
dit pro tribunali: vt notatur. C. de ſen. ex peri. reci. l. i. ⁊. ff. de in
integ. reſti. l. omnes: ⁊. C. de dila. l. a procedente cum alijs ſimi
libus: ⁊ legibus ibi allega. Item ſi in loco non iuridico vel nō
conſueto. ff. de arbi. l. ſi cum dies. §. ſi in aliquam. Item ſi ſen
tentia non ſit conformis libello. l. vt fundus. ff. communi diui
dundo: extra de accuſa. qualiter ⁊ quando. Item ſi non eſt la
ta ſententia in die vel hora citationis ſed poſt: vt. l. cū nō eo
die. C. quando prouo. non eſt neceſ. Item eſt nulla: ſi exceſſit
quantitatem iuriſdictionis ſue: vt. l. ſi idem. C. de iuriſdic. om.
iudi. ⁊. C. de pen. iudi. per tot. ⁊ quando prouo. nō eſt neceſ. l.
circa. Item ſi ſit lata ſentētia die feriata ſolēni. C. de f. r. l. oēs:
⁊. l. dies: ⁊ idem de alijs ferijs meſſium: vel vindemiarū: ſi la
ta ſit parte abſente: vel reclamāte. ff. de fer. l. i. Item ſi lata ſit
cōtra minorem indefenſum. l. cum ⁊ minores. C. ſi aduer. rē
iudi. Item ſi ſit lata ab aliquo iudice layco in aliqua eccleſia:
vt extra de immuni. eccle. c. decet. l. vi. Item ſi non ſit lata in
ſcriptis. C. de ſen. ex periculo. reci. l. i. ⁊. ij. Item eſt nulla: ſi eſt
lata contra iam mortuum. ff. que ſententie ſine appel. reſcin. l.
paulus: de iudi. l. de qua re ⁊ de re iudi. l. in ſumma. §. fi. ⁊ nil
noua. appel. pend. per tot. ar. contra extra de appella. c. non ſo
lum lib. vi. vbi dicitur: quod iudex a quo appellatur: ante in
hibitionem poteſt eſſequi ſuam ſententiam: a qua eſt appella
tum ſed dic: ꝙ ibi non erat nota appellatio: vel ius notū. Itē
eſt nulla: ſi nō palam: ſed ſecreto: vel in camera proferatur. C.
de ſenten. l. cum ſentētiam. ¶ Prudens ergo iudex ſtudeat ita
proferre ſententiam ſuam: vt aliquo predictorum caſuū nō
poſſit ſententia ſua retractari: de qua quidem nullitate: non

ſolum infra decem dies: ⁊ infra etiam biennium: ſed perpe.retractari poteſt vſq; ad triginta annos.C.de fal.l.ſicut in excipiendo.

¶ Forma ſententie. Rubrica.

1 ¶ Sententie tenor qualiter debeat ſcribi.
2 Iudex an teneatur ponere in ſententia: quare cōdemnat vel abſoluit.
3 Iudex ſi precepit veio vel ſeio ne de poſſeſſiōe cuiuſdā fundi ſe intromitterent hinc ad rationem cognitam ſub certa pena nulla facta litis conteſtatione ⁊ nullo porrecto libello nullis factis poſitionibus ad productionem teſtium fuiſſe proceſſum in cauſa per vtranq; partem: an valeat ꝙ factū eſt: ⁊ ſuper quo debeat iudex fere ſententiam.
4 Partium conſenſus nunquid poſſit validare ſententiam nullam.
5 A ſententia lata per iudicem incompetentem fruſtra appellatur.
6 Si iudex pronunciauit quem violentiam commiſiſſe poterit poſtea declarare. vtrum intellexerit de violentia publica vel priuata.
7 An confeſſus appellet.
8 Iudex eccleſiaſticus an ſe intromittat de iuriſdatiōe ſeculari.

1 TEnor autē ſententie ita ſcribi poteſt: in nomine domini amen. Nos Antonius iudex: cognitor litis vertētis inter.p.actorem.⁊.l.cōuentum: vel ſic. inter.p.actorem: ⁊c. orta materia queſtionis ſuper infraſcripta petitione: ⁊ libello: cuius tenor talis eſt. coram vobis: ⁊ ſic totus tenor deſcribatur: lite itaq; ſuper ipſo libello legitime cōteſtata coram nobis: ⁊ ab ipſis partibus de calumnia ⁊ veritate dicen- 2
da preſtito iuramento: factiſq; poſitionibus: ⁊ ad eas reſponſionibus ſuſceptis: ⁊ articulis: ⁊ teſtibus ⁊ inſtrumentis productis: ⁊ atteſtationibus publicatis. Nos diligenter inſpectis: ⁊ examinatis probationibus: iuribus ⁊ allegationibus partiū ⁊ omnibus meritis cauſe inueſtigatis: ⁊ plenius recenſitis: ⁊ in conſcientie laude diſcuſſis: deliberatione quoq; nobiſcū ⁊ cum peritis habita diligenti vt extra de re iudi.c.ad apoſtolicam: dei nomine repetito prefatum ⁊c. ⁊ procuratorē: ſi quē habet: in petitione dicti.p. ⁊ in quantitate: ⁊ in expenſis per eū ſoluendis oī modo; via iure: ⁊ forma: qbus melius poſſumus

2 condemnamus.† Quero igitur ex predictis:an iudex teneatur
ponere in ſententia:quare condemnat:vel abſoluit:dic ꝙ nõ:
quia ſufficit ſatis:ſi dicit condemno vel abſoluo.ff.de re iud.
l.in ſumma:ſed ſi iudex vult poteſt apponere.ff.de ſuſpec.tu-
to.l.hoc.ii.⁊ de demon.l.hoc iure.⁊.l.ſe.niſi in caſu: quando
iudex abſoluit ab inſtantia iudicij propter trãſitũ triennij: vt
C.de iudi.l.properandum.§.illo procul dubio: ⁊ extra de ſen.
⁊ re iudi.c.ſicut vobis:⁊ quãdo ab inepta petitione abſoluit:
quia ſi agat poſtea vera:⁊ competenti actione: non obſtat ex-
ceptio rei iudicate:ſi contra eum proponatur.ff.de edic.l.mo
3 re.§.i.⁊ de pig.vel grege.§.pe.† Item ꝙ de facto iudex prece
pit veio ⁊ ſeio,ne de poſſeſſione cuiuſdam fundi ſe intromit-
terent:hinc ad rationem cognitam ſub certa pena nulla facta
litis cõteſtatione:⁊ nullo porrecto libello:nullis factis poſitio
nibus:ad productionem teſtium fuiſſe ꝓceſſum in cauſa per
vtranqꝫ partem.queritur modo:an valeat quod factum eſt: ⁊
ſuper quo iudex debeat ferre ſententiam.⁊ ꝙ ꝓceſſus teneat
videtur.ff.de offi.preſi.l.illicitas.§ veritas:⁊.ff.de vſu.l.ſi cu-
ius.§.alii.Alii contra per aucten.offeratur.C.de lit. conteſt.⁊
C.de ſen.⁊ interlo.om.iudi.l.prolatam. Ad quod poteſt dici:
ꝙ ſi ſimpliciter implores iudicis officium: ꝙ tunc teneat: de
agrico.⁊ cenſitis.l.ſi colonus.lib.x.ſed ſi ſecundum iuris ordi
nem procedere vult:non valet:⁊ ita dicit Iaco. Bel.pronun-
ciatum fuiſſe inter marchiones eſtenſes:⁊ comitem de pani-
4 cho.† Cum queritur:nunquid partium conſenſus poſſit va-
lidare ſententiam nullam:dic ꝙ non: vt valeat: vt ſententia:
ſed vt pactum ſic:vt.l.ii.C.cõia vtriuſqꝫ iudicis:ita not. Bar.
ff.de appellatio.l.ſi expreſſim in lectura ſua in verb. ſecundo
quero. Pone ꝙ iudex condemnauit reum in expenſis:reſer-
uata ſibi taxatione:nec dicit ſucceſſoribus ſuis queritur:vtrũ
5 ſucceſſor poterit taxare.† Cum queritur:vtrum a ſententia la-
ta per iudicem incompetentem fruſtra appelletur: dic ꝙ ſic:
etiam merito:ſi pur appellatur:debet pronuntiari per iudicẽ
appellationis fruſtratorie appellatum fuiſſe:quia ſententia nõ
tenebat:hãc practicam ponit Bar.in.l.ex conſenſu.§.cũ ꝓcu-
6 rator.ff.de appel.† Pone:ꝙ iudex pronuntiauit quẽ violen-
tiam commiſiſſe:⁊ non dixit publice:vel priuate: nunquid po-
terit declarare:de qua ſenſerit:certe dicit Barto.in.l.ad execu
torem.ff.de appella.ꝙ ſic:ad hoc allegat.l. ſi preſes.ff.de pen.
Item ſubdit ibi:ꝙ ſi iudex condemnauit quem in centum: ⁊
non dixit:de qua pecunia:quamuis dicat ipſe: ꝙ intelligitur

de mino:i.ff.de lega.iij.l.minimus.ꝛ tandem iudex poterit de clarare: de qua intellexit. ſeu ſenſerit ac interpretari: ꝛ idē dixit ſi iudex condemnauit Ticium filium Lucij ꝛ reperiantur duo Ticij: quod poterit declarare: de quo ſenſerit: not. quod contra quemq̄ ferre non poſſum ſententiam: niſi primo aut conuictum aut ſponte confeſſum.ij.queſti.i.nos in quem qu m. Que autem confeſſio preiudicet habetur.ff.de confeſ. l.iij.§.vnde rem.xxxi.queſtio.ij.lenarchus ſciens.C.de iur. ꝛ fac.igno.l.error ꝛ.ff.de interroga.actio.l.confeſſio fauore.ff. ad.l.acqui.l.neratius.§.fi.xxxij. queſtio.i.c.ſolet queri: ꝛ ple
7 ne notatur extra de confeſſ.c.vltimo.† Cum quéritur: an cōfeſſus appellet dic quod ſic vt notat accur.ff.de appella.l.fin. ibi dum dicit auxilium ꝛc. Jacob.Butric. dicit quod non ganunquam eſt quod quis ſua voce teſtatus eſt infirmet.C.de non numera.pecu.l.generaliter.ſed dic: quod ſic ſi allegat ſe erraſſe quod poteſt ꝛ tangitur hec materia.C.quādo prono.
8 nō eſt neceſ.l.ij.† Nota quod iudex eccleſiaſticus ſe intromittit de iuriſditiōe ſeculari quod dic vt notatur extra de fo.cōc.licet in glo.erge.caſus ꝛ in auc.vt differentes.§.ſi vero contingit.cell.ix.

¶ De pronocationibus ꝛ appellationibus. Rubrica.

1 Tempus appellationis quando incipiat currere.
2 Appellationis ommiſſio purgat turpitudinem ſententie.
3 Indultum a iure beneficium nemini eſt auferendum.
4 Appellatio in quibus cauſis ſit prohibita.
5 Uerus contumax tripliciter dicitur.
6 Contumax excommunicatus auditur.
7 Debet quis ad maius tribunal appellare.
8 Quid ſit officium iudicis a quo appellatur.
9 Appellatione pendente nihil eſt innouandum.
10 Quando habeat iudex inhibere proceſſum ꝛ executionem.
11 Judex appellationis non debet aliquid incipere nec iudex inferior debet propterea executionem retardare quouſq; conſtet ꝙ ſit ad eum deuoluta iuriſditio.
12 A ſententia arbitri non appellatur.
13 Que partes ſint iudicis in deſertione appellationis.
14 Triplex eſt tempus exercende appellationis.
15 Quis iudex primus an ſecundus exequatur ſententiam: ꝛ ex cuius ſententia oriatur actio.

16 Forma appellationis:⁊ quomodo in cauſa appellationis pronuncietur:⁊ de formis libellorum in cã.appel.nu.17.20.
17 Forma appellationis ab interlocutoria vel grauamine.
18 Propõnes contraria non auditur.
19 Cauſa appellationis:⁊ nullitatis non ſunt tractande coram eodem iudice.
21 Abſenti cã reipublice vel minoris vel eccleſie ſi eſt elapſum tempus proſequende appellationis:⁊ petitur in integrum reſtitui apud quem debet fieri reſtitutio.
22 A ſententia lata ſecundum conſilium ſapientis redditum de voluntate partium an appelletur.
23 Quanto tempore duret facultas appellandi viua voce.
24 Qui dicit appello videtur dicere ſententiam nullam.
25 Sententiam a quo extitit appellatum ⁊ per iudicem appellationis confirmatum:quis executioni mandabit.
26 Die feriata an poſſit appellari.
27 An teneat ſententia altero ex litigantibus mortuo.
28 Utile per inutile non viciatur.
29 Si procurator eſt condemnatus ⁊ appellat an debeat appellare proprio nomine an procuratorio nomine domini.
30 Si electio vel confirmatio eſt inualida appellatio non eſt neceſſaria.
31 Aduerſarij nomen an in electione poni debeat.
32 Forma libelli appellatorij qui datur iudici ad quem.
33 Sententia per appellationem extinguitur:non tamen ireuocabiliter.
34 Judex a cuius interlocutoria eſt appellatum ſi appellationi non detulit,non habet ipſum in proceſſu de cetero citare:⁊ eſt nunc verus contumax. Intelligit verum ſi iudex dedit appellanti apoſtolos.
35 Lis an debeat conteſtari in cauſa appellationis ab interlocutoria:ꝙ ſic:quando pars eſt preſens.
36 Pratica impugnandi ⁊ iuſtificandi appellationem ab interlocutoria:vbi ꝙ ex primis alijs impugnari ⁊ iuſtificari debet ⁊ qualiter hoc intelligatur.
37 Sententia in cauſa appellationis ab interlocutoria ꝙ profertur inſcriptis.

Quoniam pronunciatum.i.ſententie: de qua dictum eſt ſupra:extinguitur appellationis remedio: interim damnatus pro non damnato habetur:vt.ff.ad turpilianum.l.i.in fi. vbi dicitur: ꝙ facti queſtio eſt in arbitrio iudicantis.

ſciendum eſt autem: quod a iure cōceſſa ſunt plura remedia litigantibus: nam in princi. permiſſa eſt recuſatio. C. de iudi. l. apertiſſimi extra de appellationibus legitima lib. vi. de iudi. auc. ſi quando. in fine vero litis competit vltimum remediū appellandi: vt de appellationibus per totum de materia appellationis tractandum: ⁊ videndum eſt primo de tēpore appellandi: ⁊ quando incipiat currere: ſecundo in quibus cauſis eſt prohibitum appellare. Tertio quid ſit iudicis officium: a quo appellatur. Quarto quando habeat iudex ad quem inhibere proceſſum ⁊ executionem. Quinto que partes ſunt iudicis in deſertione appellationis: Sexto quis iudex primus: an ſecundus exequatur ſententiam: ⁊ ex cuius ſententia oriatur actio: Septimo de forma appellationis: ⁊ quomodo in cauſa appella. pronuncietur: ⁊ de formis libellorum in cauſis appellatio
1 num. † Primo dicendum eſt: ꝙ tempus appellationis ſecundum antiqua tempora erat biduum in propria cauſa: in aliena triduum. ff. quando appellandum ſit. l. i. §. biduū hodie vero in qualibet cauſa eſt tempus decem dierū vt in auc. de appellationibus. §. i. ⁊ in auc. hodie. C. de appellatio. ⁊ vt lit. pendē. l. fi. eſt aliud tempus: quod datur ad proteſtandum iudici: qui noluit appellationem recipere: quod tempus eſt ſimpliciter decem dierum. l. ij. fi. C. de his qui per met. iud. non appel. Predictum autem tempus decem dierum incipit currere a die ſcientie: non ante currit: licet quātum ad ſui progreſſum ſit continuum: vt notatur de diuerſis ⁊ temporalibus preſcriptionibus ſuper Rubrica: ſed quādo incipit currere: quum ſemper preſumatur ignorantia: ⁊ ſic ſemper victus dicet ignoraſſe. vt. l. verius de probatio. dic preſumendū eſſe quod nō: quando: vel quia ipſe: vel eius ꝓcurator preſens fuit ſententie: vel fuit in ciuitate illa: vel ꝓuincia: vbi lata fuit ſententia: vt extra de poſtulatione prelatorum. c. ad hec. nō. n. fertur ſententia in camera: ſed palam: vt dixi ſupra titulo proximo verſiculo item ⁊ nulla ſi non palam: ⁊c. Si igitur ſciens infra de
2 cem dies non appellat remanet ſententia lata. † Quia appellationis ommiſſio purgat turpitudinem ſententie: vt notatur extra de offic. delega. c. paſtoralis: in magna glo. ⁊ ideo executioni mandabitur: etiam ſi iniuſta ſit: vt ibi: ⁊. C. vt lit. pen. l. q licitam: quia lapſus termini tacitam renūciationem inducit: niſi per etatem ad appellādum reſtituatur. ff. de mino. p tot. ⁊ dic: quia hoc tempus appellādi eſt de momento ad momentum: vt quādo appellādum ſit. l. i. notatur per Abb. in. c. pia.

de excep. Nec poteſt iudex hoc tẽpus reſtitutiõis in integrum
conceſſum minuere vel abbreuiare. C. de in integ. reſti. l. fin. ⁊
extra de appellationibus. c. cum ſit ratio ⁊ idem ſm Dynum
in omni dilatione que datur ſine miniſterio iudicantis: vt ipſe
3 notat. ff. de re iudi. l. ij. quia † indultum a iure beneficium ne
mini eſt auferendum: vel in regula indultũ. extra de reg. iur.
lib. vi. igitur nec iudex mandet aliqd fieri infra duos vel tres
dies: nihilominus infra decem dies appellabitur ita notat do-
minus gratias in ſuo apparatu de verb. ſignifica. c. quicunq3.
4 ¶ † Sed videndum eſt de caſibus in quibus appellatio eſt
prohibita ⁊ quidem eſt appellatio prohibita poſt decem dies a
tempore ſcientie vel a ſententia vt dictũ eſt. Item appellatio
in iudicio momentanee poſſeſſionis vt. C. ſi de momẽ. poſſeſ.
l. i. licet ſecundum canones poſſit appellari. c. ſignificauerunt.
Item non appellatur in criminibus enormibus vt. ff. de ap-
pellationib⁹. l. conſtitutus. ⁊ ar. ff. de ſicarijs. l. pe. Item in ra
ptore feminarum. ff. de rapto. virgi. l. i. Item in falſatore mo-
nete ⁊ in eo qui fecit aliquẽ de carcere exire vt. C. de fal. mo-
ne. l. i. No. tamẽ: ꝙ aliquis nomine alicuius appellat. ſiue in
ciuili ſiue in criminali ſi is pro quo appellauit habuit ratum ⁊
debet autẽ ratum habere infra tempus appellationis interpo-
nende arg. ff. rem ratam habe. l. bonorum. ⁊ quidem ar. in. l. i.
de bono. poſſeſ. Item non appellat verus contumax. C. de iu-
di. l. properandum. §. cum autem ⁊ quorum appellationes nõ
recipiuntur. l. ⁊ poſt. §. fi. niſi remanet donec iudex ſedente pro
tribunali. l. diuus. ff. de in integrum reſti. ⁊ niſi ex iniuſta cau-
ſa impediatur venire. ff. de in integ. reſti. l. i. ⁊ de re iudi. l. con
tumax. ſed verus contumax non appellat: vt notatur in. d. l. ⁊
5 poſt. §. fin. dic ergo ꝙ † verus cõtumax dicitur tripliciter: vel
quia iudex ei precepit: ꝙ adeſſe vt notatur. C. quomodo ⁊ quã
iudex. l. ceſſante vel perſonaliter citatus nihil dixit vt notat. ff.
quando appellandum ſit. l. i. §. fi. Ficte aũt contumax eſt quã
do nõ inuenitur perſonaliter ſed citatus eſt ad domũ: qui ap
pellat ⁊ tunc currit ſibi tẽpus a die ſcientie vt. d. §. fi. ⁊ hoc de
citatione abſentis. Si autem ſit preſens ſed contumax puta in
non ſe exhibendo: bene auditur appellans. ff. eodem creditor.
6 §. nitus ⁊ † dic ꝙ cõtumax excommunicatus auditur in hoc
appellans ſcilicet vt cauſam transferat ad ſuperiorem non vt
a ſentẽtia excommunicationis per appellationem releuetur ⁊
vt notatur extra de ſententia excommunicationis per tuas in
glo. ij. Item non appellatur a ſententia arbitri quando nulla

eſt eius ſententia.C.de arbi.l.i.eſt autem alius caſus.ff.de in
iuſto teſtamen.l.exheredato.in fi.ꝛ ibi caſus notant.ff.q appel
la.non licet:ſed ſecundū canones poteſt a ſententia arbitri ap
pellari vt notatur.ii.q.vi.c.a iudicibus.§.i. Item appellatur a
citatione extra de appellatio. cū parati. Item non licet tertio
prouocare.C.ne liceat in vna eademq; cauſa tertio prouocare
l.i.extra de appellatio.c.directe in caſu tamē in auc.de ſan.epi
ſcopis.§.ſi qs.appellat. Item nō valet appellatio verbotenus
facta:ſeu viua voce:immo debet fieri in ſcriptis vt.ff.eo.l.i.§.
fi.niſi fiat eadem die iudice in eadem figura iudicii exiſtēte ꝛ
tūc appellatio ante ſententiam non valet etiam eodem die ni
ſi fiat in ſcriptis:quoniam non valet:niſi cauſa inſeratur. Qđ
autem dr̄ ꝙ viua voce poſſit appellari debet intelligi de ap
pellatione diffinitiue:in qua non oportet inſeri cauſam vt no
tatur.ff.eo.l.ſcio.§.fi. Item non valet appellatio ſi non inter
ponatur coram eo:a quo appellatur: qđ fieri debet.ff.eodē.l.
cum qdam.C.de his qui per metū iudi.non appellatio.l.ii.in
fi.niſi forte eius copiam habere non poſſit: qa etiam interim
tempora appellationis nō currunt.ff.quādo appellatio. ſit.l.
ii.§.dies ꝛ niſi violentiam eius iuſte timeat.d.l.cū qdam.tunc
enim pro appellante reputatur : dūmodo publice proteſtet vt
eadem.l.ii.C.de his qui per metum iu.non appellatio.ſed vi
detur etiam quod tunc non teneat licet metuat eius violētiā:
ſi coram eo non appellat:quando eius copiam habere poteſt:
vt extra eodē.c.final.ſecus tamen de conſuetudine ſeruatur.
poteſt tamen iudex ad quem appellatur adiri ꝛ corā eo appel
lari.ff.quādo appellatio.ſit.l.i.§.ſi qs:ꝛ dic vt notatur extra eo
dem.c.appellanti.lib.vi. Item non valet appellatio:ſi interpo
natur ad iudicem inferiorem vel parem iuriſdictionē haben
7 tem.† Debet enim ad maius tribunal appellare. C.de appel
latio.l.precibus in fin.ff.eodem.l.ii.§.ſiqs in fin.xx.diſtinctio.
c.inferior. Item ꝙ licet ſit maior ille:ad quem appellet. tamē
nō eſt iudex competens inter ipſos litigantes : vt ſi appella
tio interponitur ad iudicem alterius ꝓuincie:cui nō ſubſunt
litigantes nec iudex a quo ꝓuocatur.xi.q.ii.c.i.extra de appel
8 lationibus.c.ſi duobus ꝛ de offic.ord.paſtoralis. ¶ Tertio
ſupereſt tractare qđ ſit offm̄ iudicis a quo appellatur ꝛ dic ꝙ
offm̄ eius eſt in admittendo vel reiiciendo appellationem co
ram ſe factam ꝛ interpoſitam ꝛ diſce ꝙ aut apparet appellatio
legitima euidens aut apparet legitima ſeu friuola aut eſt du
bium primo caſu debet puniri preuaricator in triginta pon

do auri. C. eo. l. quoniam : de iure autem canonico deponitur
ab officio. ij. queſtio. vi. c. decreto: ⁊ notatur extra eodem. c. de
priore : ⁊ nihilominus iudex appellationis reuocat in ſtatum
priſtinum ex officio ſuo: quicquid eſt attemtatum extra de iu-
reiurando. c. veniens: ⁊ notatur. ff. de admini. tuto. l. chirogra-
9 phus. §. i. extra de appellation. c. non ſolum lib. vi. † Quia ni-
hil eſt innouandum appellatione pendente. ff. nil nouari per
totum. Secundo vero caſu non debet iudex deferre. c. cum ap
pellationibus lib. vi. immo ea non obſtante: exequatur. quam
uis iudex appellationis hoc poſſit facere vt predixi: ⁊ probatur
extra. eodē. c. paſtoralis: ⁊ notatur. ij. queſtio. vi. c. ad Roma
nā: ⁊ ibi videas. In tertio caſu debet deferre extra eodem. c.
cum ſpeciali. §. exceſſus: poteſt autem iudex defferens vti cau
tella verborum: que legitur: ⁊ notatur extra eodem. c. cum ceſ-
10 ſante. ¶ Quarto ſuper inhibitionibus faciendis. ſciendum
eſt: quod comparente appellante coram iudice appellationis:
iudex mādat ante omnia: vt de ſua appellatione doceat: alias
audiri non debet: nec ad citationem vel inhibitionem eſt ali-
quatenus procedendum. Appellatione itaq; coram eo exhibi
ta: ſi quidem appareat interpoſita ante ſentētiam ⁊ nō eſt ibi
cauſa oppoſita inſerta: tunc ne dum inhibere non debet : ſed
nec ſuper eadem citare partem: immo omnino eam reijciat:
vt. d. c. romana. §. cum autem: ⁊ idem ſi ſit interpoſita a diffini
tiua: ⁊ apparet facta expreſſe: vbi extat a iure prohibitio : que
ponitur. ff. de appellatio. recipi. l. i. vel ſi facta eſt ab eo : vel ab
eis: quibus appellare nō licet: vt dixi ſupra in verb. caſus aūt.
Nam in his caſibus non eſt ad aliquid procedendum: immo
reijciendum. ff. de appellatio. per tot. ſi vero de predictis nō ap
paret: vel dubium ſit: tunc debet partes citare : vt. d. §. ſi vero:
⁊. §. ſententias: quod de omni quoque negotio: ⁊c. vt. l. de vno
quoq; negotio. ff. de re iudi. ⁊ tunc appellante non comparen
te poteſt iudex inhibere: ⁊ pronuntiare in cauſa : altera parte
abſente ſecundum Azonem: vt. C. de appellatio. l. fi. §. illud : ⁊
hoc ipſum notat in ſumma huius tituli §. penul. ſed partibus
perſonaliter conſtitutis: ſi quidem obijciatur: quod appellatio
in grauamine non continet legitimam cauſam vel quod ap-
pellatio a grauamine: vel a diffinitiua non fuit interpoſita in
fra decem dies: vel alia cauſa opponatur ſic: quod cauſe nego
tium non eſt ad appellationis iudicem d uolutum: tunc non
eſt inhibito facienda niſi prius conſtiterit ad ſe cauſam eſſe
11 delatam: vt. d. §. ſi vero. † Nam iudex appellationis nō debet

aliquid incipere:nec iudex inferioꝛ debet ꝑpterea executionē retardare:quouſq; conſtet:quod ſit ad eum deuoluta iuriſdictio extra de Reſcriptis dilectus i fi.⁊ notatur in.d.c.Romana. Idem ſi dicatur appellatum a diffinitiua in caſibus prohibitis a iure ſcilicet ſuper notoꝛio:de quo confeſſus eſt:⁊ ſimilibus tunc.n.quia ex inſpectione appellationis nō apparet de appellatiōis iuſtitia:vel iniuſtitia:nō debet ihibere: niſi prius cognoſcere ceperit de predictis:vt.d.c.ſinautem ⁊.d.c.Romana.ſi dubitatur an ſit cauſa pꝛobabilis:non debet inhibere:donec cognoſcere incipiat:vt.d.c.Romana : quod ſi obijciatur: videtur hoc ſufficere ad lit.conteſta.⁊ ex tunc inhibeat : quia tunc officium ſuum ſumit initium cognitionis:in auctē.de litigijs.§.ſi vero.Que quidem litis conteſtatio in cauſa appellationis fit etiam vna parte abſente:vt.C.de tempoꝛibus appellatio.l.fi.§.illud. Circa reuocationem itaq; eius:quod innouatum eſt qualiter fieri debeat:dic quod quicquid eſt innouatum a die diffinitiue ſententie : ſiue ante appellationem ſiue poſt:quia per appellationis iudicem eſt reuocandum:vt.d.c. non ſolum.§.i.illa vero : que non innouantur poſt appellationem:que apparet fuiſſe inſertam in ſententia:niſi talis innouatio fieret poſt inhibitionem : quia tunc ſine cauſa in appellatione inſerta ſiue vera ſiue non:non ſunt reuocanda : vt
22 in.d.c.non.ſolum.† Nota autem:quod a ſententia arbitri nō appellatur.C.de arbitris.l.ij.Poteſt autem contradici : ⁊ opponi.ff.de arbi.l.non diſtinguimus.§.quidam autē:nec etiā
23 ſupplicari.ij.q.vi.c.a iudicibus.§.iij.C† Quinto videndum eſt:que ſint partes iudicis:quādo appellatio eſt deſerta: ⁊ eſt dicendum:quod deſerta appellatione ſit executio prioris ſententie facięda.C.eod.l.nulli:quia per deſertionem appellationis remanet ſententia lata.primo vera.auctenti.ei qui iurat ⁊ auc.appellatur.C.de tem.appellationum ⁊ dic:quod appellatio dicitur deſerta:quando infra tempora appellationis appellans ſuam appellationem non proſequitur:vt.d.ll.notatur
24 † Eſt autem ſciendum:quod tempus exercende appellationis eſt triplex.Primum quod ſtatuitur terminus ad iter arripiendum extra de ſententia ⁊ re iudicata.c.cum cauſam : ⁊ de appellatio.c.peruenit.Secundum eſt ad ſe iudici preſentādum.vt in.c.cum ſit.de appellatio.⁊ iſti duo termini ab homine pꝛefiguntur.tertium eſt tempus a lege prefixum.ſcilicet annus ad proſequendum.⁊ ex iuſta cauſa biennium.vt.C.de tem.appellatio.l.ij.⁊ per tot.in predictis autem primis duo

bus non poſſunt preueniri: vt extra eo. c. ſepe. Quartum vero
eſt. C. de temp. appella. l. vltima: ⁊ notatur. ij. q. vi. c. ſi quis ap-
pellat: verſiculo appellaui: primus autem ⁊ ſecũdus terminus
poteſt limitari: ⁊ prefigi tam iudice: vt. d. c. Romana: q̃ꝫ a
parte: vt. d. c. abbate: ⁊ tunc tenetur appellans proſequi cauſaꝫ
infra terminum prefixum: vt ibi: ſi vero nullus terminus eſt
aſſignatus a iudice: vel a parte: licet appellanti ante finem an-
ni: vel biennij impetrare iudicem: qui cauſam appellationis
poteſt ex ſuo officio partes conuocare: etiã ſi non inſtat: vt. d.
c. abbate. Item dicit: quod tempus anni ad proſequendam
appellationem non incipit currere a die litis cõteſtate: vel qua
ſi. immo incipit currere a die appellationis interpoſite: vt no-
15 tatur. C. de tempo. appellatio. l. fi. §. illud. ¶ Sexto fuit que-
ſitum: quis iudex primus: vel ſecũdus exequatur ſententiam
circa quod diſtingue: quod aut cauſa appellationis eſt deſer-
ta: vt ſupra proxime dixi: autem eſt ventillata: ⁊ tunc aut iu-
dex appellationis exequatur: quia confirmando primam ſen-
tentiam: oritur actio in factum: vt. l. ſi quis priore. ff. ad tertu-
lianum: ⁊ plene notatur. C. eodem. l. eos. ⁊. ff. de his qui notan-
tur infamia. l. furti: ⁊ extra de officio delegati. c. paſtoralis: ⁊
16 ideo ipſe exequetur. ¶ Septimo reſtat videre de forma ap-
pellationis: ⁊ quomodo in ſententia appellationis: iudex pro-
nunciat: ⁊ in hec dic: quod libellus appellatiõis poteſt dici ap
pellatio: ⁊ libellus is: qui coram iudice appellationis poſtea
offertur. In libello itaqꝫ appellationis debet cõtineri quis ap
pellat: ⁊ aduerſarius contra quem. Item a qua ſententia vt
. ff. de appellationibus. l. i. in fi. cum. l. ſe. ſed ⁊ ſi vltimum om-
mittatur: non ideo minus valet: vt eodem titulo. l. iij. in prin.
Coram vobis. nobili ⁊ potenti viro domino Antonio honorã
do poteſtate communis Bononie: Joannes de horta perſo-
naliter cõſtitutus propono: ⁊ dico: quod Petrus me traxit in
cauſa coram domino Ludouico Poteſtate ciuitatis Senarũ
ſuper petitione per eum oblata: qua petit a me centum. Qui
quidem poteſtas perperam: indebite ⁊ inique: me dicto. P. per
ſuam ſententiam diffinitiuam condemnauit: ⁊ ad ſolutionem
eiuſdem quantitatis: quam ſententiam dico iniquam: ⁊ nul-
lius momenti: ⁊ me ab ipſa indebite grauatum eſſe. Iccirco
ad vos a dicta ſententia: ⁊ ab eius proceſſu in his ſcriptis pro-
uoco: ⁊ appello: ⁊ Apoſtolos cuꝫ inſtantia peto ſepe ⁊ ſepius:
ſubijciens me ſub veſtra: veſtriqꝫ officij protectione: ⁊ prote-
ſtor: quod hac appellatione pendente contra me: nec in bonis

meis dicrete:vel per obliquum nihil debeat innouari. Ex hoc
patet:quod in diffinitiua ſententia nulla eſt neceſſario cauſa
grauaminis inſerenda:ſed ſufficit dicere nullam:vt extra eo.
c.vt debitus:⁊.c.ſi duobus:ſed in interlocutoria:vel grauami
ne ſecus:quia oportet cauſam inſeri:⁊ probabilem talem:que
debeat legitima reputari:vt.d.c.vt debilius : ⁊ eſt hoc de iure
canonico introductum:vt ibi ſecus forte de iure ciuili:⁊ in il-
lis caſibus:in quibus permittitur ab interlocutoria appellari:
per.l.ante ſententiam:de appellationibus reci.⁊ de hoc.ff.eo.
17 l.ij.† Ab interlocutoria auté:vel grauamine ſic appellatio cõ
cipitur.Coraʒ vobis ⁊c.vſqʒ ibi dico ⁊ propono:quod dñs.A.
qui ſe gerit per poteſtate Bononie in cauſa vertente cora, eo
inter Jeannem actorem:⁊.B.reum cauſa certe quãtitatis pe
cunie per me petite pronũciauit:de facto:cum de iure nõ va-
leat:me non eſſe audiendum in probatiõibus meis:vel inſtru
menta mea:⁊ meos articulos:reiecit: vel aduerſarium meum
predictum poſt terminum probationis decurſum ad proban
dũ admiſit:in quo : vel in quibus me grauauit indebite pro-
pter tales cauſas:vel ſi vis potes in fine cauſas reſeruare:vi-
delicet in fine appellationis : ⁊ huius libelli: caſqʒ exprimeres
a qua interlocutoria:vel qua receptione: vel admiſſione:vel a
qualibet eius proceſſu facto ⁊ faciendo:communicato: ⁊ com
municando ſentiens me non modicum grauari.⁊ grauatum
fore.tanquam nulla.⁊ perperam.⁊ iniqʒ prolata ex cauſis pre
dictis.⁊ alijs in proceſſu declarandis.ad vos.d.capitaneum.⁊
ad quãlibet alium iudicem appello ⁊c.cauſe autem grauami-
nis ſunt.qꝛ ego dictus.T.ſuʒ ciuis talis ciuitatis.in cuius ter
ritorio ⁊ diſtrictu.predicta delicta perpetrata fuerunt.que ci-
uitas habet.⁊ habuit ab antiquo.cuius initij memoria non exi
ſtit.merum ⁊ mixtum imperium.⁊ oẽm iuriſditionẽ cognoſcẽ
di.⁊ procedendi.⁊ corrigendi.⁊ puniendi oĩa ⁊ ſingula male-
ficia publica ⁊ priuata.culpas ⁊ delicta quecũqʒ cõmitterent
in ipſa ciuitate ⁊ eius diſtrictu ⁊ in ipſius ciuitatis curia.⁊ di-
ſtrictu p offm̃ ipſi⁹.ego p̃dictus.T.impeditus p ſolẽnem dif
finitiuam.vt patet in actis talis notarij peto abſolui. alias pro
teſtor mihi cauſas ſaluas fore in proceſſu iudicij proponẽdas.
declarandas.⁊ probandas quantum de iure ſufficiat. ſed con
tra predictas formas.vr̃ poſſe.dici ⁊ obijci in eo qđ dicit ſentẽ
tiam nullam.⁊ ſi qua eſt appello. qa ex hoc videtur ſibi con-
trarius:⁊ varia.ac diuerſa ſimul proponere.ideo r ppellẽdus
niſi eligat.vt.l.cum filiis.§.varijs . de legatis.ij.que exceptio

impedit litis conteſtationem. Ad idem.l.quod in heredem.§.
18 eligere.ff.de ri ibu.† Quia proponens contraria nõ auditur: ⁊
vt.l.i.C.de fur.extra de appel.ſolicitudinem: vnde videtur ſe
metipſum excludere vt.l.ſi procurare.§.ſed ſi alius.ff.quando
appellatio.ſit.dicit Dynus: quod aut talis appellatio interpo-
nitur ex parte rei: aut ex parte actoris: primo caſu procedit: q2
eſt quedam exceptio: vt.ff.de re iu.l.nemo prohibetur: ⁊ eſt ca
ſus in.l.ſi quantum.C.de exceptio. Secundo vero caſu nõ pro
cedit: ſed eligere debet: quia eſt q̃dam ſpecies petitionis: quũ
ille ſit actor in cauſa appellationis: qui in principio fit reus in
auc.de his qui ingredi.ad appellatio.§.illud.C.eo.l.eos: ⁊ ideo
repellendus cum incertitudo proueniat ex parte actoris: vt.d.
§.varijs. vnde ſub conditione proponeretur.l.nunc quemad-
modum.ff.de iudi. ⁊ quia alternatio eſſet contra legem.pre-
19 tor.ff.de iniurijs.† Facit quia cauſa appellationis ⁊ nullitatis
non ſunt tractande coram eodẽ iudice.C.de ſentẽ. ⁊ interlo-
cu.iudi.l.i.C.quomodo ⁊ quando iudex.l.ſi vt ꝓpones. Sed
de conſuetudine vtroq3 caſu videtur admitti: ⁊ eſt interponen
da appellatio coram eo: a quo appellatur: vel coram ipſo iudi-
ce appellationis: vt dictum eſt in verſiculo. Item non valet:
ſi non interponitur. Hodie autem obtinet: vt ſi timetur ſentẽ
tia iudicis a quo: ⁊ coram quo interponenda eſſet: interponi-
tur appellatio coram aliquo: ſiue aliquibus honeſtis viris in
20 aliqua dignitate: ſeu officio ꝑſidentibus: ⁊ tunc ſic dicas.† Co
ram vobis prepoſito: ſeu priore talis eccleſie ⁊c. tanquam pu-
blica: ⁊ honeſta perſona ego talis propono: ⁊ dico: vt ſupra in
alijs formis vſq3 ad finem. Predictam autem appellationẽ
interpono coram vobis: quia veriſimiliter metuo appellare co
ram iudice qui me condemnauit propter minas: ⁊ attroces
iniurias: quas inferre conſueuit appellantibus coram eo. pro-
teſtans hanc meam appellationem ⁊ contenta in ea notifica-
re antedicto iudici: vt in predictis cauſam ignorantie non pre-
tendat. Illa vero honeſta perſona appellationem coram ſe in-
terpoſitam ſignificabit dicto iudici ⁊ ſufficit ad infringendam
excuſationem ſententie. Nota quod ſi a ſententia iudicis de
legati appellatur: quod appellare debet ad delegantem: ⁊ non
21 ad alium.l.imperator.ff.de appel. ⁊.C.eo.l.precipuus.† Po
ne circa hanc materiam appellationis: quod ſi abſenti cauſa
reipublice: vel minori: vel eccleſie elapſum eſt tempus proſe-
quende appellationis: modo petitur in integrũ reſtitui: que-
ritur apud quem debet fieri reſtitutio: vtrum coram iudice

appellationis:

appellationis: vel coram iudice principali a quo fuit appella-
tum.⁊ dic coram iudice appellationis argumẽti.l.preſes.C.de
appellatio.⁊ hoc notatur plene.ff.de mino.l.ſi cauſe.§.nunc vi
dendum: Jacob.de Arena. Nota apoſtolos debere peti infra
triginta dies a die late ſententie.ff.de libertate dimiſ.l.i.⁊ ibi
notat Barto.⁊ infra eundem terminum debet peti copia ſen-
tentie:alias appellatio videtur deſerta vt.l.quoniam nonnulli
22 C.de appellatio.† dum queritur:nunquid a ſententia lata ſe-
cundum conſilium ſapientis redditum de voluntãte partium
appelletur:dic quod ſic.ff.de appellatio.l.prima.§.queſitum ⁊
ibi etiam per Barto.in lectura ſua:dum dicit. Item contra
23 ⁊c.⁊.l.conſenſu.ff.eodem.† dum queritur : quanto tempore
duret facultas appellandi vna voce:dicit Barto.in preallega.
l.prima.§.quantum.ff.de appellatio.quod tota illa die : dum
tamen appelletur:iudice ſedente pro tribunali:vt.ff.eodem.l.
a ſententia in fin.⁊ hoc dicit ipſe communiter obſeruari:⁊ in-
24 ducit in argu.l.diuus.ff.de in integr.reſtitutio.¶ Not.quum
dico appello:video dicere ſententiam iniquam:vt notat Bar-
tol.in preallega.l.prima.§.fina.ff.de appellation.in verſiculo
quero vtrum:⁊c. Dum queritur qualis ſententia debet man-
dari executioni: dic quod per tres res : ſiue in tribus rebus.
Primo per res mobiles. Secundo per immobiles. Tertio
per nomina debitorum : vt.ff.de re iudica.l.a diuo pio : ⁊ ibi
25 notatur.† Sed quis mandabit ſententiam executioni : a qua
extitit appellatum:⁊ per iudicem appellationis confirmatum:
dic quod iudex appellationis : non appellationis : non autem
primus vt notatur.ff.de his qui no.infa.l.furti.§.i.⁊ extra de
officio delega.c.paſtoralis.§.fina.in glo.que incipit ⁊c. Nota.
quod in quemquam ſententiam ferre non poſſumus:niſi in-
aut conuictum aut ſponte confeſſum: ſecunda queſtio.prima
nos in quemquam. Que autem confeſſio preiudicet his ver-
ſibus continetur : maior.ff.de confeſſio.l.certum.§.minorem
ſponſus.xxxi.queſtion.ſecunda lotharius ſecue.C.de iu.⁊ fac.
ignoran.l.error contra ſe.ff.de interroga.actio.l.vltima. Nec
natura neget.ff.de interroga.actio.l.confeſſio omnibus fauor
C.de li.cauſa.l.interrogatam:⁊ his adde.ff.ad.l.acquil.inde
neratius.§.final. ius ne repugnet.ff.de pactis.l.ſi vnus.xxxij.
queſtione ſecunda capitulo ſolet queri: ⁊ plene notatur extra
26 de confeſ.c.fina.¶ dum queritur:an poſſit feriata die appella
ri dic quod ſic:vt.l.prima.C.de feri.⁊.l.miles.§.ſexaginta.ff.de
adulte.⁊ ita ponit Bart.in.l.prima.§.dies.ff.quando appella.

27 ſit in lectura ſua in verb. item queri an poſſit ⁊c. † Dum que
ritur: an ſententia teneat mortuo altero ex litigatoribus. no
tat archidi. ij. q. i. c. in primis: ⁊ notat Barto. ff. que ſententie
ſine appellatione reſcin. l. paulus. ꝙ non ⁊ arg. l. defunctus. ff.
28 de procura. l. nulla. C. de procura. Nota ꝙ | vti e per inutile
non debet viciari. ff. de verbo. obligatio. l. ſed ſi mihi: cum du
29 bitatur: ⁊ queritur | quod ſi procurator eſt condemnatus: ⁊
appellat: an debeat appellare proprio nomine: an procuratorio
nomine domini: dic quod quum ipſe procurator ſit. d. litis per
conteſt. effectus: ⁊ in cauſa referatur: vt. l. i. C. de ſen. videtur
quod ipſe debeat appellare dicit Barto. ſuper. d. l. i. ff. de ap
pel. verſiculo. Item ſecundo quero ⁊c. veritas eſt: quod debet
procuratorio nomine appellare. ff. quando appella. ſit. l. i. §. in
prima. Puto etiā dicit ipſe: quod poſſit proprio nomine ap
pellare: vt ea. l. ab executore. §. i. ⁊ ibi notatur. Quid ſi ſimplici
ter diceretur procuratorio nomine: vt. l. ſi. ff. de inſtru. edi. ⁊. l.
30 pe. ſiquis caute. Barto. ſuper. l. i. §. fin. predicta ponit. † Cum
queritur an electio: vel confirmatio: que eſt inualida faciat of
ficialem ſine obiectione ita quod ſi ab ipſo officiali aliqua ge
rantur: neceſſe ſit appellare grauatis: dic quod non: ita dicit
Barto. ff. de appellatio. l. ſi conſtat: ⁊. l. ſi expreſſim eodem ti
tulo: ⁊ ratio ſui dicti poſſet eſſe: quia ſi non tenuit electio: ſeu
confirmatio: non videntur tenere ⁊ valere geſta per eū: vt ex
ipſa. l. colligitur: ⁊ eligitur: ⁊ hoc notandum dicens nota ex. l.
quod vox populi eſt inualida: Nec ſufficit ad electionem fa
ciendam: vt debita ſolennitas ſeruetur: vt extra de elec. c. ij.
Quod facit: vt populus non valeat alicui auferre ius ſuum.
Ad idem facit. ff. qui ⁊ a quibus. l. i. ⁊ de pollicita. l. totius in
fi. Secundo dicit ipſe: quod ex confirmatione ſuperioris non
cōfirmatur electio inualida. C. de irrite. actuꝗ. l. munera: quod
intellige niſi ille qui confert: confirmet ex certa ſcientia: ⁊ eſt
talis: qui ſua ſpōte poteſt dare: hoc tenet Inno. extra de elec.
c. dilectus. Et hec vera: quando electio peccat in forma: quan
do vero eſt peccatum ex parte perſone electe: ⁊ confirmantis:
tunc idem: quod nō validat. l. ex conſenſu. §. i. ff. de appelatio.
Quando eſt defectus ex parte perſone electe: tunc bene habet
31 locum. l. barbarius. ff. de offic. preto. dic vt ibi per Bar. † No.
nomen aduerſarij de neceſſitate in appellatione non poni. vt
l. tertia verſi. intellige: ſi quorundam ex his aduerſarijs: quos
expreſſit in appellatione nomina inſerantur aduerſus appel
lantes inter hec quorundam ex hiſquis appellant: eis ſolis ap

pellant:eis ſolis appellatio proderit. Subſequenter ipſe dicit ratio pꝛimi dicti eſt : quia nomen aduerſarij non debet de neceſſitate in appellatione inſeri : ergo ſi quoꝛundam nomina non expreſſit:non nocet:quia idem ſi nullum nomen expreſſiſſet:ſatis eſt:quod de ipſa ſententia ſi mentio:⁊ hoc verum: ſi vna erit cauſa:⁊ vna ſententia:ſecus ſi diuerſa:vt dicit glo. ratio ſecundi dicti eſt:quia perſona appellantis debet inſeri in appellatione:ergo ſi aliquoꝛum nomina demuntur: nō videri poſſunt appellaſſe:ſed contra ſecundum dictuʒ obſtat:ſi vnus es pluribus appellat.d.t.⁊ ſecunda ſi illi ſoli quorum nomina ſunt expreſſa: appellaſſe videntur.hec victoꝛia quamuis aliena:proderit tamen etiam alijs:ſecundum diſtinctionem.l.contrarie:vt notatur in.l.ſi qui ſeparatim per Barto.ff.de appella.⁊ hec eſt vera ſolutio.Cuʒ queritur.an debeat pars citari in executione. Cynus vr̃ tenere:ꝙ ſic in.l.ab executore.C.quoꝛuʒ appel.non reci.Bar.vr̃ contrariam tenere in.l.a diuo pio.ff.de

32 re iudi.⁊ in.l.ab executore.ff.de appel.† Not.ꝙ hec debet cōcludi in libello appellatoꝛio pꝛo appellāte quare:peto per vos pronunciari bene ⁊ iuſte appellatum eſſe:⁊ male ⁊ inique iudicatum eſſe:vt pꝛobatur in.l.eos.C.de appel.Alij addunt dicentes : peto dictam ſententiam tanquam iniquam remedio appellationis caſſari:⁊ irritari: ⁊ iſtam formam videtur ponere ſpeculatoꝛ:⁊ cōſuetudo obſeruat:hoc ponit Bar.in.l.i.§.ſi.ff.de appel.verſi.an debeat in ſcriptis ⁊c.⁊ ſubdit ſic dicendo

33 † ſed huic obſtat ſi iam per ſolam appellationē eſt caſſata:⁊ irritata:vt dr̃.ff.ad turpilianum.l.i.in ſi.⁊ dixi ſupra quomodo petitur a iudice caſſari. Item de lege ſub conditione.§.i.ff.de conditio.inde. Reſpondeo per appellationē ſentētia extinguitur:non tamē irreuocabiliter.Quod aūt in libello petitur caſſari:⁊ irritari:intelligitur irreuocabiliter. Poſſet tñ dicta cōcluſio aliter formari ſecundum diuerſitatem caſuū: ſuper quibus fertur appellatio . Quid eniʒ ſi reus eſt abſolutus:⁊ actoꝛ appellat:certe poterit actor concludere ſic : peto pꝛonunciari bene ⁊ iuſte appellatum:⁊ male ⁊ iniqꝫ iudicatū.Et peto mihi reum condemnari in quantitate petita . hoc enim caſu iudex appellationis condemnare debet : vt.l.cum appellationibus eodem titulo notatur etiam in.l.ſi filius.ff.de legat.iij. Item ſi ſententia non diceretur in totum iniqua : ſeu iniuſta ſed ſi eſſet alio modo refoꝛmanda : poſſet in concluſione dici : peto dictam ſententiam per vos in melius refoꝛmari ⁊ ad debitum ſtatum reduci:vt.ff.eod.l.i.in princi. Puta : ſi

aliquis eſt iuſte condemnatus: quia condemnari debeat: ſed iniuſte: quia iudex nimis exceſſit: vt in.l.ſi qua pena vbi notatur.ff.de verborum ſignificatio.in glo.magna facit ad predicta.l.creditor.§.primo.ff.de ſolu.⁊ iudex ſententiam reformauit: vt.ff.fami.her.l.quedam mulier: ⁊ de iur. patrona.l.cornelia. Et ponemus: ſi qua eſt appellatio: tunc debet in libello concludi: pero per vos dictam ſententiam nullam pronunciari: ⁊ ſi qua eſſet: ⁊c. ⁊ Barto.ſuper.l.prima.§.fina.ff.de appellatio.

34 † Nota quod poſtquam quis appellat ab interloquutoria: iudex primus non habet in proceſſu ipſum de cetero citare: cum appellando videtur recuſare ſe nolle coram eo litigare: ⁊ comparere: ⁊ ſic eſt verus contumax: qui non eſt amplius exquirendus: vt notatur in.l.fina.⁊ in.l.ex conſenſu.§.fina.ff.de appellatio. ⁊ eſt expreſſum extra de do.⁊ contu.c.ij.lib.vi. Quod intelligo ſi iudex: a quo eſt appellatum: dedit Apoſtolos refutatorios: prout debet: alias ſecus. Nam eo ipſo quod non darentur Apoſtoli: grauarentur probare extra de appellationi.c.ex eodem lib.vi.⁊ eodem titulo capi.i.⁊ ſic ipſe ſuo facto ſu

35 ſpendit iuriſdictionem ſuam. † Tertio quia quando appellatur ab interloquutoria: vtrum in cauſa appellationis debeat lis conteſtari in appellatione a diffinitiua: certum eſt: quod pro parte abſentis poteſt procedere litis non conteſta.C.de temp. appellatio.l.fina. ſed quando proceditur parte preſente: debet lis conteſtari.C.ne lice.in vna eademque cauſa.iij.prouoca.l.ſi. ſicut etiam in appellatione ab interloquutoria eſt determinatum per canoniſtas extra de appellationi.c.interpoſita in fin.

36 vbi per Bernardum. † Quarto queritur de modo iuſtificandi ⁊ impugnandi appellationem a diffinitiua: ⁊ quum appellatur ab interloquutoria: dicit: quod quum appelletur a diffinitiua: certum eſt quod poſſunt noui articuli: ⁊ noue probationes fieri ſecundum ea: que habentur in.l.eos.C.de appellationi.⁊ de tempo.appellatio.l.per hanc. Sed in appellationibus ab interloquutoria determinatum eſt: quod ſolum ex primus actis poſſit iuſtificari vel impugnari: vt extra de appellationi.clemen.appellanti. Et hoc eſt verum de iure ciuili: vt.l.aut pretor.§.permittitur.ff.de mino.⁊ ibi bonus text.dicit tamen demum appellare permittitur ratione minoris etatis ſi illa minor etas etiam allegata fuit in priori iudicio. Hoc declaratur per rationem ab interloquutoria appellatio fit ratione grauaminis illati a iudice: quia illud facit contra.l.vt ſupradictum eſt. Sed ſi aliquis iuſtificaret appellationem ſuam

ex aliqua cauſa:que non fuiſſet iudici nota: non probaret iu-
dicem intuliſſe ſibi grauamen:⁊ ideo appellatio non iuſtifica
retur:ergo oportet: quod hoc fiat ex primis:quod nõ eſſet in
telligendum ſimpliciter : vt coram iudice appellationis nihil
ſit probandum:ſed eſt recurrendum ad text.preallegatum ca
pitulo interpoſita extra de appellationibus: quia aut ille alle-
gauit cauſam coram iudice:⁊ obtulit ſe probaturum : ⁊ tunc
coram iudice appellationis debet probare de veritate cauſe
vt ibi dicitur. Item ſi iudex a quo appellatur: non fuit paſ-
ſus acta coram ſe facta ſcribi:vel appellanti copiam dari:po-
terit pars appellans : hoc proteſtatio : coram iudice appella
37 tionis probare:vt argumẽ.C.lite.pendẽte.l.ſecunda.¶ Quin
to quero qualiter ſit ſententiandum in appellatione ab inter-
loquutoria:videlicet vtrum in ſcriptis: vel ſine ſcriptis:vide-
tur:quod ſine ſcriptis:cum iſta ſententia videatur interlocu
toria:ſicut prima argumen.eius quod notatur in.c.fina.de re
iudi.in clementinis:econtra quod in ſcriptis ſit ferenda : ſicut
appellatur in ſcriptis:etiam quando lis agitatur parte preſen
te:vt dictum eſt:⁊ ſic videtur lis ordinata ⁊ ſic ſeruatur. Na3
in cauſa appellationis vertitur pluſquam cognitio interlo-
quutorie:ſi per hec tota cauſa deuoluitur ad ſuperiorem ſci-
licet ad iudicem appellationis:vt ſtatim dicam:⁊ Barto. po-
nit hec omnia predicta in.d.l.ante ſententiam: ⁊ in.l.eius qui
ff.de appellatio.

¶De in integrum reſti- tutione. Rubrica.

1 Minores in omnibus que ſciẽter vel ignoranter preter-
miſerunt:ſi in hoc leſi fuerint ſine dolo aduerſarij reſtituun
tur.
2 Cui incumbat onus probandi minoritatem.
3 Minor qui iure communi vſus eſt non eſt reſtituendus.
4 Minor qui in criminalibus iuri ſuo renunciauit nũquid re
ſtituatur.
5 Non precibus imploratur ꝙ eſt a iure communi prouiſum.

SEquitur materia in integrum reſtitutione:que generalis eſt
ad minores: vt ſui facilitate leſi reſtituantur : ⁊ ad maiores.

iuſta cauſa abſentes: vel preſentes: ſi iniuſta cauſa leſi ſunt: ſimiliter vt reſtituatur: iuſtiſſima eſt. ff. de in integrum reſtitu. per totum: et quia iſta materia ſatis eſt nota: reſtringamus eam ſub compendio dicentes: primo de obligatione contra minores. Secundo de reſtitutione maiorum. Tertio de tempore reſtitutionis in integrum. Quarto de formis re-
1 ſtitutionum: et de alijs cautellis. † Minores igitur in omnibus: que etiam ſcienter: vel ignoranter pretermiſſerunt: ſi in hoc leſi fuerint: etiam ſine dolo aduerſarij reſtituuntur. C. de in integrum reſtitu. l. minor. l. pen. et l. minoribus. ff. eod. et l. et ſi quando: et per totum: et d. l. ſi ſine in princi. et l. ſequenti: et etiam eo caſu: quo tutor vel curator interuenerit: ſi leſus eſt: etiam contra ipſum tutorem: vel curatorem habet actionē: vt eodem titulo: ſi tutor: vel curator interuenit: etiā reſtituūtur: dummodo probent et minoritatem: et leſionem. ff. de iure
2 iurando. l. nam et poſtea. §. ſi minor. † Sed quero: cui incumbat onus probandi minoritatem: minori ne: an aduerſario: et videtur quod minori. C. eodem ſi minorem: et l. ſi aduerſario et in d. l. cum et vos minores: et. C. de probatio. l. cum te. et quia ei: qui dicit: etc. l. ij. ff. de probatio. etc. contra quod aduerſario incūbat: quia conſtat: quod ſemel fuit minor. quoniā quilibet minor naſcitur: ergo adhuc minor eſſe preſumitur. niſi contra probetur. ſic et in diuo pio. quia ſi ſemel ſit. ſemper preſumitur permanere. ergo incumbit minori probatio. argu. contra quia licet quilibet fuerit minor a principio. tamen tractu temporis quis maior efficitur. l. titia. §. vſuras de lega. iii. Quidam dicunt. quod minor probat. ſed intelligitur probare eo ipſo. quod non probatur contrarium. quia ſemel fuit minor. vt ſupra dixi. et hoc tangitur in. l. de etate. ff. de min. dic quod onus probandi reſultat ex propoſitis: vel ex reſponſione litigantis. ſi enim minor iſte dicit: ſe ſua reſponſione: dico eum non admitti: quia maior tunc ſibi competit: ſi autem minor in proponendo affirmat ſe minorem: tunc minori incumbit. et ſine dubio cautella eſt: vt in proponendo et reſpondendo negatiuam obſeruent: quia ex hoc transfertur onus probandi in aduerſarium. ff. de probatio. l. ij. in fin. videtur dicendum: quod ſi euidenter apparet ex aſpectu corporis: tunc ipſe aſpectus transfert onus probandi in aduerſarium: vt probet maiorem eſſe: ſi vero ecōtra ex aſpectu corporis preſumatur maior: tūc probet minor: in dubio autem videtur: vt minor ꝓbet: vt. d. l. cum te: Item obſtat: quod licet ſit minor: tamen eſt leſus: et

ideo non reſtituendus:quia nõ eo ipſo: quod quis eſt minor
3 venit reſtituendus:vt.d.l.nam ⁊ poſtea.§.ſi minor. ¶ Item ob
ſtat:quod licet ſit leſus:tamen nõ iure minoris:ſed iure com
muni vſus eſt:⁊ ideo non reſtituendus.C.eo.l.fin. Item ob-
ſtat:quod in minimo eſt leſus:ergo non reſtituendus:vt.ff.de
in integ.reſtitu.l.iiij.ſed illud venit in conſideratione quando
minor eſt leſio rei:vel ſumme ⁊ ideo dic:vt ibi notatur. Item
obſtat:quod petit reſtitui in delictis in quibus reſtitutio non
datur.l.auxilium:⁊.l.ſi ex cauſa.§.nunc videndum.ff.de mi-
no.⁊ dic vt ibi. Item obſtat:quod eſt contractus:qui incepit a
predeceſſore ſuo : ideo non reſtituitur.ff.eod.l.emilius : ⁊.ff.
quibus ex cauſis in poſ.ea.l.iij.§.marcellus.C.ſi aduer.vend.
l.i.⁊.ij. Item ꝙ petit reſtitui:⁊ denegatum fuit:⁊ ideo non pe
tendum.C.ſi ſepi.in integ.reſti.peta.⁊ dic vt ibi . Item ꝙ re-
nunciauit petitioni reſtitutionis,⁊ beneficio reſtitutionis: ſed
hoc non impedit eo ipſo:quod eſt deceptus.ff.eo.l.⁊ ſi ſine.§.
reſtitutio:⁊ notatur.ff.eo.l.ſi iudex . Nam ⁊ ſi ſecundum mi-
norem fuerit conceſſa reſtitutio:qua minor vti non vult: non
compellitur minor ibi in.d.l.ſi iudex. Item obſtat : quod ex-
ſtis pubes iurauit non contrauenire : vt in aucten.ſacramen-
ta puberum:vnde non poteſt contrauenire: niſi pubes iuraſ-
ſet:ſed quia impubes non iurat: de iure iuran.l.qui iuraſſe ⁊
xxv.queſtion.v.c.paruuli:ſed predicta loquuntur in contracti
bus tantum:ſed nunquid preiudicat:ſi iurat in iudicio: vel in
actis interuenientibus:⁊ dic ꝙ ſic.nam in iudicijs quaſi con-
trahitur:vt.l.quod debetur.ff.de peculi.⁊.l.iij.§.idem ſcribit
4 eod.titu.ita notatur in.d.auc.ſacramenta . ¶ Sed quid in cri-
minalibus:quibus minor renunciauit iuri ſuo per iuramen-
tum.⁊ videtur non reſtitui : quia renunciatio non eſt contra-
ctus:qui vltro citroq; inducat obligationem : ſed ex parte re
nunciantis tantum:ergo non eſt contractus de quo in auctẽ.
loquitur.ff.de verbo.ſigni.ſed dic contra: quia aduerſus oẽm
captionem.⁊ omne quod contingit:reſtituit pretor.ff.eo.l.ait
pretor in prin. Item quia renunciatio obtinet vim alienatio-
nis.ff.de re.eorum.l.magis §.idemq;. ꝙ ſi contractus in quo
iurat eſt nullus ipſo iure:vel contra legem: ⁊ videtur omni-
no competere hoc ſpetiale beneficium:quum competat ⁊ ius
commune:quod eſt:vt ſine decreto contractus non valeat . vt
5 ff.de predi.mino.⁊ fere per tot. † Non autem precibus implo
ratur,quod eſt a iure communi prouiſum.l.i.C.de theſauris
⁊.l.i.ad municipales.ad idem.ff.eod.l.in cauſa la.ij. ſed dic

ficationem precum:⁊ ſupplicis:⁊ ad incūbentia alteri:vel vtri
qꝫ parti. Et ſi ſumus in cauſa appellationis:dicitur ad iuſtifi/
candum : ⁊ impugnandum ⁊ his datur dilatio ſtatuta per
conſtitutiones: vel conſuetudinem fori de iure : vel arbitrio
quandoqꝫ iudicis prima:quandoqꝫ ſecunda ⁊ vlterius . Hic
aduertendum:quod quandoqꝫ ſolet ſupplicatio:⁊ reſcriptum
produci loco libelli.⁊ tunc reus reſpondet.ſi cauſa ſit ordina-
ria.iudex debet pronunciare litem eſſe conteſtatam ⁊ pro con
teſtata haberi. Producuntur poſtea poſitiones.quibus peti-
tur rñderi per partem principalem quandoqꝫ.⁊ non per pro
curatorem.⁊ tunc iudex admittit ſaluo iure impertinentium
⁊ non admittendarum.⁊ mandat principali.vel procuratori.
quod non diſcedat.quando reſpondeat per verbuꝫ credit . vel
non credit.alias habebitur pro confeſſo.vel negante prout ſi-
bi magis nocebit.Facta reſponſione:ille:que negantur.repro
ducuntur in forma articulorum.ſuper quibus teſtes ſunt exa/
minandi.⁊ tunc pars contra quam ⁊c.petit copiam . ⁊ quod
non examinentur abſqꝫ interrogatorijs. Et iudex decernit co
piam ⁊ ſtatuit terminum quatuor.vel quinque dierum ad fa
ciendum interrogatoria.Teſtes poſtea producuntur ad iuran
dum.⁊ admittuntur ſaluis exceptionibus partis aduerſe. tam
contra perſonas , q̄ꝫ dicta.de quo pars proteſtatur . ſi eſt pre-
ſens.alias iudex honeſte reſeruat in prouincia ſua. Preterea
fit publicatio atteſtationum.⁊ decernitur copia vtrinqꝫ. Quā
doqꝫ examinantur alij teſtes reprobatorij primorum.⁊ in his
partes ipſe docebunt iudicem.demum fiet concluſio in cauſa
de conſenſu partium.vel alterius. ⁊ quandoqꝫ vtraqꝫ contra-
dicente ſi equitas ⁊ cauſa rationabilis mouet iudicem.

De iudice ordinario.

NOn requiritur pronuncia competentie iudicis ordina-
rij regulariter . niſi obijceretur.quod ipſe eſt excommu-
nicatus . furioſus minor.⁊c.quia tenc bene pronuncia-
bit ſe competentem.ſi ſit talis exceptio . de qua ipſe cognoſce-
re poteſt. In alijs ibitur ad aliū iudicem iuxta canonicas ſan
ctiones.vel legales.ſed bene pronunciabit ſuper legitimatio-
ne procuratorum.ſi agitetur cauſa per eos.alias non eſt neceſ
ſaria. In ferenda ſententia.eſt ante omnia diſcutiendum . an

reus fuerit citatus legitime:⁊ ſecundum ſtilum fori ad reſpō dendum contra libellum. Item an ſint producta in actis mā data procuratorum:⁊ an ſint ſufficiētia:⁊ ſpecialia: vbi requi ritur ſpeciale mandatum:qa iſtis ceſſantibus : iudicium red- deretur nullum:niſi producerentur ſufficientia ante ſenten- tiam. In quo eſt aduertendū :an aduerſarius exceperit:⁊ cu- ius ſit natura illud:quia quedam procedūt niſi pars obijciat: quedam annullant iudicium:etiam parte non opponēte. Cir ca que ſciendū:ꝙ pronuncia legitimationis mandatorū poſt decem dies claudit os partibus:ſed non iudici:qa ſemper pōt repellere non habentem ſufficiens mandatum : niſi fieret re- ſeruatio exceptionum in fine cauſe: vt dixi ſupra:quia tunc ēt pars auditur in deſcuſſione factarum exceptionum. Deinde intuendum ad concluſionem libelli: ⁊ an agens habeat actio- nem quā intentauit:⁊ an aliud intentauerit : verbi gratia mu tuum naturale:⁊ verum:⁊ probauit confeſſionem de mutuo: ſed non veram numerationē:quia in his debet abſolui reus: ⁊ actor condemnari in expenſis. Preterea aduertendū in or din rūs:an ſit lis conteſtata ſuper libello : alias ſi nō eſt libel- lus:vel eſt ineptus:⁊ pars obiecit : ſi non eſt lis conteſtata:iu- dicium eſt nullū. Item ſi pars fuit citata in iuramento teſtiū in productione iurium:⁊ in ſingulis actibus maxime preiudi cialibus in iudicio : quia ommiſſio vnius citacionis requiſite viciat actum.⁊ totum iudicium per conſequens. Quando pro ducuntur inſtrumenta:legantur diligentiſſime:⁊ an habeant teſtes requiſitos: ⁊ alia ſolennia:quia inſtrumenta in nonnul lis caſibus:⁊ quantitatibus pecuniarum requirunt duos: ⁊ ēt vltra tres teſtes:⁊ multo diligentius: ſi eſſet inſtrumentum te ſtamenti:an teſtes ſint rogati vel femine. nam huiuſmodi di- ligentia fecit mihi honorem:dixi aduertendū omnino:an pars exceperit:qā illius obiectio eſt neceſſaria. Item in hoc aduer tatur:an exceptio fuerit ſpecialis:vel generalis quia genera- lis regulariter ſufficit niſi de iure alias ſit expreſſum niſi ad- uerſarius replicauerit:dicendo exceptionem aduerſarij fuiſſe generalem:⁊ petendo illam declarari in tali parte.quoniam ſi alias excipiens non declararet talis ſua exceptio eum non rele- uat ⁊ ſic procederet intentio aduerſarij.non obſtante illa ge- nerali exceptione non declarata: quod procedit ēt in libello ge nerali licet pars excipiat contra illū qa procedit niſi petat ge neralitatem libelli declarari in tali parte:⁊c. Quando libellus lis conteſtatio aſſignatio dilationū publicatio ꝯcluſio in cā;

cum mandatis ſufficientibus ac citationibus requiſitis inter/
uenerunt tunc diſcutienduꝫ eſt de probationibus. Jn quibus
ſcienduꝫ eſt ꝙ regulariter reus debet abſolui actore plene nō
probante ſed aduertendū an abſoluatur diffinitiue quando ni
hil ſufficienter probauit actor ſed eſt nixus producēdo teſtes
ꝛc. an ab obſeruatione iudicij reſeruato iure iterum agendi.
Quod fit ſi poſt litem conteſtatam nihil omnino tentauit proba/
re: forte fuit abſens vel contumax vel nulliter egit: ꝛ alijs caſi
bus in iure expreſſis: ꝛc. preſertim ſi iudicium eſt nullū ex ca
pitibus ſupra nominatis ꝛ eſt cautella ꝙ qn̄ iudex ex aliq̄ ra-
tionabili cā ſibi nota. nō vult preiudicare actori neqꝫ reo per
ſuā ſnīam abſoluit reū ab obſeruatione ꝛ cautella illius iudi-
cij: reſeruato iure iterum agendi ipſi actori quem quandoqꝫ
condemnat in expenſis quandoqꝫ abſoluit vtroſqꝫ propter iu-
ſtam cām litigandi ꝛ facilis debet eſſe iudex in abſolutione ex
penſarum niſi videat apertam calumniam vel temeritatem qa
talis abſolutio eſt leuamen condemnati ꝛ facilius plerunqꝫ fit
concordia. diffinitiue concipiuntur verba abſoluimus ab im-
petitione a petitis a moleſtione ipſius actoris ꝛc. de forma per
ſpec. ꝛ alios locis ſuis. Procuratores conſueuerunt ſcribere
ſententiam vſqꝫ ad verbum. Chriſti nomine ꝛc. inuocato ex-
cluſiue.

¶ Jn cauſis appellationum quomodo pronunciandum eſt.

BEne vel male fuiſſe ꝛ eſſe iudicatum interloquutum pro-
nunciatum ꝛ declaratū ꝛ ſententiatum per iudicem a quo
Si ſit ſecunda ſententia dicatur tam per primum iudi
cem q̄ꝫ ſecundum vel tam per iudicem a quo q̄ꝫ per iudicem
ad quem: vel bene per iudicem a quo: ꝛ male perperam ꝛ in
iuſte per iudicem ad quem. Confirmantes ꝛ approbantes di-
cti primi iudicis ſententiam: ꝛ alia verba iuxta peritiam iu-
dicantis pro diuerſitate negociorum. Verba communiter ad-
hibenda ſunt male: perperam iniuſte nulliter. ꝛ contra bene.
rite recte ſancte ꝛ iuſte que omnia ſolent cumulari ad cautel-
lam. Quandoqꝫ bene iudicatum, preterq̄ꝫ in tali parte ꝛ capi
tulis in quibus eam reformantes dicimus ſententiamus ꝛ de
claramus taliter ꝛc. Quandoqꝫ honeſtando factum primi iu-
dicis coram quo non fuerunt omnia producta dicitur ex nos/

Q̄uō in ɔdē. expēſaꝝ ꝓnūciādū ſit.

uiter autem coram nobis in iudicio deductis: productis allegatis: ⁊ probatis dicimus: ſententiamus: ⁊c.

Quomodo in condemnatione expenſarum pronunciandum ſit.

ET dictum talem propter iniuſtam cauſam litigandi in expēſione huius iudicij: vel tam primi ꝙ̄ huius iudicij: condemnamus: cuius taxationem in nobis: quandoq̧ additur: ⁊ noſtro in officio ſuceſſori: quandoq̧: ⁊ cui de iure competit: reſeruamus: ⁊ predicta dicimus pronunciamus: reformamus: ſi cadit reformatio ſententiamus: ⁊ declaramus: omni meliorī modo via: iure ⁊ forma: qua: ⁊ quibus magis: ⁊ melius de iure poſſumus ⁊ debemus: in criminalibus recurre ſemper ad Angelum de Aretio: qui ad ſaturitatem: ⁊ ſufficienter docet. In omnibus productionibus debetis dicere: admittimus ſi ⁊ inquantum de iure tenemur: ⁊ debemus: ⁊ non aliter: nec alio modo. Quando autem non valtis admittere: reſpondeatis non admitto: niſi ſi ⁊ inquātum: ⁊c. in dubio fiat admiſſio alias grauatur pars ⁊ datur cauſa appellandi. In appellationibus quandoq̧ eſt remouendum grauamen: per huiuſmodi verba videlicet: Reuocamus dictam pronunciam: ⁊ interloquutoriam noſtram: ⁊ omne grauamen: ⁊c. ⁊ reponimus vos ad excipiendum: producendum: ⁊c. Pronuncia competentie de qua ſupra eſt magni effectus quia ſi reſcriptum eſſet nullum: vel iudex alias incompetens: talis interloquutoria poſt decem dies tranſit in rem iudicatā: ⁊ facit ius: ⁊ tenebit iudicium alias nullum: modo iudex ſit capax illius iuriſditiōis: alias nihil operatur, vt in layco cognoſcente ſuper re ſpirituali: vel inter clericos: ⁊ ſimilia. Bar. Brunatius.

Venetiis per Melchiorem Seſſam,
Anno Domini. M. D.
X X X X I I.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

DISSIMILIVM·INFIDA·SOCIETAS·